

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Första Kammaren. N:o 55.

Lördagen den 16 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.; och dess förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

Justerades sju protokollsutdrag för sammanträdet på förmiddagen.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

friherre *Tamm* under 8 dagar från den 18 innevarande maj
herr *Fahlén* » 4 » fr. o. m. » 19 » »

den förre på grund af ett ingifvet läkareintyg af följande lydelse:

Att herr baron *G. Tamm*, som lider af bröstsjukdom, är för hälsans vårdande i behof af att vistas å landet varder härmed på heder och samvete intygadt.

Stockholm den 15 maj 1908.

Mauritz Aspelin.

Med. Dr.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 12 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning om kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor m. m. *Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor.*

Med föranledande af en inom Andra Kammaren af herr *K. A. Staaff* m. fl. väckt motion, n:o 229, hade samma Kammares femte tillfälliga utskott i afgifvet utlåtande föreslagit, att Andra Kammaren måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart som möjligt låta an-

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor. ställa en allsidig utredning rörande hvilka kommuner, som ägde alltför ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen gäfvé anledning.

(Forts.) Sedan denna hemställan af Andra Kammaren bifallits samt ifrågavarande beslut delgifvits Första Kammaren, hade denna kammare hänvisat ärendet till behandling af sitt andra tillfälliga utskott, som i nu föredragna utlåtande hemställt, att Första Kammaren ville biträda Andra Kammarens beslut i denna fråga.

Herr Billing: Icke kan detta utskottets förslag utan vidare godkännas af kammaren. Åtminstone kan jag icke vara med därom. Det utskottet förordat är, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t så snart som möjligt låta anställa en allsidig utredning rörande hvilka kommuner, som äga alltför ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen gifver anledning.

Alldeles omedelbart står det klart för herrarnes ögon, huru ofantligt omfattande detta skrifvelseförslag är. Hvem kan beräkna, huru stor och mångsidig den utredning skall bli, som här begäres? En »allsidig utredning rörande hvilka kommuner, som äga alltför ringa ekonomisk bärkraft», begäres. Den kommitté, som skall göra denna »allsidiga utredning», får ett arbete, som kräfver mycken kraft och mycket lång tid. Det förekommer mig rent af som en orimlighet att begära en sådan allsidig utredning. Första Kammarens tillfälliga utskott har något hesiterat, men ändå gifvit vika och har för egen del tillagt en synpunkt för denna utredning, som gör, att man kanske blir ännu mera betänksam mot den. Ty Första Kammarens tillfälliga utskott vill icke blott, att denna utredning skall gälla hvilka skattebördor de särskilda kommunerna ha — alla kommuners i landet skatteställning i sin helhet skall utredas — utan också att undersökningen skall omfatta och att den i första rummet bör omfatta, huruvida denna ogynnsamma ställning framkallats endast af det förhållandet, att omständigheter, som icke stå i kommunens makt att öfvervinna, fördyrat fullgörandet af dess skatteplikter. Alltså skall denna utredning ingå i, om jag så får säga, en moralisk uppskattning af den skattetunga, som kommunerna bära, och undersöka, huruvida de själfva hafva någon skuld i denna skattebörda, eller om den har kommit öfver dem oförskyldt. Låt oss tänka på, hvad det skall medföra, hvika oändliga tvister det skall föra med sig och huru det skall blifva debatteradt, huruvida beskattningen är oförskyld eller om den är själfådragen. Och hvem skall sedan afgöra, huruvida en beskattning, som kommunen åtagit sig, varit väl befogad eller icke?

Det sämsta argument jag någonsin hör nämnas här i riks-

dagsdebatterna, är, när man säger, att det är endast fråga om en skrifvelse och en begäran om en utredning, att det kostar ingenting att skriva, och att hvarje utredning är ju önskvärd. I allmänhet kan man ju säga, utan att på något sätt möta motsägelser, att, så snart Riksdagen skriver till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ett ämne, så innebär detta ett löfte utaf Riksdagen att också vidtaga åtgärder med anledning af utredningen. Nu kan detta så mycket mindre betviflas i detta fall, som Andra Kammaren beslutit uttryckligen anhålla om förslag med anledning af utredningen, och Första Kammarens tillfälliga utskott har gjort detta ännu klarare. Det har gått ännu ett steg djärfvare framåt, ty det skriver, att just den blifvande utredningen skall klargöra, på hvad sätt bidraget skall kunna lämpligast fördelas och huru frågan i öfrigt skall kunna lösas utan att följderna blifva för landet skadliga. Det är således ett alldeles direkt erbjudande af att staten skall ingripa för att på detta sätt utjämna skattebördorna. Nu frågar jag, om Första Kammaren verkligen är beredd att här i kväll gifva ett sådant löfte och ikläda sig en sådan propieborgen för framtiden. Det kan icke det ringaste betviflas, att här icke är fråga om småsaker utan om mycket stora blifvande statsutgifter. Jag vill icke nu upprepa, hvad jag vid ett föregående tillfälle har haft äran att anföra härom.

Om utredning rörande kommunernas bürkraft i förhållande till dem äliggande skattebördor.

(Forts.)

Här förelåg för en tid sedan ett förslag om skrifvelse rörande utjämningen af skattebördorna för ett visst ändamål, för skoländamål. Det afslogs af Första Kammaren. Nu kommer detta förslag igen fastän icke ensamt, utan åtföljdt af ett mycket stort sällskap, ty nu är icke blott fråga om de tunga skolutgifterna och skolkostnaderna, utan nu gäller det alla kommunernas utskylder. Om Första Kammaren då afslog den mindre frågan, så synes det mig, som om den med kanske ännu större bestämdhet borde afslå denna större, i hvilken den mindre blott ingår som en integrerande del. Det är icke fråga om att förneka, att det finnes en mycket ojämn skattetunga i våra kommuner, men det är *en* sak, och en *annan* sak är, om detta skall utjämnas genom statsbidrag, ty därom är frågan och icke om något annat.

Jag påminde vid förra tillfället om, huru vår statsbudget är betungad, hurusom det är mycket svårt att få den att gå ihop, hurusom statens inkomster från dess väsentliga inkomstkällor hafva visat tendens att minskas, men hurusom statens utgifter i mycket stark proportion ökas. Invänder man, att vi i allt fall icke kunna komma ifrån att gå den väg, som här är antydd, kan det kanske vara sant, ehuru det dock icke är sagdt, att därför att man en gång gifvit sig in på en statssocialistisk politik, man skall utan bifvån fortsätta på den alltjämt. Mig synes som om detta förslag, som ser så oskyldigt ut, dock är af den allra mest ingripande betydelse. Och från statsfinansiell synpunkt

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor.

(Forts.)

synes det mig vara att taga saken ganska lätt, om Riksdagen nu utan vidare skulle bifalla detta betänkande. Därför vill jag för min del åtminstone nu yrka afslag på detsamma.

Friherre Gyllenstierna: Man kunde vänta, att Första Kam-maren så väl först som sist skulle ge vika för de ständiga påtryckningarne och bifalla en motion i detta syfte. Detta tycks emellertid icke vara fallet. Man får ju gifva den föregående talaren rätt i den saken, att det är en stor fråga, som vi här gifva oss in på, men jag skall be Er, mina herrar, betänka, om det icke är någon rättvisa uti att få fram en undersökning.

Vi sitta här i Riksdagen och bestämma utgifter och pålagor. Senast i dag hafva vi på förmiddagen ytterligare beskattat kommunerna. Huru detta kommer att verka i de olika landsänderne i detta land, där så många olikartade förhållanden finnas, kan omöjligen på förhand beräknas. Det har emellertid verkat sålunda, att gång på gång hafva framkommit klagomål än från det ena hållet än från det andra, dels öfver för tunga vägs-katter, dels öfver för dryga skolafgifter, dels öfver den stora fattigvårdstungan. Jag vill be herrarne betänka, huru ett afslag på denna motion skall uppfattas i dessa skattetyngda kommuner. Jag tror, att de få den uppfattningen, att Första Kammaren icke bryr sig om dem. Den hör deras klagomål, men den säger till kommunerna: »I klagen, men I klagen dumt, därför fästa vi så litet afseende vid edra klagomål, att vi icke ens bry oss om att undersöka förhållandet och för resten, om I icke ären nöjda, kunnen I resa till ett annat land, där ni kan få det bättre.» Jag tror, att man på sina ställen kommer att fatta ett afslag af kammaren så, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Berg, Lars: Den förste talarens anförande påminde mig om ett uttryck, som han fällde här i kammaren för någon tid sedan. Han talade nämligen då om ansvarsdivision. Det är nämligen så att, om man här i kammaren med 150 ansvariga ledamöter väcker en fråga, som är något vidtutseende, känner man egentligen icke något personligt ansvar, men om man sitter fem ledamöter i ett utskott för att förbereda och utreda en sak och tar den på allvar och känner en samvetsplikt att göra, hvad som göras kan, är man icke så morsk i mun, så att man helt enkelt förklarar, att här äro de fruktansvärdaste konsekvenser, om detta förslag bifalles. Det är dock vi, som ännu hafva konsekvenserna i vår hand. Riksdagen är icke bunden genom en sådan utredning, som i detta fall är oerhördt nödvändig, såvidt jag förstår. Enligt utskottets förslag är visserligen icke meningen, såsom den förste ärade talaren sade, att man skall sträcka ut sig öfver hvarenda kommun i vårt land och efterforska, huru både de materiella och moraliska förhållandena i

fråga om beskattningstungan äro beskaffade. Ty det är ju lätt att se af den statistik, som vi redan äga, hvilka kommuner som äro osedvanligt och öfver medeltalet betungade. Vi ha icke så förfärligt många af den sorten, utan deras antal är med afseende på hela summan af kommunerna relativt ganska begränsadt. Men i dessa kommuner, som det här är fråga om, råda i många fall rent af himmelsskriande orättvisor. Jag tänker särskildt på de kommuner, som jag har äran att representera inom den nordligaste lappmarken. De äga en ytvidd som ett par, tre af rikets län och hafva en befolkning af 13—14,000 människor, däraf mera än hälften består af lappar, som äro fria från bevilling. Jorden är där ytterst lågt taxerad, och det finnes där blott en ringa inkomst af kapital och arbete. Därigenom blir befolkningen alldeles tvungen af de stora skatterna att draga ut åt andra håll eller att emigrera. Är det då alldeles riktigt att gång på gång oupphörligen säga: »Vi bry oss icke om detta. Res och försvinn! Det är», som det sades här en gång i fråga om en lappmarkssocken, »bäst, att befolkningen exporteras.» Fortsätt med det, så få vi se huru vi gå i land med att sköta fäderneslandets affärer. Det är ur dessa synpunkter, som man icke får ta utskottets förslag så lätt, som här redan gjorts. Det har icke med sig så vidsträckta konsekvenser, som man här har utmålrat, utan hvad utskottet föreslagit, det är en gärd af rättvisa och rättfärdighet, som är alldeles nödvändig. För resten är det ju icke enligt utskottets mening kontanta penningar af statsmedel som det gäller, ehuru kanske den slutliga salderingen förutsätter något bidrag, utan: för att ta ett närliggande exempel från den förste talarens område, vill jag fråga: huru skall det vara möjligt för en sådan där kommun att inrätta sig så, att folkskolestadgans bestämmelser efterleivas? Huru skola dessa bebyggare, spridda på tjugo à trettio mils afstånd, kunna hålla tillräckligt med skolor och lärare? Det är absolut omöjligt. I detta afseende har staten redan gjort något, men det är alldeles otillräckligt, så att vi, som äro därifrån och äro kända af dem, befinna oss i ständiga ansträngningar, enär vi anlitas af dem för att genom enskilda medel få lappskolor och arbetsskolor etc. till stånd. Detta finna vi oss i för att i någon mån fullgöra, hvad staten borde göra och som är dess närmaste plikt. Drager man sig så lätt ifrån ett bifall till utskottets förslag, så att man säger, att det drar alldeles för svåra konsekvenser med sig, då blir resultatet, att de där trakterna måste ligga öde. I andra delar af landet äro också ehuru i mindre grad liknande förhållanden som där uppe rådande, men endast undantagsvis.

Vidare är det en annan börda, som kanske är den värsta och helt visst den tyngsta i många kommuner. Det är väghållningsbördan. Beträffande den skulle det hjälpa, såsom det varit föreslaget i 30 till 40 år, att göra hela landstingsområdet till ett

(Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor.)
(Forts.)

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor. vägdistrikt. Det skulle förbättra saken med ett enda penndrag på ett ovärderligt sätt. På samma sätt är det med skol- och fattigvårdsdistrikten. I fråga om dem är det mycket svårt att på rak arm säga, om ett sådant tillvägagångssätt är möjligt, och för den frågans lösning kanske man ock behöfver andra medel.

(Forts.)

Emellertid är det visst icke så farligt med den begärda utredningen, som här blifvit utmåladt, och dessutom är saken af den natur, att kammaren icke kan hålla stånd mot en så billig och rimlig begäran. Frågan har i ungefär samma ordalag varit väckt under föregående riksdagar och senast vid den förra. Utskotten hafva alltid, såvidt jag sett, tillstyrkt den, men Första Kammaren har afslagit utskottens hemställan. Alltid mot större och större minoriteter. Förra året var det endast några få röster som skilde. Jag är öfvertygad, att, om kammareu nu afslår frågan, hjälper det icke för mer än ett eller annat år. Och då har kammaren icke ens äran af en frivillig åtgärd, utan det sägs, att kammaren slutligen blifvit af sitt sent väckta samvete förmådd att göra, hvad den längese'n bort göra. Det är därför, som jag nu varit med om det beslut, hvartill utskottet kommit och jag anser, att man icke behöfver tolka frågan så, som den förste talaren gjorde. Huruvida afsevärda penningebelopp skulle behöfvas, kan man vara tveksam om. Men säkert är, att saken icke alltid gäller penningebidrag från statens sida. Särskildt beträffande väghållningsfrågor med flera kunna enkla åtgärder vidtagas, som skulle kunna lätta kommunernas ställning. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Grefve Hamilton, Raoul: Jag delar den förste talarens uppfattning däri, att frågan är utaf stor betydelse och vidtomfattande. Den kräfver rätt mycket arbete, men säkerligen är den också värd det arbete, som nedlägges på den, ty om icke några åtgärder vidtagas med afseende på den kommunala beskattningen på landet, kommer säkerligen en stor del af de fattiga socknarna att förvandlas till ödemarker.

Jag råkade icke för länge sedan en värmiländing, som var på besök här i Stockholm, och han frågade mig, om jag icke kunde skaffa honom någon anställning här i staden. Han hade något penningar, och jag sade: »Gå till eder hemort och köp Eder jord.» Men han svarade: »Det behöfver jag icke. Jag kan öfvertaga min fars ställe, men hvad tjänar det till? Skatterna äro där så stora, att jag icke kan erhålla en inkomst, motsvarande skatten.» Det gäller nu mellersta Sverige. Men jag skall ta ett län, som icke är obekant för herr Billing. Det ligger i hans eget stift. Där har gjorts en undersökning, som gifvit vid handen, att de kommunala skatterna äro minst 50 % större, än hvad de äro upptagna till i statistiken, ty till den kommunala skatten måste man lägga vägs katt, prästerskapets af-

löning och en del andra skatter. Och denna utredning har gif- *Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor.*
 vit vid handen, att uti ett härad i länet — och länet har 10
 härad — har kommunalskatten utgått med 14 gånger bevill-
 ningskronan. I det härad, som kommer närmast, utgick den
 med 17 kronor per bevillningskrona och i det härad, där beskatt-
 ningen var högst, utgick skatten med 27 gånger bevillningen.
 Det synes mig vara siffror som tala. Undersökningen visar ock-
 så, att, om man antager, att jordbruket ger 4 % af fastighetens
 taxeringsvärde, går en fjärdedel, ja en tredjedel af inkomsterna
 åt för att betäcka skatterna.

(Forts.)

I de norrländska länen är det särskildt ett förhållande, som
 bör beaktas. Staten äger en stor del af de norrländska kommu-
 nerna, nämligen statsskogarne, och en stor del af dessa statssko-
 gar äro icke upptagna i mantal och därför betalas icke kommu-
 nalskatt. Måne man icke skulle kunna begära, att staten, så-
 som sig borde, delade bördorna och tungan af de kommunala
 skatterna med de enskilda.

Den förste ärade talaren har som vanligt skrämt kammaren
 med de statsfinansiella betänkligheterna. Jag har mer än en
 gång sagt honom, att det är icke fråga om nya skatter, utan en
 är blott fråga om att göra en rättvisare fördelning af de skatter,
 som finnas. Och det är — jag upprepar det för herr Billing —
 endast en bokföringsfråga, om dessa skatter skola upptagas i
 kommunernas eller i statens budget.

Mina herrar, jag trodde icke, att man i dag behöfde slösa
 många ord på denna fråga, utan att utgången var gifven, att
 motståndet var uppgifvet och att ingen skulle motsätta sig ut-
 skottets förslag. För några dagar sedan såg jag af tidningarne,
 att valmansförbundet, som lär vara det konservativa partiets or-
 ganisation, hade just tagit på sitt program denna fråga, som här
 föreligger. Jag vågade därför hoppas, att de konservativa i dag
 i denna kammare skulle bifalla utskottets förslag. De liberala
 hafva redan skänkt frågan sitt stöd, eftersom det är de liberalas
 motion. Utgången af voteringen i dag skall visa, om innehållet
 i de konservativas program är att anse icke allenast som en
 valmanöver för att fånga landtmän, som önska lindring i skat-
 terna, utan är ärligt menadt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets
 förslag.

Herr Bellinder: Den fråga, som nu föreligger, är onekligen
 mycket stor och svårlost, och den är — det vill jag tillägga —
 ingen partifråga. Den är ett samhällsöndt, som trycker vårt land,
 och som erkännes icke blott af socialisterna, af de radikala och
 liberala utan minst lika mycket af konservativa medborgare. Jag
 anser, att den ojämnhet, som råder i afseende å beskattningen i

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor. olika kommuner af vårt land, har ganska mycket bidragit till att drifva de mindre jordbrukarne ur landet till Amerika.

Det är nämligen så, att de svåraste skattebördorna hårdast trycka de små kommunerna, som nästan uteslutande bestå af hemmansägare. Tydligt är, att i dessa kommuner, där någon industri i högre grad icke utvecklats och större jordegendomar ej

(Forts.)

finnas, fyrktalen skola bli mycket ringa. Klart är då också, att i dessa små kommuner med fyrktal uppgående till kanske blott tre-, fyra- å femtusen fyrk, där man dock måste bestrida samma slags utgifter till prästerskap, fattigvård, skolväsende och vägunderhåll som i de stora kommunerna, skattebördorna skola bli ofantligt mycket mera tryckande. Därför inträffar det också ofta i våra landskommuner en så stor skillnad med afseende på beskattningen, att den kan växla mellan 20 öre pr fyrk i somliga kommuner och, för att taga ett jämnt tal, 220 öre pr fyrk i andra. Beskattningen kan således vara 10 gånger så stor i en kommun, som i en angränsande, och en dylik ojämnhets finna helt naturligt de skattedragande i högsta grad orättvis. Medgifvas måste också, att det ligger en orättvisa häri. På hvad sätt denna åter skall afhjälpas, är icke lätt att säga. Icke tror jag, att man i första hand bör tänka på att staten härvidlag skall träda hjälpsamt emellan. Det kan hända, att man skulle kunna nöja sig med andra åtgärder för att få skatterna utjämnade. Kanske skulle en omreglering af kommunerna, liknande den, som nu är föreslagen för pastoraten, verka godt med afseende på utjämningen af de kommunala skatterna?

Hur frågan skall lösas, vill jag emellertid icke nu diskutera. Faktum är visserligen, att svårigheter möta oss, om vi ge oss närmare in på densamma. Men svårigheter äro till för att lösas. Så är det också med den svårighet denna fråga erbjuder. Kanske tager denna lösning lång tid, men uppgiften ligger nu en gång för oss, och vi få icke gå ur vägen för den; för oss alla gäller det att söka utjämna det olika skattetrycket kommunerna emellan.

Huru långt man vid denna utjämning bör gå, kan jag ej säga, men att ett missförhållande af stor medborgerlig och skattepolitisk betydelse föreligger, hvilket behöfver undanröjas, är uppenbart för hvar och en. Vi ha i vårt land redan länge sökt utjämna olikheterna i skattepolitiskt hänseende mellan rik och fattig och jag tror, att vi i detta afseende icke stå efter andra land, utan att vi tvärtom stå framför många i detta stycke. Vi hafva ju här progressiv beskattning, inkomstskatt, särskild förmögenhetsskatt och så vidare. Men ha vi förut varit med om att söka borttaga ojämnhetserna på detta område, tror jag, att vi icke heller få draga oss undan för en skatteutjämning mellan olika kommuner. Det blir annars i längden odrägligt för många af dem, hvilka måste dras med dylika svåra förhållanden. Därför ha ock högt aktningsvärda och redbara, men hårdt beskattade svenska

medborgare mer eller mindre kraftigt börjat ropa på hjälp i detta afseende. De ha vändt sig till oss riksdagsmän med uppmaning, att vi skola hjälpa dem, och jag kan för min del icke slå döförat till för deras rop.

För att något må kunna göras, anser jag en utredning vara mycket önskvärd. Jag upprepar, att frågan har ingen partipolitisk prägel. Den är af allmängiltigt medborgerlig natur.

Jag önskar, herr grefve och talman, att utskottets yrkande måtte bifallas och att Första Kammaren måtte biträda Andra Kammarens beslut i denna fråga.

Herr Heüman: Jag har också den oturen att höra till det utskott, som framlagt detta betänkande. Jag säger »oturen», därför att de tillfälliga utskotten få mer och mer göra den erfarenheten, att det är bäst att ställa sig afvisande mot en fråga redan inom utskottet. Annars blir det ju i de flesta fall afslag i kammaren.

Vi ha inom det utskott, som afgifvit detta betänkande, gång på gång gjort denna erfarenhet, och vi hade nästan beredt oss på att få göra samma erfarenhet också i dag. Likväl söka vi, såsom utskottets ordförande landshöfding Berg antydt, lägga ned det mest samvetsgranna arbete på frågorna, när vi behandla dem i utskottet, ty det gäller för ett tillfälligt utskott ofta något mera än att bara komma fram med ett utlåtande för eller mot en motion. Det gäller också att såvidt möjligt söka slå en brygga mellan de båda kamrarna, så att dessa kunna komma till samstämmiga beslut. Detta vet jag också, att den förste talaren är så mån om som någon af oss kan vara, och därför skulle jag mycket önska, att herrarne behjärtade, att här föreligger en fråga, där Andra Kammaren gång på gång fattat sitt beslut och där Första Kammaren kommit endast några röster efter — dess beslut har dock alltid varit emot Andra Kammarens.

Nu föreligger det verkligen skäl för att man skall göra en sådan utredning, som här ifrågasättes. Utskottets ordförande har påpekat förhållanden i lapplandssocknar, som påkalla en verklig utjämning af skatterna. Han har också påpekat, att frågan efter en sådan utredning skulle på sina håll kunna lösas så lätt, att staten icke behöfde träda emellan på annat sätt än genom att åstadkomma en lagstiftning, genom att till exempel ändra grunderna för vägbeskattningsens utgående. Jag känner också inom andra delar af riket socknar, där omständigheterna äro likartade. Vi ha socknar inom Marks och Kinds härad, där fattigvårdsbördan är så tung, att löntagarne därför få släppa till en fjärdedel å en tredjedel af sin lön. Jag känner kyrkoherdar, som sitta med en inkomst i ett för allt af 2,500 kronor, och som få betala 7 å 800 kronor endast i skatter för kommunala ändamål. Om en utredning angående dessa fattiga socknar — statistiken visar oss, hvilka de äro — kom-

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor.

(Forts.)

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor. mer till stånd, kan det hända, att man, utan att staten behöfver anlitas, kan finna på sådana åtgärder, som utjämna bördorna i dessa fattiga socknar och minska emigrationen, hvilken mer och beröfvar landet dess barn.

Jag ber, herr vice talman, att få vördsamt lägga kammaren på hjärtat just detta, att Andra Kammaren gång på gång tagit sig an denna sak och fattat beslut i enlighet med motionen, och att därför Första Kammaren måtte taga ett steg till mötes.

(Forts.)

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson, Albert: Det kan ej förnekas, att det finnes åtskilliga kommuner, inom hvilka de kommunala skatterna äro mycket betungande. Jag erinrar mig från min ämbetstid ett fall, då en kommun var särskildt tryckt i detta hänseende. Den var belägen i norra delen af vårt land. Jag hemställde till regeringen om ett understöd till denna kommun. Regeringen kunde naturligtvis icke utan vidare bifalla min hemställan, utan det skulle ha blifvit proposition därom till Riksdagen. Men regeringen måtte ha ansett, att den icke borde aflåta en dylik proposition, ty någon sådan blef icke aflåten. Jag vill sålunda icke förneka, att det ofta kan förekomma — och verkligen är fallet — att kommunerna öfver höfvan tyngas af skatter. Men hur skulle det se ut, om kommunernas styrelser beslutade utgifter för kommunala ändamål, och staten skulle deltaga i dessa utgifter i hvad de öfverstege ett visst belopp? Då blefve kommunen bestämmande för statens bidragsskyldighet, och det går ju icke an.

Det är förut af den förste talaren påvisadt, huru statens utgifter särskildt under de sista årtiondena oerhördt stigit. Skulle staten nu öfvertaga någon mera afsevärd del af kommunernas utgifter, då får jag säga, att det nog skulle bli bekymmersamt för Riksdagen att kunna anskaffa de nödiga medlen för såväl statens egna utgifter som för kommunernas. Hvad särskildt väghållningsbesväret beträffar, så har den frågan varit före i år, och Riksdagen har afslagit förslaget om en utjämning i detta besvär. Väghållningsskyldigheten är otvifvelaktigt mest betungande för kommunerna i Sveriges norra län. Dessa kunde verkligen behöfva ett understöd. Men skulle staten öfvertaga hela underhållet af vägarne, då blefve detta oerhördt dyrt, mot hvad det nu är. Om utsikt funnes att erhålla statsunderstöd, komme kommunerna troligen icke att vara så sparsamma som de under nuvarande förhållanden måste vara.

En utjämning af de kommunala skattebördorna kan ju vara önskvärd, men om staten helt och hållet skall träda emellan, blifva utgifterna för staten så stora, att man svårigen kan gå i land med dem.

Jag vill, som sagdt, icke förneka utan är tvärtom öfvertygad om, att vissa kommuner kunna behöfva statens understöd och hjälp,

men detta måste vara i alldeles särskilda fall. Det nu föreliggande förslaget innebär i själfva verket, att staten i allmänhet skulle åtaga sig att bispringa kommunerna vid deras utgifter. Detta kan jag icke vara med om, och därför måste jag yrka afslag å utskottets hemställan.

(Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor.)

(Forts.)

Herr Ekman: Ifall det här vore fråga allenast om bördor af rent kommunal natur, hvilka det stod i kommunernas makt att påtaga sig eller icke, skulle jag ställa mig mycket tveksam, huruvida jag skulle ge förslaget min röst. Men kommunerna ha stora bördor för ändamål, som icke uteslutande äro kommunala, utan som till väsentlig del måste anses vara statsändamål. Så är fallet med utgifterna för folkundervisning, fattigvård, sjukvård och mycket annat sådant. Kommunalskattekommittén har också i utlåtande den 18 maj 1900 betonat, »att omvårdnaden om de fattiga och orkeslösa icke borde vara en uteslutande kommunal uppgift utan fast mera en för statslivets kraft och hälsa betydelsefull angelägenhet, som ägde berättigade anspråk på statens understöd».

Då det nu är så, att betydande bördor påläggas kommunerna för statsändamål, vore det rättvist — det inser hvar och en — att dessa bördor drabbade alla kommuner lika, att de vore jämnt fördelade öfver hela landet. Men att åstadkomma något sådant är för närvarande faktiskt omöjligt.

Vid sidan af en stor och rik kommun, som med lätthet bär sina bördor, kan det finnas en liten och fattig kommun, hvilken endast med största möda kan bära dem. Därför har utskottet också ansett, att undersökningen i främsta rummet bör omfatta utredning, huruvida den ogynnsamma ställningen framkallats endast af det förhållandet, att omständigheter, som icke stått i kommunens makt att öfvervinna, fördyra fullgörandet af de plikter, som åligga alla delar af samhället.

Därmed har utskottet, såsom nämnts, syftat bland annat på det förhållandet, att kommunernas indelning är så ojämn, att utgifter, som skulle vara lika för alla, drabba högst olika; och det kan icke förnekas, att det skulle vara önskligt, om en utredning kunde framkomma med uppslag till utjämmandet af sådana orättvisor. Äfven i många andra fall tror jag, att det vore lämpligt att anställa en sådan utredning, hvarom här är fråga, isynnerhet om Riksdagen mer och mer tvingas att pålägga kommunerna bördor, hvilka äro af denna allmänna beskaffenhet. Sådana bördor hafva vi, såsom en föregående talare erinrade, ålagt dem i dag på förmiddagen, och ytterligare kraf i denna riktning komma nog att framställas, allt eftersom de sociala behofven göra sig gällande. Jag tror därför, att det är nödvändigt att få en utredning, så att man med öppna ögon ser, hvad man gör.

Utskottet har antydt, att utredningen skulle kunna inskränkas

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor. att omfatta de kommuner »som den nu tillgängliga statistiken visar vara öfver höfvan betungade». Jag tror också, att det till en början kan vara fullt berättigadt, att undersökningen på detta sätt begränsas.

Redan därmed skulle mycket vara vunnet.

Jag kan icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Blomberg: I väsentliga delar kan jag förena mig med den föregående talaren. Jag vill emellertid särskildt påpeka, att kommunerna ha en dubbel uppgift, dels uppgiften att utföra viss verksamhet, som staten genom sin lagstiftning ålägger dem — ett åläggande, som innebär, att kommunerna också på den väg staten anvisat, skattevägen, äga att förskaffa sig de medel, hvilka erfordras för denna verksamhets utförande — och dels en uppgift — en rätt och befogenhet — att frivilligt utföra verksamhet för gemensamma ändamål. Hvad denna senare verksamhet angår, så är det gifvet, att kommunerna själfva allt framgent bära bära ansvaret för dess ekonomiska följder. Om kommunerna lättsinnigt binda sig vid dryga utgifter, måste de också bära dessa. Staten har ingen skyldighet att därvidlag träda hjälpende emellan.

Hvad åter angår de uppgifter, som åläggas kommunerna af staten, och hvilka uppgifter staten genom möjligen ändrad lagstiftning kan utvidga, så måste helt naturligt staten, om kommunernas krafter icke förslå därtill, till dessas bekostande lämna hjälp, så och i den mån som staten under utvecklingens gång anser erforderligt. Därför tror jag, att man gör alldeles orätt, om man fullständigt afvisar den tanke, som är bärande för det föreliggande förslaget. Ty det är omöjligt att fordra af en hel del utaf våra kommuner, att de skola fullgöra sina förpliktelser med afseende på fattigvård, hälsovård och skolväsende i den omfattning, staten med stigande utveckling kan påfordra, därest icke staten själf träder fram och hjälper dessa kommuner i och för värfvens utförande.

Men att på det sätt, som nu i öfverensstämmelse med Andra Kammarens beslut af Första Kammarens andra tillfälliga utskott förordats, säga, att man skall göra en undersökning »rörande hvilka kommuner, som äga alltför ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor», det synes mig vara att använda ett förvillande uttryck. Det får här icke blifva fråga om de skattebördor, som kommunerna ha att bära, utan endast om de kommunala *förpliktelser* — med däraf följande skattebördor — som lagligen åligga kommunerna. Det är med afseende på *dess* en utjämning bör äga rum. Hvad kommunen frivilligt åtager sig, det bör den själf bära; det däremot, som statens lagstiftning ålägger kommunen, bör lämpas efter kommunens förmåga att bära bördan.

Därför synes det mig, att man bör biträda Andra Kammarens beslut i dess allmänna syfte men med sådan ändring, som föranledes af nu gjorda erinringar och som torde kunna inskränkas till, att ordet »skattebördor» utbytes mot orden »kommunala förpliktelser». Det är till dessas fullgörande staten bör bidraga, icke till lättande af de skattebördor, som kommun kan genom eget frivilligt beslut ha ådragit sig.

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor
(Forts.)

Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets framställning ändrad på följande sätt:

»att Riksdagens Första Kammarare med anledning af den af herr K. A. Staaff m. fl. väckta motionen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart som möjligt låta anställa en allsidig utredning rörande hvilka kommuner, som äga alltför ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till dem åliggande kommunala förpliktelser samt där- efter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen gifver anledning.»

Grefve Wachtmeister, Hugo: Jag har vid föregående tillfällen uttalat min mening i frågan, och jag har sålunda ingen anledning att nu utförligare uppehålla mig vid densamma.

Jag vill blott säga, att jag önskar all framgång åt utskottets förslag, ehuru jag för min del ansett, att man borde både lättare och hastigare kunna ernå åtminstone något af hvad i motionen åsyftas, därest man toge hvarje del af det kommunala skatteområdet för sig. Första Kammararen har emellertid bestämdt vägrat att följa denna väg. Detta faktum, sammanställt med det yttrande, som i afton framkommit, att en utredning sådan den är i motionen afsedd, måste bli alltför stor och omfattande, gör, att man kan sluta sig till, att många här i kammararen anse förhållandena böra förblifva sådana de äro. Och dock stå vi inför ett påtagligt samhällsöndt, som verkat och kommer att verka hämmande på vårt lands hela utveckling.

Den kyla och det bristande intresse, som Första Kammararen lagt i dagen, så snart det blifvit fråga om att lämna hjälp åt de betryckta kommunerna, kan jag absolut icke fatta. En välbärgad och bärkraftig landsbygd måtte väl verka som en gynnsam faktor för den lugna samhällsutvecklingen, under det att en af skatter utsugen landsbygd — ja, uttrycket är icke för starkt — ger den lämpligaste jordmånen för missnöje.

Hvad beträffar själfva det sätt, hvarpå utjämningen skulle åstadkommas, är det ju den blifvande utredningens sak att föreslå detta. Emellertid ställer jag mig icke så betänksam som den förste ärade talaren inför tanken på direkta statsbidrag. Jag skulle då snarare kunna ställa mig betänksam inför tanken på att sammanslå flera kommuner till större distrikt eller andra

Om utredning utvägar i sådan riktning, detta af skäl som det skulle bli för rörande kom- långt att nu här framhålla.
munernas bär-
kraft i för-
hållande till
dem'äliggande
skattebördor.

(Forts.)

Statsutskottets herr ordförande har i debatten för en tid sedan sagt, att liksom det måste finnas fattiga och rika individer, måste det också finnas fattiga och rika kommuner. Om denna jämförelse är korrekt, bör den äfven kunna utsträckas till statens skyldighet gentemot dessa olika kategorier. Liksom de fattiga innebyggarna i landet åtnjuta dels skattefrihet, dels bevilningsfria afdrag, borde väl staten kunna lämna de fattiga kommunerna direkta bidrag, hvilket ju skulle motsvara en skatte- lindring för dessa kommuner.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Törneblad: Ett bifall till utskottets hemställan innebär naturligtvis, åtminstone i ganska stark mån, ett hänvisande till utskottets motivering, och då denna fråga är så ytterst viktig, är det också af betydelse, att icke något i motiveringen inflyter, som kan blifva missförstådt.

Här har talats om åtskilliga sätt att hjälpa de mera betryckta kommunerna, och jag finner också, att det är ett önskemål, som man bör tänka på, men direkt statsbidrag är väl icke det enda sättet. Jag vill påminna om, att, hvad vägtungan beträffar, det har i denna kammare talats om, att distrikten skulle kunna göras större. Det finns nog äfven i andra fall möjlighet att utsträcka distrikten, att t. ex. anlita landstingen mer. Men utskottet har tämligen tydligt påpekat statsbidrag, och jag vill i det fallet anmärka, att staten för närvarande ju verkliga bidrager t. ex. i afseende på folkskoleväsendet ganska betydligt, och det finnes eller har åtminstone förr funnits möjlighet att i det afseendet särskildt bispringa de mera nödställda kommunerna, och man kan ju tänka sig att återupplifva detta i den mån det är möjligt nu. Att staten bidragit åtskilligt till de kommuner, som finnas i de nordligaste delarna af vårt land, det känna vi. Vi hafva under de senaste riksdagarna beviljat — och jag tror med rätta — ganska afsevärda bidrag, kanske för små, till lappmarkens socknar, så icke har Riksdagen ställt sig fullkomligt afvisande, fast det kan ju hända, att bidragen skulle kunna blifva större än de nu äro. Men då här blifvit framhållen skillnaden mellan de kommunalutgifter, som bestämmas af kommunerna själfva, och de kommunalutgifter, som äro ålagda från staten, så finner jag, att denna skillnad nog är fullt riktig. Huruvida det af herr Blomberg föreslagna uttrycket, *kommunala förpliktelser*, är fullt tydligt, det vågar jag icke afgöra. Det förefaller mig icke vara alldeles oomtvistligt hvad det skall vara, men jag fäster uppmärksamheten därpå, att denna skillnad mellan de utgifter, som kommunerna själfva hafva att bestämma, och de utgifter, kommu-

nerna måste underkasta sig, därför att de tjäna ett statsändamål, *Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor.* som är lagdt på kommunerna, denna skillnad framträder icke alls i utskottets motivering, utan tvärtom den försvinner genom motiveringen, och jag vill bevisa detta genom att hänvisa herrarna till hvad som står på 9:e sidan: »det i motionen och Andra Kammarens beslut använda ordet »skattebördor» anser utskottet icke böra fattas annorlunda än som ett allmänt uttryck för *alla* — det är jag som kursiverar »alla», men det står där — »på kommunen hvilande skatter och onera, äfvensom andra utgifter, och i öfrigt förhållanden, hvilka kunna anses ogynnsamt inverka på dess ekonomiska bärkraft». Det är så allmänt hållet, att i detta innefattas allt möjligt, som kommunerna besluta i utgiftsväg, vare sig staten ålägger utgiften eller det är kommunerna som ha att göra detta. Och det är en fara, som jag anser vara mycket stor, ty utredningen blir därigenom mycket mera vidlyftig, än den annars skulle vara, om den vore inskränkt, så som en och annan här framställt.

Om kammaren nu bifaller utskottets hemställan och Riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, då hafva vi den gifna följden, att på en 4, 5, 6 år få vi icke någon sådan här motion att befatta oss med, ty nog dröjer utredningen så länge, men jag anser icke ens den utsikten vara tillräcklig anledning för mig att ställa mig på samma ståndpunkt som utskottet, särskildt med den motivering som utskottet har, och därför måste jag yrka afslag.

Herr Benedicks: Gentemot den siste, högt ärade talaren får jag framhålla, att jag kan fullkomligt dela hans uppfattning angående det nu föreslagna yttrandet — särskildt som konstitutionsutskottets ordförande formulerade detsamma — *kommunala förpliktelser* i stället för *skattebördor*, men jag vill hvad den siste ärade talaren beträffar påpeka, att på 8:de sidan, alltså föregående det yttrande han uppläste, står det ett stycke, som lyder:

»Hvad det första skälet beträffar, kan naturligtvis undersökningen inskränkas till de kommuner, som den nu tillgängliga statistiken visar vara öfver höfvan betungade, och bör undersökningen i främsta rummet omfatta utredning, huruvida denna ogynnsamma ställning framkallats endast af det förhållande, att omständigheter, som icke stått i kommunens makt att öfvervinna, fördyra fullgörandet af de plikter, som åligga alla delar af samhället».

Jag tror, att denna passus är alldeles tillräckligt förklarande.

Gent emot den förste ärade talaren får jag säga, att det var med öppna ögon för de konsekvenser, som däraf kunde följa, som utskottet fattat sitt beslut. Men det ligger icke på det plan, som herr statsutskottsordföranden har sagt. I första rummet har jag tänkt mig, att det skulle ligga på ett helt annat plan: nämligen hos landstingen. Denna uppfattning har äfven delats af

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor. andra talare, som sedan uppträdt, men jag önskar i främsta rummet denna undersökning, speciellt af den orsaken, att man på senare tider kommit under fund med, att det är först och främst de skattebördor, som träffa mycket fattiga kommuner, som därifrån åstadkomma en alldeles för stor emigration. Dessa äro utan tvifvel kanske just den viktigaste orsaken till denna för landet så skadliga rörelse.

(Forts.)

Den förste ärade talaren fäste sig vid, att det stod i klämman, att det skulle blifva en *allsidig* utredning. Ja, jag vill icke vara så elak, att jag antager, att han menade att en *ensidig* utredning, skulle vara bättre; men det kunde, med tanken på hvad nästa år kan beslutas om svenska folkets representation, blifva en möjlighet för den socialistiska falangen att verkligen åstadkomma en *ensidig* utredning. Då blir det enligt min tanke Första Kam-maren, det i första rummet gäller, och jag är öfvertygad—och det finna nog herrarna själfva—att rättvisa och billighet då *icke* komma i åtanke.

Därför, herr talman, tillåter jag mig instämma med dem, som yrkat bifall till skrifvelsen.

Herr Jonsson: Det lär knappast kunna förnekas, att en utredning i denna fråga är på sin plats, men allt beror på, att denna utredning blir baserad på sunda principer, och att Riksdagen, då den skrifver, just pekar på hvad som bör göras. Frågan är: hvad skall denna utredning omfatta? Är det meningen att man blott skall gå efter den statistik, som finnes öfver kommunernas finanser, eller skall utredningen äfven sträckas därhän att undersökning anställas, huruvida taxeringen af fastigheterna är riktig eller icke? Såvidt jag kan förstå, måste utredningen äfven omfatta detta, för att man skall komma till en riktig uppfattning, om kommunerna verkligen äro hårdt betungade, och man skall kanske finna, att kommunernas bördor äro större, än hvad de behöfde vara, om taxeringen vore riktig. Jag har velat förutskicka detta, för att man icke må förbise, att utredningen måste blifva af mycket omfattande beskaffenhet, och för att man från första början må hafva klart för sig denna sak, så att undersökningen må kunna begränsas till de kommuner, som antagas verkligen förtjäna att erhålla understöd.

Såvidt jag kan finna, hafva befogade anmärkningar framställt mot motiveringen till utskottets betänkande, liksom äfven själfva klämman kunde vara bättre, såsom den sannolikt skulle blifva, genom att man bifölle herr Blombergs ändringsförslag i det fallet. Men för att betänkandet måtte blifva af sådan beskaffenhet, att motiveringen stämmer öfverens med klämman, skall jag bedja att få yrka återremiss till utskottet.

Herr Blomberg: Jag skall fatta mig mycket kort. Natur-*Om utredning rörande kom-*
 ligt är, att mitt nyss framställda yrkande icke kan anknytas till *munnernas bär-*
 den motivering, som finnes i Andra Kammarens utskottsbetän- *kraft i för-*
 kande, icke heller till Första Kammarens utskottsuttalanden, *hållande till*
 utan att det måste byggas på de motiv, jag själf anförde. Och *dem åliggande*
 då gifvetvis det skulle vara en stor fördel, om med en ny klän *skattebördor.*
 af sådan innebörd, som jag förordat, kunde förbindas jämväl en
 ny formulering af motiveringen, så instämmer jag i föregående
 talareshs yrkande om återremiss. (Forts.)

Herr Clason: Jag hade begärt ordet för att instämma med
 herr Blomberg i hans första yrkande, särskildt med hänsyn till
 de synpunkter, som här framhållits i afseende å emigrationen.
 Då nu emellertid herr Blomberg instämt i yrkandet på återre-
 miss, skall jag bedja att äfven få förena mig om detta.

Herr Afzelius: Jag anser det mycket angeläget, att något
 åtgöres i denna sak, men kan å andra sidan icke underkänna
 de skäl, som från åtskilliga håll anförts för en inskränkning af
 klämnen. Endast för att antyda, huru jag för min del skulle
 vilja begränsa denna, skall jag föreslå en omredaktion. Hvad
 som står på åttonde sidan: »utredning rörande hvilka kommuner,
 som äga alltför ringa ekonomisk bärkraft *i förhållande till dem*
åliggande skattebördor» skulle ändras till »*i förhållande till dem*
åliggande skyldigheter för ändamål, som tillika kunde anses vara
statsändamål». Och i öfverensstämmelse därmed skulle motive-
 ringen också ändras så, att på sidan 9 det skulle heta: »Det i
 motionen och Andra Kammarens beslut använda ordet »skatte-
 bördor» anser utskottet icke böra fattas annorlunda än som ett
 allmänt uttryck för alla på kommunen hvilande skatter och onera
 för ändamål, som tillika kunna anses vara statsändamål». Jag
 kan naturligtvis icke ifrågasätta, att kammaren skulle omedelbart
 antaga en sådan ändring, utan har blott velat antyda, i hvilken
 riktning en sådan ändring skulle gå; jag förenar mig i yrkandet
 på återremiss.

Herr Billing: Då genom det yrkande, som nu framkommit,
 frågan i icke oväsentlig mån reducerats, skall jag för min del
 icke motsätta mig yrkandet på återremiss, utan återtager mitt
 förra yrkande och instämmer i fråga om återremissen, hvarvid
 man särskildt torde böra taga i öfvervägande den tanke, som
 fått uttryck i herr Afzelius' formulering.

Herr Törneblad: Då yrkande på återremiss blifvit fram-
 ställdt, och mina betänkligheter därigenom äro häfda, skall jag
 med nöje förena mig i nämnda yrkande och återtaga mitt förra
 yrkande.

Om utredning rörande kommunernas bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor. Herr Anderson, Albert: Då här förslag framställts om återremiss, och detta yrkande tillika innefattar en inskränkning i det af utskottet nu framlagda förslaget, ber jag att få återtaga mitt yrkande på afslag och instämma med dem, som yrkat om återremiss.

(Forts.)

Herr Berg, Lars: Då flera talare här framställt förslag om återremiss, och den formulering, som nu gjorts, ungefär öfverensstämmer med utskottets uppfattning af saken och därjämte kanske är vida bättre och försiktigare uttryckt, vill jag alltså gärna förena mig med dem, hvilka framställt detta yrkande.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå, att utlåtandet skulle visas åter till utskottet, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 13 och 15 i denna månad bordlagda memorial n:o 16, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagifvande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen. Lades till handlingarna.

Anmärkning- gar mot stats- råd. Utskottets jämligt § 107 regeringsformen gjorda anmälan af vissa ärenden.

Punkten 1.

Beträffande nedan omförmälda, i protokoll öfver landsförsvarsärenden för den 22 mars 1907, punkten 17 behandlade ärende hade utskottet anfört följande:

Stadsfiskalen A. H. Landgren i Umeå instämde till rådstufvurätten i nämnda stad ryttmästaren vid Norrlands dragonregemente Henry Henriques under yrkande, att enär Henriques den 28 januari 1903 klockan mellan tio och elfva förmiddagen, då en under hans befäl varande trupp, bestående af ryttare och skidlöpare, varit stadd på marsch genom staden och en del af truppen befunnit sig på Storgatan därstädes, låtit truppen göra halt och först efter omkring en fjärdedels timmes uppehåll åter fortsätta marschen, samt Henriques därigenom vållat hinder i trafiken å nämnda gata, Henriques måtte fällas till ansvar för hvad honom sålunda låge till last.

Rådstufvurätten afkunnade utslag den 20 april 1903 och, enär Henriques på grund af hvad i målet förekommit måste anses hafva vid åtalade tillfället orsakat trafikhinder, pröfvade rådstufvurätten, med stöd af 2 § 6 mom. i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 och 1 § 5 mom. i de af Konungens befallningshafvande i Västerbottens län den 3 augusti 1891 för Umeå stad fastställda särskilda ordningföreskrifter, rättvist döma Henriques att därför böta tio kronor, äfvensom förplikta honom att ersätta i målet hörda sju vittnen för deras inställelser.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

Öfver rådstufvurättens utslag anförde ryttmästaren Henriques besvär i Svea hofrätt under yrkande att, då målet icke vore af beskaffenhet att tillhöra allmän domstols pröfning, det mot honom väckta åtalat måtte ogillas. Då detta därjämte vore fullkomligt obefogadt, yrkade Henriques erättning för rättegångskostnaden såväl vid rådstufvurätten som i hofrätten.

Genom utslag den 21 april 1904 undanröjde hofrätten rådstufvurättens utslag beträffande ansvarsfrågan, enär den åtgärd, som i målet lagts klaganden till last, af honom vidtagits i hans egenskap af befälhafvare för ofvannämnda trupp, och målet således jämlikt 18 § mom. 1 a) i kungl. förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar och rättegången därstädes tillhörde krigsdomstol. Rådstufvurättens utslag i fråga om kostnaderna å målet blef af hofrätten endast på det sätt ändradt, att klaganden befriades från skyldigheten att utgifva ersättningar till af åklagaren i målet inkallade sex vittnen, hvilka ersättningar skulle gäldas af allmänna medel. Godtgörelse för utgifterna å målet i hofrätten, hvarå klaganden framställt anspråk, kunde honom icke tillerkännas.

Uti hofrättens utslag sökte ryttmästaren Henriques ändring hos Kungl. Maj:t under yrkande, att honom måtte tillerkännas ersättning för kostnaderna å målet; men förklarade Kungl. Maj:t sig genom utslag den 16 februari 1906 ej finna skäl att göra ändring i hofrättens utslag.

Uti en till Kungl. Maj:t ingifven skrift af den 28 januari 1907 anhöll ryttmästaren Henriques att för sina å ofvannämnda rättegång hafda kostnader vid rådstufvurätten, i hofrätten och hos Kungl. Maj:t af allmänna medel utbekomma ersättning med ett sammanlagdt belopp af 209 kronor 38 öre. Sedan vederbörande blifvit hörda, föredrogs ärendet inför Kungl. Maj:t den 22 mars 1907 af dåvarande chefen för landtförvarsdepartementet, statsrådet *Tingsten*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t måtte på grund af hvad i ärendet förekommit i nåder medgifva att ifrågavarande belopp, 209 kronor 38 öre, finge af arméförvaltningen till sökanden utbetalas från fjärde hufvudtitelns anslag till extra utgifter. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

Utskottets eget yttrande i ärendet lydde sålunda:

»I lag är bestämdt, under hvilka villkor ersättning af allmänna medel må utgå till dem, som blifvit föremål för kriminell åtgärd, hvilken sedan befunnits oriktig. Men lagstiftaren har öppnat möjlighet till sådan ersättning allenast för oskyldigt häktade och dömd, icke för dem, som tilläffventyrs utan skäl blifvit åtalade. Vid detta förhållande synes uppenbart, att Kungl. Maj:t icke kan äga någon befogenhet att bevilja sådan godtgörelse, hvarom här är fråga.

Men äfven om man skulle anse, att en sådan åtgärd icke vore direkt stridande mot lagstiftningens grunder, torde det dock påtagligen vara olämpligt att, efter det domstolarne, som hafva att pröfva parts yrkande att erhålla ersättning för rättegångskostnad, ogillat sådant yrkande, Kungl. Maj:t tilldelar parten ersättning af allmänna medel. Därest någon brist skulle förefinnas i stadgandena om rättegångskostnad, något hvarom utskottet icke har anledning att uttala sig, torde denna brist böra afhjälpas på lagstiftningens väg, men ingalunda föranleda till åtgärd af det slag, som i detta ärende vidtagits.

Då således Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut, ur hvilken synpunkt man än ser saken, icke kan anses välgrundadt, och då en fortsatt tillämpning af den princip, som röjer sig i beslutet, kan leda till betänkliga konsekvenser, har utskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan mot föredragande departementschefen enligt § 107 regeringsformen.»

Herr Billing: Det är icke utan skäl, som detta dechargebetänkande ådragit sig en ovanlig uppmärksamhet. Visserligen ha dechargebetänkanden vid föregående riksdagar i någon mån haft samma karaktär som det här föreliggande, men årets betänkande har dock på den vägen gått längre, än hvad man förut gjort.

Om någon, som icke känner till hvad 107 § R. F. innehåller, komme att läsa detta dechargebetänkande, läsa de särskilda anmärkningspunkterna och sedan försökte att göra en slutledning om hvad manne den 107 § i R. F. innehåller, är jag viss därom, att han icke skulle kunna vara så skarpsinnig och icke heller så gissug, att han skulle af de här framlagda anmärkningspunkterna kunna sluta till hvad den 107 § i R. F. säger. Och om Hans Järta, den främste vid författandet af regeringsformen, när han nedskref denna 107 § i R. F., tänkt sig in i framtiden och föreställt sig hvilka åtgärder med anledning af denna paragraf konstitutionsutskottet skulle komma att vidtaga, så är jag viss därom, att, fastän Hans Järta är en af de allra skarpaste intelligenser, som Sverige någonsin haft, han aldrig hade kunnat uträkna eller tänka sig möjligheten af att man skulle tolka och använda denna 107 § i R. F., såsom här skett.

Och om någon, som känner till hvad 107 § i R. F. innehåller och satt sig någorlunda in i hvad den bjuder, sedan läser detta dechargebetänkande, så kan han svärigen undgå att tänka, att det sätt, hvarpå konstitutionsutskottet här använt denna paragraf, åtminstone icke står i öfverensstämmelse med den tanke och den mening, som grundlagstiftaren i den velat inlägga. Det kan vara skäl att till protokollet intaga denna 107 § för att de, som möjligen läsa riksdagshandlingarna och icke hafva tillgång till grundlagarna, skola kunna med den jämföra hvad här framkommit.

»Skulle konstitutionsutskottet anmärka, att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flera af dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utöfvat, äge då utskottet att sådant tillkännagifva för Riksdagen, hvilken, om den finner rikets väl det kräfva, kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord.»

Kan det nu verkligen vara konstitutionsutskottets mening, att de regeringsbeslut, mot hvilka det gör anmärkning, på det sättet visa, att dessa statsråd i sina rådslag om allmänna mått och steg icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller att föredraganden icke med nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utöfvat? Denna grundlagsparagraf gifver konstitutionsutskottet en anmärkningsrätt och ålägger det en anmärkningsplikt, men paragrafen angifver också af hvad art konstitutionsutskottets granskning skall vara. Den ställer konstitutionsutskottet såsom en granskare af det allmänna regeringssättet och af de enskilda statsrådets allmänna ämbetsförvaltning, men den ålägger icke konstitutionsutskottet att göra anmärkningar mot beslut af en så ringa betydelse och om hvilkas riktighet så olika meningar åtminstone kunna finnas som de här i detta dechargebetänkande antecknade. Genom att på detta sätt utöfva sin anmärkningsplikt sjunker enligt min uppfattning konstitutionsutskottet ned från den höga plats, där regeringsformen har ställt det. Och det synes mig, som om utskottet i stället konstituerade sig till ett slags, jag vill icke säga statsrevision, ty om en statsrevision kommit med dessa anmärkningar, skulle man hafva sagt, att den handlat alldeles för småaktigt, utan snarare till ett slags nedre statsrevision eller jag skulle vilja säga, att det gör sig till ett slags juridisk diskussionsförening, där man diskuterar små juridiska frågor och tvistar om lagparagrafer eller administrativa stadganden, om hvilkas tolkning olika meningar kunna göra sig gällande. Att en sådan granskning icke kan vara regeringsformens mening, det skulle falla ännu skarpare i ögonen, om utskottet, i stället för att citera 107 § i R. F., hade skrivit ut den 107 §. Då tror jag icke, att konstitutionsutskottet skulle hafva åberopat den. Jag

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

kan icke föreställa mig, att konstitutionsutskottet skulle t. ex. mot föredraganden i fråga om tolkning af en paragraf i hälsovårdsstadgan velat skrifva, att föredraganden icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att han icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utöfvat. Jag tror icke, att det skulle skrifvit t. ex., att Riksdagen måtte taga i öfvervägande, huruvida icke Riksdagen borde los Kungl. Maj:t framställa önskan om att från statsrådet skilja statsrådet Swartz, därför att han medgifvit förändring af namnet på en socken i Västergötland.

Men när man på detta sätt tillämpar och använder regeringsformens 107 §, hvad blir följden af det? Följden blir ingen annan än den, att konstitutionsutskottets anmärkningsplikt mister i auktoritet inför Riksdagen. Det är ett ordstäf, som säger, att man har sökt efter en sak så noga, att man kunde hittat en knappnål. Detta betänkande visar, att konstitutionsutskottet har sökt i statsrådsprotokollen så noga, som man söker efter knappnålar, och det har funnit sju knappnålar. Dessa sju knappnålar äro då väl afsedda att vändas mot regeringen. Jag kan icke annat än beklaga, att så mycket och så flitigt och så skarpsinnigt arbete icke har åstadkommit ett rikare resultat och att, då det behöfs så väl riksdagskrafter på mera gifvande arbeten, de skola på det sättet behöfva användas i konstitutionsutskottet. Ett mycket framstående statsråd för många år sedan, en af de skickligaste och samvetsgrannaste människor, sade en gång till mig, som då var ledamot af konstitutionsutskottet: »säkert är, att hvarje regering begår många fel, men lika säkert är, att konstitutionsutskottet aldrig hittar dem». Jag är viss därom, att också vår nuvarande regering begår många fel, men jag är lika viss om, att de fel, som konstitutionsutskottet här har anfört, icke äro af den beskaffenhet, att de hade bort af konstitutionsutskottet antecknas såsom fel eller äro ägnade till att på något sätt förminska Riksdagens förtroende för landets regering.

Jag anhåller, att anmärkningarna måtte läggas till handlingarna.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Konstitutionsutskottet är nu ett abstrakt begrepp, som för olika punkter i detta betänkande varierar något, men då de nyss gjorda anmärkningarna vändts mot utskottet i dess helhet, skall jag, ehuru icke skyldig till alla de sju knappnålarnas uppletande, bedja att här få bemöta dessa anmärkningar.

Det är vanligt vid denna tid på året, d. v. s. när dechargebetänkandet framlägges, att man får i pressen se ungefär samma tankar, som nyss uttalades af föregående talare: »Är det värdigt konstitutionsutskottet att komma med dessa små anmärkningar? Det var aldrig meningen! Så bör icke 107 § R. F. tolkas!» Denna visa är gammal, nästan lika gammal som vår författning.

Den har uttalats redan af denna författnings egentliga upphofsman, nämligen Hans Järta. Men det är att märka, att denna teori aldrig har upptagits i praktiken; det har aldrig varit regeln, att konstitutionsutskottets anmärkningar endast skulle omfatta stora och viktiga saker; det har aldrig ansetts oriktigt eller onödigt, att utskottet kommer med sådana små detaljanmärkningar. Redan vid den första riksdagen, då utskottet fann sig föranlåtet att framställa anmärkning mot ett statsråd, vid riksdagen 1817—18, var det tre småsaker det framkom med. Detta fortsattes under följande riksdagar, hvilket föranledde Hans Järta att 1826 skriva sin bekanta skrift: »Om rätta förståndet och tillämpningen af §§ 106 och 107 i regeringsformen», där han uttalar ungefär samma tankar, som vi i dagarne läst i åtskilliga tidningar, och som äfven af den siste ärade talaren blifvit framhåfva, nämligen att utskottet endast borde komma med anmälan enligt 107 §, om det, såsom allmän resumé af sina gjorda fynd i statsrådsprotokollen, kunde fälla ett generellt omdöme, att något visst statsråd i sina rådslag »icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utöfvat». Men, mina herrar, denna sin uppfattning lyckades Järta aldrig göra gällande. Den har icke ens tillämpats på hans tid. Endast vid en riksdag, nämligen vid 1840—41 års riksdag, var verkligen konstitutionsutskottets betänkande uppställt efter denna formel, men jag tror icke det var med anledning af Järtas teori, som det så skedde, utan man hade ett helt annat skäl. Vid denna riksdag framställde konstitutionsutskottet 72 anmärkningar enligt 107 § samt åtalade statsrådet för 31 brott mot 106 §. Vid ett sådant kaos af anmärkningar fann utskottet nödvändigt att hafva något sammanbindande för det hela, och då hittade man på denna sak. Här ser man, hette det, att statsrådet icke är värdigt att vara statsråd vidare, och såsom bevis därpå anfördes dessa 72 anmärkningar. Det var således en praktisk åtgärd för att få enhet i mångfalden. Det är likväl den enda gång, utskottet förfarit på detta sätt, och jag är äfven säker om, att om jag nu hade tillfälle att genomgå de konstitutionsutskottetsbetänkan den, i hvilka tillkomst den siste ärade talaren har tagit del, skulle i dem finnas anmärkningar af icke starkare kaliber än de nu gjorda. Att man på detta sätt icke följt Järtas teori, utan gått en annan väg, det har nog sina goda skäl. Denna teori är nämligen i högsta grad opraktisk, ty hvad skulle egentligen konstitutionsutskottet få att göra enligt samma teori? Jo, det skulle år efter år sitta tyst och arbeta i sitt rum och endast vid detta säregna tillfälle stiga fram och visa världen hvad det gjort, när det kan säga: »Här hafva vi funnit ett statsråd, som icke är värdigt att vara statsråd längre.» Jag hoppas och tror, att den tid icke skall komma, då konstitutionsutskottet efter granskning af statsrådets handlingar för ett

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

är skall komma till det resultatet, och följaktligen tror jag, att utskottet aldrig skulle få tillfälle att tala om hvad det gjort och arbetat, om det skulle följa denna sats. Nej, skall utskottets arbete hafva verklig praktisk betydelse, då bör väl ändå utskottet arbeta på annat sätt och med annat mål för ögonen; då bör dess arbete — så tänker jag, och så hafva utskottets ledamöter tänkt alltsedan år 1817 — gå ut på att peka på en och annan princip, som följts i regeringen, men som enligt utskottets mening icke är gagnelig. Naturligt är, att utskottet därvid skall vara bundet af 107 §, d. v. s. saken i fråga bör afse rikets sannskyldiga nytta, och anmärkningen måste vända spetsen mot ett visst statsråd. Man har icke rätt att göra andra slags anmärkningar än sådana, som riktas mot ett visst statsråd, om man än därvid icke afser statsrådet personligen, utan endast de principer, hvilka, såsom de tillämpats, befunnits icke lända till rikets sannskyldiga nytta. Efter detta system har utskottet, såsom nämndt är, verkat under hela den tid, utskottet framställt anmärkningar, och jag tror därför, att vi såsom praktiskt folk kunna lägga denna gamla teori, som ännu i dag förekommer i åtskilliga handböcker, till handlingarna såsom en kuriositet, hvilken icke vidare har aktuell betydelse.

Klart är, att, om man nu gör såsom utskottet alltid har gjort, nämligen undersöker i hvarje särskildt fall, om den princip, statsrådet har följt, är gagnelig, eller om den icke öfverensstämmer med rikets sannskyldiga nytta, man då kommer in på det subjektiva gebitet, och där, medgifver jag, kan den ena tänka på ett sätt och den andra på ett annat, och så hafva vi också gjort i konstitutionsutskottet, såsom man kan se däraf, att somliga äro med om en anmärkningspunkt och andra om en annan.

Emellertid bör, då man sålunda vill bedöma hvad utskottet gjort, man icke hänga upp sig på, om anmärkningen är formellt af betydelse eller icke. Det är icke denna sak här är fråga om, utan huruvida den princip, efter hvilken vederbörande statsråd handlat, kan anses vara för riket gagnelig eller icke. Ut i den andra punkten, den första jag varit med om, handlar det om den principen, huruvida ett statsråd i regeringen kan tillstyrka en åtgärd, som, enligt hvad vi i utskottet ansett, uppenbarligen strider mot hälsovårdsstadgans beslämmelser. När vi läste hälsovårdsstadgan och jämförde dess stadgande med hvad statsrådet föreslagit, fingo vi intrycket, att här uppenbarligen var en strid mellan lagen och lagens tillämpning. Det är alldeles detsamma, hvad saken formellt gällde, om den gällde en fabrik, en handverkare eller något annat, men själfva principen, att en administrativ förordning icke bokstafligen efterlefves såsom andra lagar, föreföll oss icke riktig.

Den andra punkten, som jag för min del var med om, och hvarom jag tror, att nästan alla inom utskottet hade samma upp-

fattning, ehuru det icke framgår af betänkandet, rör sig om den tjänstledighet, som blifvit beviljad sekreteraren von Sydow för ett år. Vi måste ovillkorligen säga oss, att det var en fullkomligt oriktig princip att lämna en statens ämbetsman, i synnerhet om han bekläder ett så viktigt ämbete, ett års tjänstledighet, då icke något som helst giltigt skäl anförts för hans ansökning därom. Det var icke någon angelägenhet, som rörde honom personligen, inga andra förhållanden, såvidt jag kan se, än att tjänstemannen i fråga ville träda i en privat korporations tjänst, antagligen för att få bättre betaldt, och möjligen för att, sedan han under ett år pröfvat sysslan, alldeles lämna statstjänsten. Att för sådant ändamål lämna tjänstledighet och därunder låta sysslan skötas af vikarie, som måste anses mindre än den ordinarie innehafvaren i stånd att sköta densamma, kan icke anses med rikets sannskyldiga nytta öfverensstämmande.

Det tredje fallet, i hvilket jag gjort anmärkning och som jag därför särskildt vill taga upp till försvar, förekommer i sista punkten. Där har det, såvidt vi kunnat finna, gällt en mycket viktig och intressant principfråga, nämligen huruvida, då besvär anförts i en viss administrativ fråga, det är för mycket begärddt, att vederbörande taga hänsyn till de upplysningar, som den förklarande parten lämnat, och som kunna hafva inflytande på sakens utgång, åtminstone efter vanligt bondförstånd.

Således har det icke alls varit så obetydliga saker, såsom vi sett dem i konstitutionsutskottet, låt vara att de i och för sig sjelfva icke äro så graverande för regeringen. Det är tvärtom så, att jag tycker, att ett sådant dechargebetänkande som detta är ett hedersamt dokument för regeringen; att utskottet kunnat läsa och resonera om allt, som förekommer i regeringen under ett helt år, men icke kunnat hitta på något mera graverande, det borde regeringen vara belåten med. Det är helt enkelt ett bevis för, att landet är ovanligt väl förvaladt. Men drifver man satsen, att utskottet ingenting skall göra annat än då det vill antyda för Riksdagen, att denna bör ingå till Kungl. Maj:t med begäran om ett statsråds afskedande, så gör man sig skyldig till en absurditet. Det vore detsamma som att yrka på tillämpningen af en teori, som aldrig hittills tillämpats och som aldrig kan komma att tillämpas, ty säkert är, att särskildt inom statsrättens område man får lof att böja sig för praktiken, för häfden. Här har en praxis utbildat sig, och denna praxis har utskottet följt i sitt betänkande. Denna praxis lär icke kunna vidare bringas ur världen genom den teori, Hans Järta på sin tid framställde, och som i dessa dagar återupprepats och väl länge än kommer att återupprepas af dem, som anse, att ingenting bör göras. Det vore för staten säkerligen mycket olyckligare, om man följde denna teori, än om man följer den praxis, som nu uppstått. Ty på det senare sättet blir emellertid fingret satt på en och annan

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*
(Forts.) felaktighet genom dessa små anmärkningar, som, äfven om de för tillfället förnämt visas tillbaka, dock alltid kunna medföra, att man i framtiden icke handlar på samma sätt, åtminstone om något skäl finnes för anmärkningen.

Jag anser sålunda, att den motivering, föregående talaren framställt, var alldeles oriktig, ja, till och med ganska skadlig, om den finge blifva gällande. Däremot har jag ingenting emot det slut, hvartill han kom, och jag ber att få instämma i det.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter förevarande punkt lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottet hade vidare anmält ett nedan omförmäldt, i protokoll öfver civilärenden för den 28 juni 1907, punkten 31, behandladt ärende, hvari förekommit följande:

Uti 16 § 4 mom. af hälsovårdsstadgan för riket den 25 september 1874 föreskrifves:

»Hälsovårdsnämnden skall vaka öfver att fabriker och näringar icke inrättas eller drifvas så, att de blifva i hälsoväg till men för arbetare, närboende eller det allmänna. Förefinnes sådan olägenhet, skall nämnden tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder till dess afhjälpande. Verkställes ej detta inom föreskrifven tid och är den anmäkta olägenheten svår, må nämnden äga tills vidare förbjuda fabriken eller näringens fortsatta drifvande.»

Vidare föreskrifves i 23 § af hälsovårdsstadgan följande:

»När hälsovårdsnämnden ej mindre vid de tillfällen, då det, enligt hvad här ofvan uti denna stadga är sagdt, tillkommer nämnden att meddela bestämmelser, än äfven eljest vid särskilda fall finner nödigt att i hälsovårdsväg lämna föreskrift eller meddela förbud, äger nämnden, då påföljd ej finnes bestämd i denna stadga eller annan allmän författning eller i sådant stadgande för staden, som enligt 24 § tillkommit, att antingen omedelbart eller efter förutgången erinran efter omständigheterna, genom föreläggande af vite göra sig hörsammad.»

Uti en till hälsovårdsnämnden i Göteborg ingifven skrift af den 22 oktober 1906 anförde byggmästaren A. Hellqvist, såsom ägare till fastigheten n:o 1 Litt. B i första kvarteret af elfte roten i staden Göteborg, att uti huset å angränsande fastighet n:o 2 Litt. A i samma kvarter och rote finnes två trappor upp inrymd en af O. Adolfson förhyrd verkstad för tillverkning af bleckkärl, samt att maskinerna i berörda verkstad åstadkomme starkt buller och svåra stötar, hvilket i hälsoväg inverkad i hög grad menligt på hyresgästerna i Hellqvists fastighet. Med anledning häraf anhöll Hellqvist, att hälsovårdsnämnden måtte vidtaga åtgärder

för undanröjande af de orsaker, som föranledde ifrågavarande menliga förhållanden.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Hälsovårdsnämnden utlät sig genom beslut den 7 november 1906, och enär genom hvad i ärendet förekommit blifvit utredt, att verksamheten i Adolfsons bleckslageriverkstad drefves på sådant sätt, att genom buller och stötar från maskiner i verkstaden men till hälsan uppstode för hyresgäster i Hellqvists angränsande fastighet, pröfvade hälsovårdsnämnden, jämlikt 16 § 4 mom. i hälsovårdsstadgan för riket den 25 september 1874, lagligt ålägga Adolfson, vid vite af femhundra kronor, att, därest bleckslagerirörelsen fortfarande skulle i fastigheten bedrivas, inom en månad därefter hafva vidtagit sådana åtgärder, att maskinernas användande icke blefve i hälsoväg till men för närboende.

Öfver detta beslut anförde Adolfson besvär hos Konungens befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län under yrkande att, som det buller maskinerna i klagandens verkstad åstadkomme icke vore att hänföra till sådant men för närboendes hälsa, som afsåges uti 16 § 4 mom. i hälsovårdsstadgan, Konungens befallningshafvande måtte upphäfva hälsovårdsnämndens beslut.

Genom resolution den 17 januari 1907 fann Konungens befallningshafvande klaganden icke hafva anført skäl, ledande till ändring i hälsovårdsnämndens öfverklagade beslut.

Häröfver anförde Adolfson besvär hos Kungl Maj:t och yrkade att, då den af hälsovårdsnämnden gjorda tolkning af 16 § 4 mom. af hälsovårdsstadgan vore oriktig, Kungl. Maj:t måtte, med upphäfvande af Konungens befallningshafvandes resolution, undanröja hälsovårdsnämndens klandrade beslut.

Uti afgifna underdåniga utlåtanden hemställde hälsovårdsnämnden, magistraten, Konungens befallningshafvande och medicinalstyrelsen, att besvären måtte lämnas utan afseende.

Målet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 28 juni 1907 af dåvarande chefen för civildepartementet, statsrådet *Juhlin*, som därvid hemställde att, då hvad i målet förekommit icke vore af beskaffenhet att ifrågavarande yrkande bort af hälsovårdsnämnd upptagas till pröfning, Kungl. Maj:t måtte, med upphäfvande af Konungens befallningshafvandes öfverklagade resolution, undanröja hälsovårdsnämndens klandrade beslut. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Utskottet hade härom utlåtut sig sålunda:

»Hvad som vid detta ärendes behandling ådragit sig utskottets uppmärksamhet är, att hälsovårdsnämndens klandrade beslut blifvit af Kungl. Maj:t undanröjdt på den grund, att det i målet framställda yrkande icke bort af hälsovårdsnämnd upptagas till pröfning. Det synes nämligen utskottet uppenbart, att den uti 16 § 4 mom. i hälsovårdsstadgan gifna allmänna föreskrift, att hälsovårdsnämnd skall vaka öfver att fabriker och näringar icke

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

inrättas eller drifvas så, att de blifva i hälsoväg till men för arbetare, närboende eller det allmänna, innefattar befogenhet för hälsovårdsnämnd att vidtaga åtgärder till afhjälpande jämväl af sådan olägenhet i hälsoväg, hvaröfver anmärkning i förevarande fall blifvit hos hälsovårdsnämnden framställd. Då utskottet finner det vara af vikt, att icke ett prejudikat i förevarande hänseende skapas, som kan komma att inverka på hälsovårdsmyndigheternas uppfattning vid bedömandet af frågor af enahanda eller likartad innebörd, har utskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen.»

Herr Juhlin: Herr talman, mina herrar! I sitt memorial, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll, har konstitutionsutskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen på den grund, att han vid föredragning af civilärenden den 28 juni 1907 tillstyrkt Kungl. Maj:t att undanröja ett beslut, fattadt af hälsovårdsnämnden i Göteborg.

Förhållandet var i korthet det, att en tillverkare af bleckkär i Göteborg hade en verkstad, hvars maskiner åstadkommo starkt buller och svåra stötar, hvilket i hälsoväg inverkade menligt på hyresgästerna i grannens lägenhet. Denne gjorde anmälan hos hälsovårdsnämnden, som beslöt lagligt ålägga verkstadsinnehafvaren att, vid vite af 500 kronor, därest bleckslagerirörelsen fortfarande skulle i fastigheten bedrifvas, inom en månad därefter hafva vidtagit sådana åtgärder, att maskinernas användande icke blefve i hälsoväg till men för närboende. Öfver detta beslut anförde verkstadsinnehafvaren besvär hos Konungens befallningshafvande under yrkande att som det buller, maskinerna i klagandens verkstad åstadkomme, icke vore att hänföra till sådant men för närboendes hälsa, som afsåges i 16 § 4 mom. i hälsovårdsstadgan, Konungens befallningshafvande måtte upphäfva beslutet. Besvären ogillades af Konungens befallningshafvande. Verkstadsinnehafvaren anförde besvär däröfver hos Kungl. Maj:t På min hemställan beslöt Kungl. Maj:t att då hvad i målet förekommit icke vore af beskaffenhet, att ifrågakvarande yrkande bort af hälsovårdsnämnd upptagas till pröfning, med upphäfvande af Konungens befallningshafvandes öfverklagade resolution undanröja hälsovårdsnämndens klandrade beslut.

Hälsovårdsstadgan af den 25 september 1874: 16 § handlar i 1 mom. om vissa uppräknade fabriker, som icke få vid stad anläggas, såsom fabriker för tillverkning af animaliska gödningsämnen, fosfor, vissa syror m. m.; 2 mom. handlar om sådana fabriker, som endast få förläggas å öppen och rymlig tomt i sådan trakt af staden, som ej är tätt bebyggd, såsom färgerier, garfverier m. m., som utan att tillhöra de inom mom. 1 upp-

räknade, dock till följd af det sätt, hvarpå de drifvas, eller egen- skapen af de ämnen, som genom dem bearbetas eller beskaffen- heten dels af affallen vid deras drifvande, dels af därvid utström- mande *rök och ångor* eller medels spridande af *elak lukt* eller genom fara för *vattnets orenande* eller ock af annan anledning kunna blifva för hälsan vådliga. I 3 mom., där bland annat ta- las om fabrik eller näring, som redan fanns, då stadgan trädde i tillämpning, föreskrifves, att hälsovårdsnämnden skall tillse, att de »*sanitära bristerna*» såvidt möjligt förekommas. I 4 mom. heter det: »Hälsovårdsnämnden skall vaka öfver att fabriker och näringar icke inrättas eller drifvas så, att de blifva i hälsoväg till men för arbetare, *närboende* eller det allmänna. Förefinnes sådan olägenhet, skall nämnden tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder till dess afhjälpande.»

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

Frågan gäller: Kan störande af grannarna i närmaste hus falla under 16 § mom. 4 i gällande hälsovårdsstadga? *Hälso- vårdsstadgan* är utfärdad af Kungl. Maj:t utan Riksdagens hö- rande. För att Kungl. Maj:t skall kunna på detta sätt inskrida i den enskildes göranden och låtanden, måste *det allmännas in- tresse* vara på något sätt kränkt. Det är såsom handhafvare af den allmänna polisuppsikten som Kungl. Maj:t har kunnat ut- färda denna stadga. Sålunda för att den administrativa myndig- heten skall kunna inskrida i ett fall som detta, måste ett *all- männt intresse* stå på spel. Så har säkerligen Kungl. Maj:ts me- ning varit vid stadgans utfärdande och så måste stadgan tolkas.

För att ett allmänt intresse skall i ett fall som detta stå på spel, skall antingen *hälsofaran* vara synnerligen stor, sålunda fa- ran för människors, äfven om de äro helt få, lif och hälsa vara särskildt stor eller ock skall, om faran är mindre, det vara en större skara människor, hvilkas hälsa äfventyras. Detta framgår ock af motiven till gällande hälsovårdsstadga. Det är uppenbart, att intetdera förelåg i nu föreliggande fall.

Någon anledning att antaga, att lagstiftaren vid den slutliga redigeringen velat frångå dessa synpunkter, framgår icke af till- gängliga handlingar. I rättegångar ha likartade frågor synner- ligen ofta varit föremål för tvist.

Jag vill visst icke förneka, tvärtom påstå, att man i stadge- väg kan förbjuda sådant som detta, men det hör icke under hälsovårdsstadgan. Denna har också på ett enda undantag när aldrig vid rättegångsförhandlingarna angående dylika frågor åbe- ropats.

Jag har här en förteckning öfver en hel del dylika mål, men jag skall ej trötta kammaren med att uppläsa dem. Af denna förteckning framgår, att i domstolarna hafva meningarna ofta varit synnerligen delade, huruvida en olägenhet af ifrågavarande slag varit tillräckligt stor eller icke för att en granne och hans hyresgäster skulle vara underkastade att tåla densamma eller icke.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

Om Kungl. Maj:t fastställt Konungens befallningshafvandes öfverklagade resolution, då skulle ha skapats ett prejudikat, som kunnat medföra ganska betänkliga följder. Man skulle bara behöfva gå till hälsovårdsnämnden och de administrativa myndigheterna för att få afgjorda ömtåliga och svåra rättsfrågor af ifrågavarande slag, frågor, om hvilka meningarna bland högsta domstolens ledamöter mer än en gång varit delade.

Det skulle ju då t. ex. kunna inträffa, att en nervös person af en läkare får ett intyg, att hans hälsa lider af buller från en handtverkares, en industriidkares verkstad, från en tryckeripress, ja kanske från en spårvagn eller automobil, och så skulle hälsovårdsnämnden på grund häraf kunna försvåra eller förhindra, ja, kanske förbjuda den lofliga näringen eller driften.

Det har helt visst heller aldrig varit deras mening, som utfärdat hälsovårdsstadgan, att frågor af den art som den föreliggande skulle kunna afgöras af hälsovårdsnämnden. De tillhöra laga domstol, och vederbörande hafva saknat laga grund för att i ett fall som det ifrågavarande tillämpa gällande hälsovårdsstadga.

Herr Berger: Jag kan i motsats till den föregående ärade talaren icke finna annat än att den åberopade bestämmelsen i hälsovårdsstadgan här varit tillämplig, ty bestämmelsen är så formulerad, att om ifrågavarande buller i hälsoväg varit till men för närboende, såsom i ärendet varit styrkt, hade nämnden rätt att genom vite tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder till olägenhetens afhjälpan. Det är nu visserligen så, att efter det Kungl. Maj:ts besked, hvarom här är fråga, hade den ifrågavarande husägaren naturligtvis kvar sin rätt att vid domstol anhängiggöra sin talan, men det är dock en väsentlig skillnad på att få en sådan här sak hastigt afgjord af administrativ myndighet och att nödgas processa vid domstol i många år om saken. Nu sade den föregående talaren, att han ansåge lämpligare, om jag fattade honom rätt, att domstol hade befattnings med sådana här saker än administrativ myndighet. Jag vill icke inlåta mig på frågan, hvilket som kan vara det lämpligaste, men om Kungl. Maj:t ansett att ifrågakomna ärenden borde förbehållas domstol, hade Kungl. Maj:t bort åvägabrunga den ändring i hälsovårdsstadgan, att hälsovårdsnämnden ej hade att befatta sig med dylika saker; och så länge hälsovårdsstadgan är oändrad, bör stadgan enligt utskottets mening tillämpas i öfverensstämmelse med sin ganska tydliga lydelse.

Efter härmed slutad öfverläggning lades föreliggande punkt till handlingarna.

Punkten 3.

Angående nedannämnda i protokoll öfver civilärenden för

den 5 juli 1907, punkten 19, behandlade ärende hade utskottet anförts: *Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

»Uti en till Kungl. Maj:t ställd, af öfverståthållarämbetet med underdånig skrifvelse den 3 juni 1907 öfverlämnad skrift anhöll sekreteraren i ämbetets afdelning för polisärenden A. Hj. von Sydow, att han, som blifvit utsedd till verkställande direktör i Svenska arbetsgifvareföreningen och ordförande i dess styrelse, måtte, för att kunna emottaga detta uppdrag under ett år, erhålla tjänstledighet från och med den 1 juli 1907 till och med den 30 juni 1908, med skyldighet för honom att till vikarie afstå alla de med tjänsten förenade löneförmåner.

Öfverståthållarämbetet hemställde uti sin underdåniga skrifvelse om bifall till ansökningen.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 5 juli 1907 af dåvarande chefen för civildepartementet, statsrådet *Juhlin*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t måtte bevilja von Sydow tjänstledighet till och med den 30 juni 1908, med skyldighet att, räknadt från och med den 1 juli 1907, afstå alla med tjänsten förenade löneförmåner. Denna statsrådets hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Det har ådragit sig utskottets synnerliga uppmärksamhet, att ifrågavarande tjänstledighetsansökning blifvit af Kungl. Maj:t bifallen. Visserligen vill utskottet icke bestrida, att Kungl. Maj:t äger rätt att, när giltig anledning därtill föreligger, bevilja en ämbets- eller tjänsteman äfven en längre tids tjänstledighet från innehafvande befattning. Men i förevarande fall har, enligt utskottets mening, ingalunda någon giltig anledning förelegat. Till stöd för tjänstledighetsansökningen har icke anförts annat skäl än att sökanden önskade under ett år ägna sig åt en uppgift, som är af helt och hållet enskild natur och saknar allt samband med hans verksamhetsområde i statens tjänst. Att enbart på sådan grund bevilja innehafvaren af en befattning inom administrationen ledighet under så lång tid, som här är fallet, finner utskottet i hög grad anmärkningsvärdt. Det måste anses vara af stor vikt för en befattnings behöriga upprätthållande, att den såvidt möjligt skötes af ordinarie innehafvaren. Och det är uppenbart, att, därest en sådan princip, som i detta ärende vunnit tillämpning, opåtaladt skulle få göra sig gällande vid tjänstledigheters beviljande, densamma kan komma att leda till synnerligen betänkliga konsekvenser för statstjänsten. På grund häraf har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt 107 § regeringsformen.»

Herr *Juhlin*: Herr talman, mina herrar! I konstitutionsutskottets här föreliggande memorial har utskottet i mom. 3

Anmärknin- funnit sig böra hos Riksdagen mot föredragande departements-
gar mot stats- chefen göra anmälan enligt 107 § regeringsformen.
råd.

(Forts.)

Förhållandet var, att sekreteraren i öfverståthållareämbetets afdelning för polisärenden A. Hj. von Sydow i en underdanig skrifvelse af den 3 juni 1907 anhöll, att han, som blifvit utsedd till verkställande direktör i Svenska arbetsgifvareföreningen och ordförande i dess styrelse under ett år, måtte erhålla tjänstledighet med skyldighet för honom att till vikarie afstå alla de med tjänsten förenade löneförmåner. Ansökningen, som tillstyrktes af öfverståthållarämbetet, bifölls af Kungl. Maj:t på min hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig.

Jag erkänner villigt, att tvekan rådde vid afgörandet af denna fråga.

Men som bekant pågår en för staten högst betänklig flykt från ämbetsmannabanan till enskild tjänst, och det är just de mest skicklige, de mest energiske och initiativkraftige män, som öfvergå från statstjänst till enskild tjänst, män, som skulle göra staten de största tjänster och som staten så väl behöfde. Med sådana fakta för ögonen måste det väl anses lända till »rikets sannskyldiga nytta», att man försöker att hålla sådana framstående och förtjänstfulle män kvar i statens tjänst. Och det är just detta, som i ifrågavarande fall skett och som *uteslutande* varit bestämmande vid afgörandet af den begärda ansökningen.

Sekreteraren von Sydow var erbjuden att under ett år sköta en befattning i enskild tjänst på sådana villkor, att han uppenbarligen genast skulle ha afgått från sin tjänst, om ansökningen afslagits. Nu är sekreteraren von Sydow allmänt erkänd såsom en synnerligen skicklig ämbetsman och en mycket framstående polistjänsteman, som det skulle bli ganska svårt att ersätta. Måste det ej under sådana förhållanden anses, att man handlat i statens välförstådda intresse, om man beredde staten möjlighet att behålla honom vid hans innehafda statstjänst?

Herr Berger: Ämbetsmännen i vårt land hafva en i alla afseenden gynnad ställning, de hafva god, mången gång riklig aflöning, de hafva rätt till pension för sig själfva och för hustru och barn, de hafva rätt till semester; blifva de sjuka, få de likväl behålla större delen af sin aflöning, och de kunna i regeln icke skiljas från sina ämbeten, därest de sköta dem oklanderligt. Till gengäld för alla dessa förmåner har staten enligt mitt förmenande rätt att fordra, att ämbetsmännen skola sköta sina ämbeten, och det är ej öfverensstämmande med en god statsförvaltning att det tillåtes att en vikarie får uppehålla ett viktigt ämbete därför, att den ordinarie ämbetsmannen må få tillfälle att ägna sig åt privat verksamhet och därigenom skaffa sig bättre ekonomiska förmåner än staten kan gifva honom, utan i sådana fall som det förevarande bör ämbetsmannen få välja emellan att

tjäna staten eller att öfvergå till den privata verksamheten, och väljer han den senare, bör han lämna ämbetet och låta det öfvertagas af en annan ordinarie innehafvare.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Nu sade den föregående ärade talaren, att det måste lända till rikets sannskyldiga nytta, att man söker hålla en skicklig tjänsteman, en sådan som herr von Sydow, kvar i statens tjänst, och den ärade talaren tillade att, om den ansökning, som von Sydow ingaf, blifvit afslagen, hade han tagit afsked. Detta är ju mycket möjligt, men lika möjligt kunde det i ett sådant fall som det föreliggande hafva varit, att vederbörande genom att säga nej till en sådan ansökning, finge behålla ämbetsmannen kvar i det ämbete, som han skulle hafva lämnat, om han varit i tillfälle att under ett år pröfva, om han trufdes i den privata verksamhet, som erbjudits honom. Man skall för öfrigt icke tro, att det är alldeles säkert, att en ämbetsman tager afsked och afgår äfven om han hotat därmed; det kan lätt hända, att han låter övertala sig att stanna kvar, sedan han funnit, att hotet ej hade någon verkan. I allt fall bör staten handla efter bestämda principer, och den riktiga principen är härvidlag, att den, som ej vill sköta sitt ämbete, bör mista det, och han bör ej få hafva det kvar i reserv för att när honom lyster återtaga detsamma.

Man skrifver och talar ofta i vårt land om byråkrati och byråkrater. Mången gång torde hvad sålunda talas och skrives vara ganska obefogadt eller åtminstone öfverdrifvet, men här hafva vi, enligt min åsikt, framför oss en yttring af den byråkratiska andan, ty den grundsats, som här fått göra sig gällande, är i själfva verket den, att ämbetet är till för ämbetsmannens skull och icke tvärtom ämbetsmannen för ämbetets. Att den ifrågavarande ämbetsmannen kunde tro, att det skulle lyckas honom att få bifall till sin ansökning visar, att byråkratien känner sin makt, och att han därutinnan icke missträknade sig, utan fick Kungl. Maj:ts godkännande af sitt anspråk, har synts utskottet vara så anmärkningsvärdt, att utskottet därom ansett sig böra göra anmälan hos Riksdagen.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, lades nu föredragna punkt till handlingarne.

Punkten 4.

Beträffande nedannämnda, i protokoll öfver civilärenden för den 15 november 1907, punkten 49, a, behandlade ärende hade af utskottet anförts:

Uti en till Kungl. Maj:t ingifven skrift af den 8 november 1907 anhöll generaldirektören och chefen för kungl. järnvägsstyrelsen M. R. Sahlin, att, då efter ingången af år 1908 någon generaldirektörsbefattning vid statens järnvägar icke komme att

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

finnas å ordinarie stat, honom måtte beviljas nådigt afsked med 1907 års utgång från den befattning såsom generaldirektör och chef för järnvägsstyrelsen, han på grund af nådigt konstitutorial den 23 september 1904 innehade, äfvensom att Kungl. Maj:t måtte, med tillämpning af det Kungl. Maj:t af 1907 års Riksdag lämnade bemyndigande, förklara honom berättigad att bibehålla aflöning från och med år 1908 å indragningsstat.

Vid föredragning af nämnda ansökning inför Kungl. Maj:t den 15 november 1907 af dåvarande chefen för civildepartementet statsrådet *Juhlin* hade denne, bland annat, yttrat, att sedan Kungl. Maj:t genom nådig proposition den 23 april 1907 förelagt Riksdagen förslag till förändrad organisation af järnvägsstyrelsen och därunder lydande förvaltningar samt tillika gjort framställning angående lönereglering för personalen vid statens järnvägar, Riksdagen i skrifvelse den 1 juni 1907 anmält, att Riksdagen i anledning af förevarande proposition och i ämnet väckta motioner, bland annat, dels godkänt ett vid skrifvelsen fogadt förslag till aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens järnvägar, dels ock medgifvit, att Kungl. Maj:t finge meddela erforderliga föreskrifter beträffande innehafvare af sådana nu befintliga befattningar, hvilka föreslagits skola indragas eller väsentligt förändras, och hade Kungl. Maj:t därefter den 23 april 1907 beslutit utfärda aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens järnvägar.

»Det sålunda beslutade aflöningsreglementet förutsätter, att generaldirektören, hvilken enligt nu gällande bestämmelse tillsattes genom konstitutorial, skall allenast förordnas å viss tid.

Enligt nu gällande aflöningsreglemente är det årliga arvvodet till generaldirektören och chefen för järnvägsstyrelsen bestämdt till tolf tusen kronor; och är i pensionshänseende genom nämnda brefvet den 15 oktober 1897 stadgadt, att denne skall vara berättigad att från och med månaden näst efter den, då han efter sextiofem lefnadsår och minst tio tjänstår, såsom chef för järnvägsstyrelsen från ämbetet afgår, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af sextusen kronor, hvarjämte meddelats särskilda bestämmelser för det, här ej föreliggande fall, att han är delägare i statens järnvägstrafiks pensionsinrättning.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t på grund af ofvanberörda, utaf Riksdagen Eders Kungl. Maj:t lämnade medgifvande och med bifall till den af generaldirektören Sahlén gjorda framställning, måtte förklara, att generaldirektör Sahlén skall äga att af trafikmedel under titel 'indragningsstat' uppbära från och med år 1908 intill månaden näst efter den, då generaldirektör Sahlén fyllt 65 år, ett årligt belopp af tolf tusen kronor samt därefter under generaldirektör Sahléns återstående lifstid ett belopp af

sextusen kronor om året; dock med skyldighet att, i händelse generaldirektör Sahlin kommer att anställas i rikets, Riksdagens eller kommuns tjänst, i allo frånträda det till generaldirektör Sahlin å indragningsstat utgående belopp, därest detta understiger eller är lika med den nya aflöningen, och, därest detsamma öfverstiger berörda nya aflöning, vidkännas mot den senare svarande afdrag.»

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan hade Hans Maj:t Konungen behagat lämna bifall.

Utskottet hade i detta ärende vidare yttrat:

»Då Riksdagen i samband med den beslutade omorganisationen af järnvägsstyrelsen och därunder lydande förvaltningar medgaf Kungl. Maj:t rätt att meddela *erforderliga* föreskrifter beträffande innehafvare af sådana befattningar, hvilka skulle indragas eller väsentligt förändras, utgick Riksdagen uppenbarligen däriifrån, att Kungl. Maj:t vid tillämpningen af ifrågavarande medgifvande endast skulle vidtaga sådana åtgärder, som ur såväl nämnda befattningshafvares som det allmännas synpunkt kunde betecknas såsom fullt tillfredsställande och ändamålsenliga. Vid afgörandet af frågan om en ämbets- eller tjänstemans försättande å indragningsstat borde följaktligen hänsyn tagas icke blott till dennes befogade anspråk på att icke genom den beslutade omorganisationen blifva lidande utan äfven därtill, att statsverket icke komme att onödigtvis betungas af allt för stora utgifter.

Att vid ifrågavarande ärendes afgörande sistnämnda synpunkt icke vunnit det beaktande man kunnat fordra, synes utskottet ligga i öppen dag. Uppå därom gjord underdånig ansökning har Kungl. Maj:t försatt generaldirektören Sahlin å indragningsstat, med rätt för honom att intill uppnådd pensionsålder uppbära den lön han såsom generaldirektör förut åtnjutit eller 12,000 kronor om året samt därefter under sin återstående lifstid en årlig pension af 6,000 kronor utan någon som helst skyldighet att förrätta ett däremot svarande arbete eller att emottaga annan befattning i rikets tjänst, därest sådan skulle komma att honom erbjudas. Att denna åtgärd måste betecknas såsom i hög grad olämplig, torde icke med fog kunna bestridas. Redan ur principiell synpunkt finner utskottet det synnerligen betänkligt att försätta en i sin kraftigaste verksamhetsålder varande ämbetsman i den ställning, att han skall under hela sin återstående lifstid äga att af staten uppbära full lön och pension utan att vara skyldig att förrätta något som helst arbete i statens tjänst. Och framför allt synes en dylik åtgärd vara anmärkningsvärd, då den, såsom i förevarande fall är förhållandet, ådrager statsverket en utgift, som kan komma att uppgå till ett högst afsevärdt belopp.

Den af Kungl. Maj:t träffade anordning har synts utskottet så mycket mera anmärkningsvärd, som utvägar icke torde saknats

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

att få frågan ordnad på ett sätt, som varit fullt tillfredställande ur båda de synpunkter, som, enligt hvad utskottet ofvan angifvit, måste vid densammas bedömande fasthållas. Då det uppenbarligen icke kunde ifrågasättas att utan vidare entlediga en person, hvilken gjort sig känd såsom en synnerligen duglig ämbetsman, hade lämpligen bort så förfaras, att generaldirektör Sahlin erhållit rätt att *tillsvidare* uppbära den lön han såsom generaldirektör åtnjutit, men med skyldighet att, då tillfälle därtill erbjöde sig, mottaga annan befattning i rikets tjänst, jämförlig med den befattning han vid afskedets erhållande innehade. Genom en dylik anordning hade å ena sidan all nödig hänsyn blifvit tagen till den grannliga ställning, hvori generaldirektör Sahlin kommit genom den beslutade omorganisationen, och å andra sidan hade Kungl. Maj:t haft i sin hand att bestämma, när generaldirektör Sahlin åter skulle inträda i rikets tjänst och den till honom utgående aflöning å indragningsstat upphöra. Enligt utskottets uppfattning hade denna provisoriska anordning icke behöft blifva af någon långvarig natur, då det säkerligen icke mött några svårigheter att bereda generaldirektör Sahlin en tjänst motsvarande den han förut innehaft.

Utskottet anser sig böra framhålla att, därest generaldirektör Sahlin mot förmodan skulle hafva förklarat sig icke vilja ingå på en anordning sådan utskottet ofvan angifvit, det dock står Kung. Maj:t öppet att så förfara med stöd af § 35 regeringsformen, hvilken i förevarande fall otvifvelaktigt ägt tillämplighet.

På grund af hvad sålunda anförts och då föredragande departementschefen, enligt utskottets åsikt, genom sitt i förevarande ärende afgifna rådslag tillstyrkt Kungl. Maj:t att vidtaga en åtgärd, som icke blott i och för sig måste betecknas såsom synnerligen olämplig utan äfven kan komma att för statsverket medföra högst afsevärda kostnader, har utskottet funnit detta ärende vara af den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göras mot föredragande departementschefen.»

Herr Juhlin: Herr talman, mina herrar! I den 4:e punkten af det föreliggande memorialet har konstitutionsutskottet ansett sig böra göra anmälan mot föredragande departementschefen därför att denne tillstyrkt Konungen att vid entledigandet af generaldirektören Sahlin från chefsbefattningen vid statens järnvägar bevilja honom rätt att intill dess han fyllt 65 år uppbära ett årligt arvode å 12,000 kr., motsvarande den lön han haft, dock med skyldighet för Sahlin, att i händelse han kommer att anställas i rikets, Riksdagens eller kommuns tjänst, i allo frånträda beloppet, därest detta understiger eller är lika med den nya aflöningen eller, därest detsamma öfverstiger berörda nya aflöning, vidkännas mot den senare svarande afdrag.

Här gäller det tolkningen af § 35 i regeringsformen, där det heter, att de och de ämbetsmännen inneha »förtroendesysslor», hvarifrån Konungen må dem entlediga, när han pröfvar rikets tjänst det *fordra*. Frågan gäller då: Kan en förtroendeämbetsman afskedas, närhelst Konungen så finner för godt eller först när han befinnes sköta sin tjänst så att Konungen icke längre kan hysa det förtroende till honom, som skötande af en så viktig plats, som han bekläder, det kräfver.

I konstitutionsutskottets förslag till 1809 års regeringsform säges det i ifrågavarande afseende endast, att bland de första villkoren för en styrelses förmåga att verka kraftfullt är makten att kunna till- och afsätta de ämbetsmän, som i styrelsens verksamhet förnämligast böra deltaga. Och såsom motiven för att landshöfdingar böra räknas till förtroendeämbetsmännen anføres, att de icke blott hade att verkställa Konungens befallningar utan borde vara själfständigt verksamma för att skaffa sig underrättelse angående sitt län. I anförd reservation yrkades af några ledamöter i utskottet, att Konungen borde, i stället för att kunna afsätta en landshöfding, äga makt, om han ej *uppfyllde sina skyldigheter* eller icke verkställde Konungens befallningar, att på ett halft eller helt år suspendera honom, som då skulle få behålla halfva eller hela lönen.

Vid frågans behandling hos Rikets ständer gjordes anmärkning mot att förtroendeämbetsmännen icke vore likställda med andra ämbetsmän. Å utskottets vägnar svarades, att Konungen ej kunde vara ansvarig för en god, kraftfull styrelse, om han ej ägde makt att fråntaga dessa sitt *förtroende*, då de ej *svara däre-mot. Oskicklighet och missbruk* kunde ofta undankomma laga rannsaking och dom.

Efter 1809 synes intet beträffande tolkningen af denna § förekommit vid Riksdagen.

Af hvad sålunda förekommit torde den slutsatsen kunna dragas, att anledningen till att förtroendeämbetsmännen gjorts mera afsättliga än andra allenast varit den att de beklåda så viktiga ämbeten, att, därest de icke motsvara det förtroende Kungl. Maj:t bör kunna hysa till en sådan ämbetsman, de böra genast kunna från sitt ämbete afskedas.

Nu kan invändas, att, ehuru det är ostridigt att detta varit anledningen till förtroendeämbetsmännens undantagsställning, så skulle detta icke hindra Kungl. Maj:t att, om han af annan anledning skulle vilja afskeda en ämbetsman, begagna sig af ifrågavarande stadgande. Nu är ju dock regeln den, att en undantagsbestämmelse måste tolkas restriktivt. Som bekant äro ju ämbetsmännen oafsättliga, därest de icke genom laga rannsaking och dom dömas förlustiga sitt ämbete. Det undantag, som gjorts beträffande förtroendeämbetsmännen, måste därför tolkas

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

restriktivt, d. v. s. man har icke rätt att tillämpa undantagsbestämmelsen i annat fall än det hvarför den gifvits.

I de två fall, då undantagsbestämmelsen hittills tillämpats, har också sådant varit för handen, som med densamma afsågs. Något sådant fall förelåg däremot icke vid fattandet af det beslut, som nu af konstitutionsutskottet klandras.

Den synnerligen duglige ämbetsman, som det då var fråga om, hade skött sin mycket kräfvande tjänst med största nit och intresse. Det kunde därför ej ett ögonblick bli tal om att han borde afskedas därför att han mistat Kungl. Maj:ts förtroende, vare sig till följd af oskicklighet, vårdslöshet eller försummelse eller af någon annan orsak.

Det förelåg således alls icke något sådant fall, som berättigade Kungl. Maj:t att mot honom använda det ifrågavarande stadgandet i § 35 regeringsformen.

Man kan då fråga: hvarför bibehölls han ej då på platsen.

Anledningen var den, att så skicklig ifrågavarande ämbetsman än var, så lyckades man få tag i en person, en fackman, som af Kungl. Maj:t ansågs ännu skickligare, ännu mera lämpad att sköta den ytterst kräfvande och viktiga befattningen som chef för vårt största och viktigaste kommunikationsverk. Denna plats är så viktig, att Kungl. Maj:t ansåg den omständigheten, att man skulle få lof att aflöna såväl den förre som den nye chefen, icke vara af beskaffenhet att därtill taga hänsyn, att man till följd däraf skulle afstå från en anordning, som i öfrigt syntes lämplig och fördelaktig för staten. Därför fann Kungl. Maj:t det vara för staten synnerligen förmånligt, att den förre chefen afträdde och efterträddes af den sedermera utnämnde.

Nu kan man fråga, hvilken *rätt* den förre chefen hade?

Jag har ju i det föregående redan sagt, att enligt Kungl. Maj:ts åsikt § 35 R. F. ej kunde på honom tillämpas. Han var således i alldeles samma ställning som hvarje annan ämbetsman, som ej är förtroendeämbetsman.

Om staten ej längre ville använda honom i den tjänst han innehade, så hade han visserligen ej någon rätt att fortfarande få utföra tjänsten, men han hade rätt att fordra att komma i åtnjutande af sina fulla aflöningsförmåner.

Det var denna hans rätt, som han icke på något sätt förverkat, som Kungl. Maj:t icke ansåg sig kunna lagligen förvägra honom, och därför sattes han på indragningsstat med fulla aflöningsförmåner. Kungl. Maj:t kunde omöjligen förhålla honom hvad Kungl. Maj:t ansåg vara hans lagliga rätt och därför kunde beslutet ej blifva annat än det blef. Att söka tvinga honom att gå in på att med frånträdande af sin rätt blott tillsvidare få uppbära sin lön och lefva i ett pinsamt osäkerhetstillstånd för att sedan, när helst så befalldes, kanske mot sin vilja nödgas mottaga en befattning, som han ej ville eller kunde mottaga

utan att kanske råka i ekonomisk misär, kunde helt naturligt under sådana förhållanden ej komma i fråga. Konstitutionsutskottets resonemang förefaller mig litet egendomligt. Utskottet tyckes ej vilja klandra mig, därför att jag ej tillstyrkte, att § 35 R. F. tillämpades. Utskottet säger ju att »då det uppenbarligen icke kunde ifrågasättas att utan vidare entlediga en person, hvilken gjort sig känd såsom en synnerligen duglig ämbetsman» etc.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

Häraf skulle man ju kunna draga den slutsatsen, att utskottet ej ansett § 35 R. F. böra tillämpas. Men längre ned säger utskottet, att, om generaldirektör Sahlin ej skulle ha velat ingå på en anordning sådan utskottet ofvan angifvit, d. v. s. om han ej velat gå in på att låta försätta sig i ett sådant där för honom ytterst obehagligt osäkerhetstillstånd, då skulle Kungl. Maj:t på honom tillämpat § 35 R. F.

Utskottet har också talat om att den ifrågavarande åtgärden *kan* — utskottet säger försiktigtvis *kan* — komma att förorsaka staten stora kostnader. Jag erkänner, att det kan synas blifva förhållandet, isynnerhet om man ser saken med byråkratiska glasögon med ringa synvidd. Det återstår emellertid att bevisa detta. Man bör nämligen härvid betänka, att en chef för ett stort affärsverk kan genom en enda klok åtgärd, genom ett enda godt grepp i rätta ögonblicket inbespara sin lön många gånger om.

På grund af hvad jag anförut anser jag, att det klandrade beslutet varit, ej såsom utskottet säger, synnerligen olämpligt, utan i stället synnerligen lämpligt, och hvad mera är lagligt, rättvist och till rikets sannskyldiga nytta.

Herr Berger: Jag nödgas åter på utskottets vägnar tvista något med den föregående ärade talaren. De skäl för den ifrågavarande åtgärden, som den ärade talaren gjorde gällande, hafva nog allesammans varit framförda i konstitutionsutskottet, men utskottet har icke funnit dem vara öfvertygande. Kungl. Maj:t hade enligt utskottets uppfattning haft rätt att utan vidare gifva generaldirektören Sahlin afsked med åberopande däraf, att *rikets tjänst det fordrade*, såsom orden lyda i 35 § regeringsformen. Att så oresonligt skulle förfarits, har utskottet emellertid icke velat ifrågasätta, utan utskottet förmenar endast, att Sahlin bort få sin lön 12,000 kronor om året tills vidare, och jag kan icke finna annat än att utskottet haft rätt däri, att Kungl. Maj:t icke bort uppgifva sin rättighet att, naturligtvis med beaktande af Sahlins billiga anspråk, objektivt bestämma hvilket ämbete Sahlin lämpligen skulle kunna få och att Kungl. Maj:t icke bort öfverlåta åt Sahlin att själf bestämma efter sitt subjektiva tycke, hvilket ämbete han kunde vilja hafva.

Jag tror visserligen, att den här saken kommer att reda sig mycket bra och att Sahlin rätt snart kommer att återbördas åt statstjänsten men det må väl ändå anses riktigare, att en sådan

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

här sak ordnas på det sättet, att den enskilde får lita på att staten är rättvis emot honom, än att staten skall förlita sig på att den enskilde icke kommer med några obefogade pretentioner. Formellt har ju Sahlin nu rätt att så länge honom lyster uppbära sin lön 12,000 kronor om året utan något som helst arbete åt staten.

Hvad nu angår den rätta tolkningen af 35 § regeringsformen, står det ju i denna paragraf, att Konungen kan afskeda en förtroendeembetsman *när rikets tjänst det fordrar*, och jag tycker dessa ord äro tydliga nog. I förevarande fall lärer det väl hafva varit så att, med anledning af omorganisationen af järnvägsstyrelsen, rikets tjänst fordrade, att Sahlin lämnade sitt chefskap, och Kungl. Maj:t hade således haft rätt att gifva Sahlin afsked utan vidare, äfven om Sahlin, såsom ju var förhållandet, åtnjöt Kungl. Maj:ts förtroende. Kungl. Maj:t hade därför enligt utskottets förmenande bort tillämpa 35 § regeringsformen under den förutsättningen, att Sahlin mot förmodan förklarade sig icke åtnöjas med att *tills vidare* få uppbära sin lön 12,000 kronor.

Visserligen är ämbetsmannaståndet i vårt land ganska mäktigt, men man bör väl ändå icke hafva så djup respekt för ämbetsmännen, att man icke mot dem vågar begagna sig af gällande tydlig lag, där så erfordras.

Friherre Gripenstedt: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga och tänker ej heller gifva mig in på den konstitutionella sidan af saken, men jag kan icke låta den förste talarens yttrande passera utan en protest.

Början af hans anförande finner jag fullt riktig, då han tager regeringen i försvar därför att den ej afskedade generaldirektören Sablin, men sedan talaren kom in på orsaken *hvarför* herr Sahlin fick lämna sin plats, då finner jag verkligen hans anförande högst anmärkningsvärdt. Han sade det berodde därpå, att man ville hafva en ännu skickligare person på denna post. Ja, jag är icke kompetent att bedöma hvilken som här är den skickligaste, men jag tror, att det var en följd af helt andra omständigheter att Sahlin lämnade sin plats. Generaldirektör Sahlin hade varit ordförande i en kommitté med uppgift att utarbета förslag till omorganisation af järnvägsstyrelsen; jag hade äran sitta i samma kommitté och därför har jag nu tagit till orda. Det förslag, som regeringen framlade till omorganisation af järnvägsstyrelsen, var ej öfverensstämmande med det af kommittén afgifna utan därifrån väsentligen afvikande, och detta var nog anledningen hvarför Sahlin ej ville stanna kvar såsom chef för järnvägsstyrelsen, i det han ansåg sig ej kunna sköta denna post efter den genomförda omorganisationen. Det är endast detta jag velat yttra.

Herr Juhlin: Jag vill endast upplysa om att den siste ärade talaren *tror* alldeles fel och att det ej är riktigt hvad han påstod skulle vara orsaken till herr Sahlins entledigande.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, lades föreliggande punkt till handlingarna.

Punkten 5.

I afseende å nedan omförmälda, i protokoll öfver finansärenden för den 1 februari 1907, punkten 1, behandlade ärende hade utskottet anfört följande:

Med anledning af en utaf riksantikvarien gjord underdånig framställning om företagande genom sakkunniga personer af en systematisk undersökning af svenska ortnamn uppdrog Kungl. Maj:t, som ansåg en förberedande undersökning böra vidtagas för åstadkommande för Sveriges del af ett arbete, väsentligen motsvarande det i Norge med anslag af allmänna medel utgifna samlingsverket »Norske Gaardsnavne», den 2 maj 1902 åt en kommitté att i sådant syfte dels för ett län eller landskap låta verkställa undersökning af namnen å byar och gårdar äfvensom å viktigare berg samt större skogar, sjöar och landsträckor, dels ock efter vunnen erfarenhet uppgöra och så snart ske kunde underställa Kungl. Maj:ts pröfning plan för arbetet i dess helhet jämte beräkning af de penningbelopp, som för arbetets fullständiga utförande kunde antagas vara erforderliga.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådigt bref af den 20 oktober 1905 på framställning af nämnda kommitté meddelat fastställelse af plan för undersökningarna beträffande ortnamnen i Älfsborgs län, ingick kommittén den 23 mars 1906 till kammarkollegium med en skrifvelse, däruti kommittén hemställde, att kammarkollegium ville, efter det vederbörande blifvit hörda, hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning, att Timmelheds socken i Redvägs härad af nämnda län måtte benämnas Timmele samt att, därest denna namnförändring vunne Kungl. Maj:ts bifall, förordnande måtte meddelas, att för de till Timmelheds by hörande fastigheter i nämnda socken byanamnet i jordeboken skulle förändras till Timmele.

Öfver kommitténs framställning hördes Timmelheds sockens kommunalstämma, Timmelheds byamän äfvensom vederbörande häradsskrifvare, domkapitlet i Skara samt Konungens befallningshafvande i Älfsborgs län.

Socknens kommunalstämma förklarade sig anse, att namnet Timmelhed borde bibehållas. Stämmans ordförande var dock af en motsatt mening.

Häradsskrifvaren i fögderiet tillstyrkte den föreslagna namnförändringen.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Domkapitlet i Skara förklarade sig för sin del icke hafva något att erinra mot kommitténs förslag.

Konungens befallningshafvande tillstyrkte den föreslagna förändringen af sockennamnet.

Sedan ortnamnskommittén satts i tillfälle att yttra sig öfver de i ärendet afgifna utlåtandena, ingaf kommittén till kammarkollegium en den 22 november 1906 dagtecknad skrift i ämnet, däruti kommittén förklarade sig till alla delar vidhålla sitt förslag, då den sent inkomna skrifformens Timmelhed ej trängt igenom i uttalet, hvilket utgjorde Timmele (Temmella) och skrifformens Timmelhed i allt fall så mycket mindre kunde sägas vara den häfdvunna, som formen Timmel(l)e upptagits i de flesta mera betydande publikationer, såsom t. ex. generalstabens karta, ekonomiska kartverket, Sidenbladh: »Sveriges härads- och sockennamn» och Höjer: »Konungariket Sverige», liksom den äfven användts af kommunalstämmans ordförande i det från kommunalstämman insända protokollsutdraget.

Med underdånig skrifvelse den 27 november 1906 öfverlämnade kammarkollegium ärendet till Kungl. Maj:ts pröfning och anförde därvid för egen del, att kollegium ej hade något att erinra mot nådigt bifall till hvad kommittén föreslagit. Kollegium hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att Timmelheds socken från och med ingången af år 1907 skulle benämnas Timmele; och komme kollegium att sedermera i sinom tid meddela beslut i anledning af kommitténs framställning i öfrigt eller i hvad anginge förändring af jordebokens namn å Timmelheds by med mera.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 1 februari 1907 af chefen för finansdepartementet, statsrådet Swartz, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att Timmelheds socken skulle benämnas Timmele. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Enligt hvad utskottet inhämtat, har kammarkollegium, efter erhållen del af Kungl. Maj:ts beslut, den 19 februari 1907 förordnat, att i jordeboken bynamnet för de till Timmelheds by hörande fastigheter i Timmele socken skall förändras till Timmele.

Utskottet hade för sin del yttrat sig i ärendet på följande sätt:

»Då den s. k. ortnamnskommittén först tillsattes, erhöll den af Kungl. Maj:t, såsom ofvan framhållits, i uppdrag att låta verkställa *undersökning* af namnen å byar och gårdar äfvensom å viktigare berg samt större skogar, sjöar och landsträckor. Detta dess uppdrag har sedermera utvidgats därhän, att kommittén skulle äga att i vissa fall jämväl föreslå ändringar af ortnamn. Det synes emellertid utskottet tydligt, att sådana förändringar af ortnamn endast böra förekomma, då verkligt behof däraf före-

ligger, och utskottet har icke kunnat finna ådagalagdt, att uti nu ifrågavarande fall något sådant behof skulle förefinnas. De skäl, som af kommittén anförts till stöd för den föreslagna namnförändringen, nämligen att det nu brukliga uttalet vore Timmele eller Temmela, och att den förra benämningen eller därmed liknande under 1500-talet varit den vanliga, hafva nämligen syns utskottet icke vara af den art, att de bort föranleda bifall till kommitténs framställning. Kommittén har själf uppgifvit, att härledningen af namnet är okänd och har således däruti ej kunnat finna något stöd för sitt förslag. Den omständigheten åter, att den af kommittén förordade formen upptagits i vissa tryckta arbeten har, enligt utskottets uppfattning, så mycket mindre bort utgöra något dylikt skäl, som, såsom af handlingarna framgår, benämningen Timmelhed sedan mycket lång tid tillbaka varit den officiella i både kyrkoböcker och kronoräkenskaper. Att under sådana förhållanden endast med hänsyn till ett visst å orten brukligt uttal, hvilket enligt uppgifter, som lämnats utskottet, icke lär vara det allenarådande, företaga en namnförändring, synes utskottet vara så mycket mera betänkligt, som ett dylikt förfarande skulle leda till allt för orimliga konsekvenser. Hvad som emellertid framför allt ådragit sig utskottets uppmärksamhet är, att förevarande namnförändring beslutats i strid mot socknens önskan och byamännens enhälligt uttalade och, enligt utskottets uppfattning, välgrundade protester. Det synes nämligen utskottet uppenbart, att vid afgörande af frågor af denna art ett synnerligen stort afseende måste fästas vid deras önsknings, som äro i saken närmast intresserade, och detta så mycket mera, som man i våra dagar ansett sig böra genom särskild lagstiftning bereda skydd för enskilda släktnamn. Att en kommun bör kunna äga samma anspråk på skydd för sitt namn som en enskild, finner utskottet ligga i öppen dag, likasom ock att enahanda skydd på om möjligt än starkare grunder bör tillkomma enskilda fastighetsägare för de gårdar, som af dem innehafvas. Äfven torde böra beaktas att, då anslag från de särskilda orternas landsting och hushållningssällskap i och för det betydelsefulla arbetets fortsatta bedrifvande blifvit af Riksdagen vid beviljande af anslaget framställt såsom villkor för dess utgående, erhållandet af ett sådant i hög grad äfventyras för den händelse de i saken närmast intresserades önsknings ej tillmätas någon betydelse, utan att de tvärtom utsättas för att genom Kungl. Maj:ts beslut påtvingas namnförändringar uteslutande på grund af kommitterades uppfattning.

Då det syns utskottet vara af vikt, att ett ytterligare fortskridande på den sålunda inslagna vägen icke måtte ifrågakomma, har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt § 107 regeeringsformen.»

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Herr statsrådet Swartz: Konstitutionsutskottet har riktat anmärkning mot ett på min föredragning af Kungl. Maj:t fattadt beslut, hvarigenom förordnats, att Timmelheds socken skulle benämnas Timmele.

Enligt den för kammarkollegium gällande instruktion tillkommer det kollegium att fastställa eller ändra namn på de i jordeboken intagna hemman och lägenheter. Beträffande de större territoriella indelningarna har motsvarande uppdrag däremot ej lämnats åt kollegium, utan är rätten att fastställa eller ändra deras namn förbehållen Kungl. Maj:t.

I fråga om ordningen för ortnamns fastställande eller ändring har ej genom 1905 års plan för ortnamnsundersökningarna gjorts någon förändring, utan har ortnamnskommittén endast att framställa förslag, som sedan pröfvas af Kungl. Maj:t eller kammarkollegium och blifva alltid innan ärendet företages till pröfning resp. intressenter eller, i fråga om namn på socknar etc., kommunerna jämte vederbörande ortsmyndigheter sätta i tillfälle att yttra sig.

I det vida öfvervägande antalet fall och i långt större utsträckning än man vågat beräkna hafva kommitterades förslag vunnit bifall af vederbörande i orten, hvilket torde kunna tjäna som bevis, att kommittén gått varsamt fram. I det jämförelsevis ringa antal, där mot de föreslagna namnformerna gjorts erinringar, som ej uppenbart varit fotade på oriktiga grunder, hafva de beslutande myndigheterna, så långt sig göra låtit, sökt tillgodose vederbörandes önsksningar och ofta bibehållit en begärd namnform, äfven om den verkställda utredningen gifvit stöd för att en annan namnform varit att föredraga. Vid en granskning af kommitterades tryckta arbeten påträffar man också som bevis därpå ej sällan anteckningar, att namnet bibehållits på jordägarens begäran.

Med den form, som sålunda användes för namnärendes behandling, torde den af utskottet uttalade fruktan för att kommuner och enskilda skulle »utsättas för att genom Kungl. Maj:ts beslut påtvingas namnändringar uteslutande på grund af kommitterades uppfattning» ej vara af förhållandena påkallad.

Den nu framställda anmärkningen går ut på att, i anledning af ett utaf ortnamnskommitterade framställt förslag och efter det vederbörande blifvit hörda, på min föredragning mot socknens önskan och byamännens enhälligt uttalade och enligt utskottets uppfattning välgrundade protester, Timmelhed ändrats till Timmele. Det har nämligen synts utskottet uppenbart, att vid afgörande af frågor af denna art ett synnerligen stort afseende måste fästas vid deras önsksningar, som vore i saken närmast intresserade, och detta så mycket hellre, som man i våra dagar ansett sig böra genom särskild lagstiftning bereda skydd för enskilda släktnamn.

Oafsedt denna efter min mening icke fullt träffande jämförelse med enskilda släktnamn, är det gifvet, att en kommun eller enskild bör äga ett visst skydd för socknens eller hemmanets rätta namn, men frågan gäller just att få bestämd den rätta namnformen.

*Annmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Många fall förekomma nämligen, där på samma ort skiljaktiga namnformer användas i jordeboken, i orten, å officiella kartor etc., liksom också ej sällan en ort skrives på ett sätt i jordeboken, på ett annat i postortsförteckningen, på ett tredje i telegraufförteckningen o. s. v. Ehuru vederbörande naturligen hafva frihet att i sina enskilda angelägenheter använda den namnform, som honom behagar, är det i det allmännas intresse nödvändigt att få fastslaget, hvilken af namnformerna eller, där dubbelnamn förekommer, hvilketdera af namnen, som skall utgöra den officiella beteckningen; och är det just en af ortnamnskommitténs uppgifter att i detta afseende väcka förslag.

Hade jordeboksnamnen någon gång i tiden undergått en fullständig sakkunnig granskning, kunde man ju ifrågasatt, att dessa i tveksamma fall skulle äga obestridd vitsord. Så är dock ej fallet. I jordeböckerna hafva namnen merendels okritiskt afskrifvits jordebok efter jordebok, med de förändringar, härads-skrifvarne ofta godtyckligt på egen hand ansett sig kunna däri vidtaga. I ej så få fall hafva de nuvarande jordeboksnamnen för sin tillkomst att tacka endast ett en gång influtet skriffel, så t. ex. Backen för Bäckén, Ljufön för Tjufön, etc. eller missuppfattning, såsom just Timmelhed för Timmele.

Om därför anledning förekommer, att en i jordeboken intagen namnform är felaktig, får man ur andra tillgängliga källor, äldre jordeböcker, dialektuttal etc. leta sig fram till den namnform, som bör anses vara den rätta, på sätt planen för ortnamnskommitténs arbete närmare utvisar.

Hvad det nu anmärkta fallet angår, är det ostridigt, att det ursprungliga namnet är Timmele, efter hvad talrika medeltidsurkunder utvisa, samt att Timmelhed utgör en ganska sent i jordeboken inkommande felaktig skrifform, som ännu ej ingått i dialektuttalet. Väl har nu utskottet anført, att enligt uppgifter, som lämnats utskottet, det af kommitterade angifna uttalet icke »lärer» vara det allena rådande, men torde denna efter uttrycket att döma ej fullt säkra uppgift icke kunna tillerkännas den betydelse, som utskottet tyckes hafva tillagt densamma. Gifvet är, att hvarje felaktig skrifform i jordeboken vid vissa tillfällen kan komma att — särskildt vid uppläsning — uppträda såsom uttalsform, äfven om i det naturliga talet, såväl dialektens som de bildades, den ej trängt igenom, såsom fallet efter noggrann undersökning visat sig vara just i fråga om förevarande namn.

I hvarje fall hafva kommitterade stödt sitt förslag och Kungl. Maj:t sitt beslut ej endast på den omständigheten, att den fel-

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

aktiga skriffornen icke inträngt i dialektuttalet. Särskildt hafva kommitterade framhållit, att skriffornen Timmelhed så mycket mindre kunde anses häfdvunnen, som fornen Timmele upptagits i de flesta mera betydande publikationer såsom t. ex. generalstabens karta, ekonomiska kartverket, Sidenbladh »Sveriges härads- och sockennamn», Höjer »Konungariket Sverige», liksom de äfven användts af kommunalstämmans ordförande i det från kommunalstämman insända protokollsutdraget.

Häremot har utskottet erinrat, att den omständigheten, att Timmele upptagits i vissa tryckta arbeten så mycket mindre borde utgjort något skäl för namnändringen, som, såsom af handlingarna framginge, Timmelhed sedan mycket lång tid tillbaka varit den officiella i både kyrkoböcker och kronoräkenskaper. Om utskottet under »tryckta arbeten» äfven inbegripit våra officiella efter noggranna undersökningar på platsen tillkomna kartverk, kan jag gifvetvis ej instämma med utskottet utan måste vid frågans bedömmande tillägga dem synnerlig betydelse. Hvad kronoräkenskaperna angår, torde, då utskottet åberopat handlingarna i ärendet, utskottet härmed endast hafva afsett jordeböcker och tiondelängder. Med undantag för 1611 års jordebok och en tiondelängd af år 1645 förekommer Timmelhed i jordeböckerna först år 1761, hvilket ur namnsynpunkt måste vara en sen tidpunkt. Tidigare förekommer väl former på Timmeled, utan »h», men dessa äro att likställa med de många sockennamn i Västergötland, som af misstag i jordeboken fått ett »d» tillagdt, såsom Rommeled, och af hvilka de, som varit föremål för kommitténs arbeten, med socknemännens samtycke återfått sin ursprungliga form, t. ex. Rommele. Utskottet har särskildt framhållit kyrkoböckerna. Häremot kan emellertid ställas, att visserligen den i Ulricehamn numera bosatte kyrkoherden i sina skrivelser i regel använt kyrkobokens namnform Timmelhed, men att däremot, att döma efter de källor jag här haft att tillgå, synes hafva varit vanligt äfven vid tiden för namnändringen, att i de från socknen utgångna skrivelser i *kommunala* ärenden trots det jordeboken hade Timmelhed, socknen betecknats Timmelle, såsom äfven skedde i det protokollsutdrag, hvarigenom de å kommunalstämma närvarande afstyrkte namnformens förändring, dock med Konungens förtroendeman, kommunalstämmans ordförande såsom reservant. Jag vill till öfriga skäl lägga, att i alla de publikationer, som under de senaste 30 à 40 åren utgått från Statistiska Centralbyrån, hvilken myndighet alltid ägnat noggrann omvårdnad om sockennamnen, användts namnformen Timmelle.

Jag vågar därför hysa den åsikt, att jag i det af utskottet anmärkta fall icke rätt skulle hafva fullgjort min plikt som Konungens rådgifvare, om jag i strid mot allmänt gängse äldre namnformer, kartor och liknande större publikationer samt emot myndigheternas uttalade mening, på de skäl byamännen anfört

tillstyrkt bibehållandet af den i jordeboken sent inkomna felaktiga skrifförmen Timmelhed i stället för Timmele.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

I anslutning härtill anser jag mig ock till sist särskildt, med hänsyn till den af utskottet uttalade meningen, att det vore af vikt, att ett fortskridande på den sålunda inslagna vägen ej ifrågakomme, böra framhålla, att jag visserligen i likhet med utskottet finner, att vid afgörandet af frågor af denna art stort afseende bör fästas vid deras önsknings, som i saken äro närmast intresserade, men att jag omöjligen kan, på sätt utskottet synes ifrågasätta, åt dem inrymma rätten att få frågan afgjord uteslutande med hänsyn till dessa önsknings, allra minst om, såsom i förevarande fall, den af sakkunniga uttalade och af samtliga myndigheter i öfrigt biträdda uppfattningen går i annan riktning.

Herr Clason: Då jag deltagit i utskottets beslut i denna punkt, skall jag be att få angifva skälen därtill. Innan jag gör det, skall jag emellertid med anledning af hvad som yttrades vid början af denna debatt om konstitutionsutskottets dechargebetänkande be att få erinra därom, att Hans Järta också på sin tid hade åtskilliga uttalanden om hvad meningen vore med statsutskottets åligganden med afseende å statsregleringen o. d., och jag tror, att, om man lade Hans Järtas uttalanden därom på den ena sidan och den praxis, som utbildat sig i statsutskottet, på den andra sidan, man kanske skulle finna lika stor skillnad mellan Hans Järtas uttalanden och statsutskottets praxis, som man nu anser sig finna mellan Hans Järtas uttalanden och konstitutionsutskottets praxis.

Det antyddes redan vid debattens början, att denna anmärkning skulle gälla en ytterst obetydlig fråga. Ja, den *ort*, till hvilken anmärkningen närmast anknyter sig, är obetydlig, men däraf följer icke, att *saken* är det. Ty om, såsom jag för min del anser, det här gäller en princip, är lyckligtvis den svenska samhällsbyggnaden sådan, att den principen skall tillämpas, vare sig det gäller rikets hufvudstad eller den obetydligaste by i en aflägsen landsända. Och jag är för min del böjd att betrakta det som en fördel, att denna gång principen är fästad endast vid en liten obetydlig ort, ty det ligger då så mycket mer i öppen dag, att det här gäller en princip, och att icke något som hälst intresse vare sig af lokalpatriotisk eller personlig art spelat in. Jag tviflar icke heller på, att den anmärkning, som konstitutionsutskottet här gjort, också af alla har uppfattats från den synpunkten såsom en hemställan från utskottet, att ett fortskridande på en enligt utskottets åsikt principiellt oriktig väg icke vidare måtte äga rum.

Den princip, som det här gäller, är frågan om en *orts* — en kommun, en *bys* eller en *landtgårds* — rätt att, så länge den eller dess närmaste rättsinnehafvare det önskar, få behålla sitt

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

ärliga namn. Frågan härom har blifvit brännande på grund af det intrång den rätten på senare tid börjat lida i vårt land med anledning af åtskilliga åtgöranden från den för några år sedan tillsatta s. k. ortnamnskommittén. När den kommittén först tillsattes, år 1902, uttalades i Kungl. Maj:ts beslut därom, att kommittén skulle åvägabringa en *undersökning* af rikets ortnamn. Sedermera fick kommittén år 1905 ett anslag af Riksdagen. Men sedan detta anslag var beviljadt, kom kammarkollegium in till Kungl. Maj:t och förordade, att »en allmännare revision» af namnen skulle vidtagas — allmännare alltså än den förut påtänkta — och ehuru Riksdagens godkännande var knutet vid den plan, som, då det gafs, var framlagd för Riksdagen, blef i stället för kommitténs arbete fastställd en annan, *ändrad* plan, enligt hvilken kommittén i vissa fall skulle hafva rätt att själf besluta namnförändringar — detta rörande de s. k. naturnamnen — och i andra fall synes det hafva införts en viss »förenkling i sättet för vederbörandes hörande» med hänsyn till »önskvärd skyndsamhet» i ärendenas afgörande. Sedan dess har ortnamnskommittén gått fram ganska friskt med våra ortnamn. Den har hemställt om strykning af bokstäfver här och där, särskildt slutbokstäfver, den har ändrat stafningen — något som i förbigående sagdt såvidt jag kan förstå, den tyckes hafva fått rätt att göra på eget bevåg, blott den följer vissa stafningsprinciper, således utan vederbörande ortinvånarens hörande.

Kommitténs åtgöranden hafva nu frapperat på åtskilliga håll, och speciellt har man stundom uttryckt sin förundran öfver, att samma slags språkmästare, som eljest i tal och skrift ej äro böjda att lämna kvar ett spår af härledning eller af ords samhörighet med äldre former och dylikt, beträffande ortnamnen i stället vilja drifva fram en återgång till urgamla former, alldeles med bortseende från den historiska utveckling, som med dessa namn under senare århundraden ägt rum. Konstitutionsutskottet fann sig föranlåtet att infordra handlingarna i hithörande mål, och konstitutionsutskottet fann då Kungl. Maj:ts beslut speciellt i förevarande fall ur principiell synpunkt påkalla utskottets uppmärksamhet.

Det, som då närmast fäste utskottets uppmärksamhet, var den kraftiga protest, som från vederbörandes sida hade framställts mot namnändringen. Kommunen protesterade visserligen med ett undantag, men i alla fall således så godt som enhälligt, och byamännen protesterade i en enligt utskottets uppfattning synnerligen välgrundad skrifvelse, som jag här skall be att få anföra till kammarens protokoll:

»Af handlingarna i ärendet hafva vi inhämtat, att namnet på vår by under gångna tider stafvats på mångahanda olika sätt. Somliga af dessa namnvarianter kunna väl för vårt, nutidsmänniskans, öga och öra te sig något sällsamma. Vi äro dock öfver-

tygade om att de allesamman, hvart och ett på sin tid, väl fyllde sitt ändamål, samt att de, som använde dem, hade dem kära, och att de ej gärna hade utbytt dem mot andra. Vi hafva ej heller sport, att något sådant någonsin föreslogs dem. Man hade väl då annat att tänka på och syssla med. Vi kunna ej heller rätt förstå, huru någon (myndighet eller enskild) skulle kunnat ha något intresse af att namnet på deras (vår) by skulle ha bokstafverats på annat sätt än det på hvarje tid häfdvunna.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

I det anförda ligger svaret på den till oss framställda frågan inneslutet. Den i denna tiden och ibland oss häfdvunna bokstafveringen af namnet på vår by är *Timmelhed*. För oss är det namnet kärt, ty det är för många af oss namnet på vår födelse- och fosterbygd och våra fäderneärfda gårdar; för oss alla är det namnet på våra *hem*. Vi förstå väl vetenskapsmannens intresse, då han forskar efter de svenska ortnamnens ursprungliga form. Vi värdera och taga med nöje kännedom om resultaten af denna hans forskning — det ligger ett stycke af vårt folks historia däri. Men kommer han för att, rustad med statsmyndigheternas maktmedel, ålägga oss att skrifva våra ortnamn på något fornsvenskt sätt och icke så som det vunnit burskap i denna tidens språk, då protestera vi på det bestämdaste. Vi protestera mot ifrågasatt påbud, att namnet på vår församling, vår by och våra gårdar skall bokstafveras på något annat sätt än det nu och ibland oss häfdvunna, och anhålla värdsamt, att det måtte fortfarande skrivas *Timmelhed*.

Utskottet undrade då, hvilka skäl det kunde hafva varit, som kunde tala starkare än denna hofsamma och väl motiverade protest, men utskottet kunde verkligen icke finna några skäl af den allra minsta bärkraft.

Att det namn, som ortnamnskommittén ville påtvinga kommunen och fastighetsägarne trots deras protester, var brukligt på 1500-talet — för öfrigt vill jag tillägga, att äfven då förekommo en hel del växlande varianter — kunde gifvetsvis ej vara något giltigt skäl, för så vidt vi ej skola slå in på principen, att man här och hvar skall upplifva namn från 1500-talet, fastighetsägarne till trots.

Nå, härledningen då, som kommittén i andra fall använt såsom skäl — fanns något skäl i den? Nej, kommittén säger själf, att härledningen af namnet är kommittén fullständigt obekant. Det enda kommittén meddelar om denna sida af saken är, att *hed* i namnet beror på missuppfattning. Ja, det kan ju hända. Men om man går till äldre geografiska arbeten, befinnes, att i socknen ursprungligen funnits en stor hed, som dock numera förlorat sin karaktär af hed, sedan trakten blifvit allt mer och mer uppodlad.

Vidare har anförts, att *några* författare i senare tider börjat skrifva namnet på sätt kommitterade föreslagit, och speciellt ha

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

i detta afseende åberopats vissa kartografer. Men då kan man först erinra därom, att, när ortnamnskommittén tillsattes, anfördes just såsom bevis för, att den borde sysselsätta sig med namnrevision, det förhållandet, att kartografer i allmänhet skriva namn så ytterst godtyckligt. Vidare vill jag påminna, att det icke skulle vara någon konst att uppräknat en hel mängd arbeten af andra författare, där namnet skrives på det af sockenborna förordade sättet, och jag tror, att man skulle kunna säga, att ju närmare socknen dessa böcker äro publicerade, desto mera blir detta regel. Nu har från statsrådsbanken anförts, att statistiska centralbyrån sedan ett antal år tillbaka skrivit på annat sätt. Jag vet dock icke, om statistiska centralbyrån är någon auktoritet i namnfrågor; det har jag för min del åtminstone ej förut haft någon kännedom om. Förmodligen beror dess stafningssätt uteslutande på dess chefs stafningssätt vid en viss tidpunkt; det är hela saken. Men slutligen — och det synes mig här vara det afgörande — är förhållandet ju det, att den namnform, som socknens invånare hålla på, är, såvidt jag kan förstå, den *officiella*. Den har för närvarande, åtminstone intill namnförändringsbeslutet, varit *jordeböckernas* namnform och *kronoräkenskapernas* namnform. Den har där börjat användas på 1600-talet och har sedermera från 1700-talet blifvit den vanliga. Jag vill i det hänseendet erinra om, att den utredning, som kommittén förebragt, innehåller blott ett ytterst ringa fåtal exempel från 1700-talet, men däraf kan man naturligtvis ej draga den slutsats, att det är de enda exempel, som finnas i den vägen från 1700-talet. Men vidare har denna namnform användts nästan utan undantag i *kyrkoböckerna*, sedan kyrkoböcker i socknen upplades i början af 1600-talet — det framgår för resten af handlingarna. Vidare kan jag tillägga, att jag påträffat samma namnform i *tingsprotokoll* från 1700-talet; jag har tyvärr ej haft tillfälle att se några från längre tid tillbaka, ty sådana torde ej finnas i hufvudstaden. Och när en person från ifrågavarande socken år 1652 inställde sig i *svenska riksdagen*, skrefs hans namn in i hans stånds matrikel med socknens namn angifvet såsom »Timmelhed». Således tror jag man med fullt fog kan säga, att det namnet är häfdvunnet.

I förbigående vill jag för öfrigt erinra, att, då ortsnamnskommittén vid sina undersökningar i regel håller sig till kronoräkenskaperna, men icke går till tingsprotokoll eller kyrkoböcker och dylika handlingar, den synes mig förbigå flere af de viktigaste källorna, ty det är naturligtvis ur dessa senare källors namnformer, som befolkningen i orten får sin kunskap om namnen, eftersom enligt dem prästbetyg, lagfartsbevis o. d. handlingar äro utfärdade.

Återstår ett skäl, ortnamnskommitténs anförda hufvudskäl, och det är *uttalet*, jämfördt med namnets äldre former. Namnet

skall, enligt ortsnamnskommitténs mening, stafvas såsom det uttalas, och det uttalet angifver kommittén vara Timmele eller Temmele, hvarför också detta namn skall skrifvas icke Temmele, utan Timmele. Jag vill då i förbigående anmärka, att enligt hvad i utskottet upplysts af personer, som känna till denna ort, förekommer där äfven uttalet Timmelhed, ehuru det naturligtvis i slarfvig form blir Timmele, alldeles som man i slarfvigt tal säger Stock(h)olm, utan att h höres vidare skarpt, eller Karlsta(d) utan att d höres.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Men nu äro vi ock framme vid den andra princip, som i detta mål synes vilja göra sig gällande.

Den första lyder: en kommuns innevånare eller — hvad som är ännu värre — ägarne af en gård, ett hemman må protestera aldrig så mycket, det hjälper dem icke att få behålla det gamla namnet på sitt hem; det skall trots deras protester påtvingas dem ett annat. Och den andra principen lyder: det nya namnet, som skall påtvingas dem, skall vara lika med uttalet, lika med en af de mer eller mindre slarfviga uttalsformer, som förekomma. Jag tror nog att man kan säga, att utskottet haft ganska goda skäl att reagera mot sådana principer.

Nu har här från statsrådsbanken anförts, att detta *d*, som fanns i slutet af socknens namn, blifvit borttaget i en hel del andra västgötanamn. Jag kan dock icke förstå, att det kan vara ett skäl att taga bort det äfven här. Om det finnes en del kommuner, som icke vilja hafva detta *d* kvar i sitt namn och därför intet hafva att erinra mot förändringen, så förstår jag rakt inte, att detta kan vara ett skäl att taga bort *d* äfven där by-innevånarne och kommunens innevånare däremot protestera. Jag undrar, om det kan vara lämpligt att införa en sådan princip i allmänhet, och jag tror, att särskildt på namnområdet detta skulle leda till ganska egendomliga resultat.

Jag tror också, att utskottet haft så mycket större skäl att i detta fall reagera, som det är tydligt, att man från den kommitté, som är upphofvet till hela denna sak, visserligen icke synes hafva att vänta någon så synnerligen stor hänsynsfullhet i dylika frågor. Sedan utskottet handlagdt ärendet, har utskottet fått ett särskildt bevis på den saken. Bland handlingarna i målet fanns nämligen ett papper, som visserligen uppgafs innehålla uttalanden från en af kommitténs medlemmar, men som icke var under-tecknad och i hvilket icke heller på något annat sätt denna uppgift fanns bestyrkt. Och så gärna vi än i utskottet hade velat citera detta papper till vår förmån, ansågo vi oss då icke böra göra det. Nu har emellertid i pressen under de senaste dagarna offentlig meddelats, att detta papper i sin helhet verkligen härrör från en af kommitténs medlemmar, och våra betänkligheter mot att anföra det äro således häfda. Det skall ut-

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.* göra ett svar på byamännens protester, och jag skall be att få
(Forts.) citera några utdrag ur detsamma.

»Byamännen åberopa till att börja med flydda tiders vittnesbörd. De säga sig nämligen vara »öfvertygade om» att forna tiders »mångahanda» och »något sällsamma» stafningar af namnet för dem, som använda dessa stafningar, voro »kära och att de ej gärna hade utbytt dem mot andra». Denna öfvertygelse synes emellertid vara föga välgrundad, enär namnet har att uppvisa ett otal af olika stafningar — hvaraf 46 upptagas i här bifogade handlingar — och sålunda ändrats minst 45 gånger — ja, naturligtvis mycket oftare, enär äldre stafningar ofta återupptagits — under de 446 år, från hvilka man känner detsamma. D. v. s. att dess stafning ändrats i medeltal minst hvar 10:de år, hvilket förfaringsätt just icke ådagalägger någon större grad af kärlek till det bestående.»

Nu är förhållandet det, att dessa 46 eller 45 olika namnformer, hvilka kommittéledamoten här omtalar, allesamman med ett undantag äro antecknade från senast början af 1600-talet. Sedan tillkom blott en ny variant, som stack upp vid ett tillfälle under början af 1700-talet. Men detta hindrar icke kommittéledamoten att använda denna statistik för att ådagalägga, att namnet ändrats en gång hvar tionde år. Jag hemställer till herrarne, hvad man skall säga om en sådan statistik. Detta vore ju detsamma som att säga: en million människor hafva i Sverige dött af pesten sedan 1400-talet, d. v. s. på ungefär 500 år — alltså dö i Sverige årligen 2,000 människor i pesten. Verkliga förhållandet är emellertid, att pesten icke förekommit i Sverige sedan 1711. Det är ungefär en dylik statistik, som denne kommittéledamot förebragt.

Kommittéledamoten fortsätter: »Byamännen» hafva ej heller sport», att något sådant förslag som det förevarande någonsin förr väckts. Kommitterade ha lika litet försport något dylikt och tro sig till och med kunna bestämdt påstå, att så icke skett. Men anledningen till denna uraktlåtenhet är icke den af byamännen förmodade, att »man hade väl då annat att tänka på och syssla med», utan fastmer den, att allt hitintills jordeboksskrifvare, kartografer, geografer o. s. v. stafvat namnet efter sitt eget godtycke, den ene si, den andre så, utan att visa byamännen den hänsynsfulla uppmärksamheten att åtspörja dem om deras mening i frågan.»

Nu har kommittén tydligen ansett sig hafva visat byamännen en sådan hänsynsfull uppmärksamhet genom att spörja dem, men jag hemställer, huruvida det sätt, hvarpå kommittéerade därefter behandla dem, verkligen är hänsynsfullt.

Vidare yttras längre fram:

»Byamännen uppges, att »den i denna tiden och ibland oss häfdvunna bokstafveringen af namnet på vår by är *Timmelhed*».

Detta påstående är emellertid icke med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Visserligen vilja vi icke bestrida uppgiften, att byamännen i gemen så bokstafvera, helst detta förhållande synes oss för själfva frågan vara af mycket oväsentlig betydelse; ty kan hela Sveriges befolkning tid efter annan i än en, än en annan punkt förbättra sin stafning, så får man väl hoppas, att ej heller dessa bymän sakna de nödiga förutsättningarna för ett ortografiskt framåtskridande.»

*Annmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

Härefter följer referatet af de tryckta arbeten, där namnet förekommer, och så heter det längre ned:

»Byamännen protestera mot »vetenskapsmännens» försök att med »maktmedel ålägga» dem att skrifva *Timmele*. Denna protest är obehöflig, enär svenska folkets urgamla frihet bl. a. innebär rätten att efter eget godfinnande få stafva väl eller illa. Det förblir dem sålunda i alla händelser obetaget att behålla den för dem enligt egen uppgift »kära» — »kära», här satt inom citations-tecken! — stafningen af *Timmele* med ett onödigt *h* och ett dito *d*, likaväl som ingen förmenar dem att skrifva *något* i st. f. *något* m. m. Däremot synes en protest vara mera behöflig, därest byamännen med sitt uttalande afse att hindra Sveriges öfriga allmänhet och särskildt dess myndigheter och skriftställare att stafva namnet i öfverensstämmelse men de uttal, som det i omkring 400 år ägt och ännu äger.»

Hvad nu denna rätt, som kommitterade vilja tillerkänna byamännen, beträffar, nämligen att de få skrifva huru de behaga, så är det klart, att den är för dem fullkomligt betydelselös, då i alla officiella handlingar, med hvilka de komma i beröring, prest-betyg, lagfartsbevis, debetsedlar o. s. v., ett annat skrifsätt skall dem påtvingas.

Emellertid synes mig i detta papper principen träda fram ganska klar och ganska ohöjld. Hvad de i detta mål närmast intresserade — ortens innebyggare, gårdarnes ägare, de, som dagligen höra och säga och skrifva namnet — hvad de önska och vilja, det skall vara alldeles betydelselöst. Mot dem framskjutes och framhålles »Sveriges öfriga allmänhet», som faktiskt knapast har någon föreställning om denna ort och i hvarje fall föga intresserar sig för densamma, och vidare framskjutas Sveriges »myndigheter och skriftställare», d. v. s., såvidt jag kan förstå, hufvudsakligen ortnamnskommittén. Och den allenarådande normen skall vara uttalet, sådant dessa sistnämnda uppfattat det och i skrift velat uttrycka det. Lägger jag så därtill, att denna kommitté efter den s. k. nystafningsukasens tillkomst utverkat ett bemyndigande af den dåvarande regeringen att i vissa förslag använda denna nystafning, så kan man klart se konsekvenserna. De betyda närmast, att hvar kommittén går fram, skola, *trots ort-befolkningens protester*, alla *fv* falla, alla *f* i slutet af stafvelser utbytas mot *v*, alla namn på *hv* (t. ex. hvitt m. fl.) ändras.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

Men det kommer naturligtvis icke att stanna därvid, ty sam- me »skriftställare», som äro upphofsmännen till denna ukas, hafva som bekant mycket längre gående åsikter. Vi kunna då låta en hel mängd bekanta ortnamn passera revy för oss och tänka oss, hvar man kommer, om man fortskrider på denna väg och där- vid t. ex. utbyter *o* mot *å*, *g* (det lena i början af ord) mot *j*, *k* mot *tj*, *c* mot *k* o. s. v., allt önskemål, som framställas från detta håll. Ja, herrarna kunna själfva tänka sig, hvilket utseende då skall presteras af exempelvis sådana namn som Ståckhålm med *kk* och två *å*, Närtjöpning med *å* och *tj*, Jötebårj med *å* och två *j*, Jävlebårjs, Skarabårjs, Älvsbårjs, Kronobårjs län etc.

Därmed må nu vara huru som helst, det må blifva en ny ukas eller stanna vid den gamla och vid denna uttalsprincip, det är dock klart för mig, att saken gäller icke i detta fall denna obetydliga ort i Västergötland, hvars namn ingen förut kände, utan för mig har det varit tydligt, att den gäller alla de orter i Sverige, till hvilka ortnamnskommittén kan komma, däribland också den ort, om hvilken hvar och en af oss skulle kunna säga, såsom de stackars byamännen sade: »För oss är det namnet kärt, ty det är för många af oss namnet på vår födelse- och fosterbygd och våra fäderneärfda gårdar; för oss alla är det namnet på våra hem.»

Om nu här kunde finnas ett spår af statsintresse, så skulle jag kunna böja mig — ett spår af statsintresse att påtvinga denna ort detta för den främmande namn. Det är naturligtvis ett statsintresse att få en bestämd namnform, men att få just den, som orten protesterar emot, är icke något som helst statsintresse. Tvärtom skulle jag vilja säga: äfven om och just om man önskar en stark regeringsmakt, tror jag för min del, att det ligger i statens eget intresse, att den icke slösar sin kraft och sin myndighet på områden, som icke på något sätt tillhöra statslifvet, och att den respekterar det enskilda lifvets område och respekterar den urgamla svenska satsen, som brukar uttryckas med de orden, att »hvar och en är heire hemma». Och jag tror, att man i detta fall har så mycket större skäl härtill, som det här gäller ett undersök- ningsarbete, som i mycket hög grad måste lita till de olika byg- dernas understöd, hvarför det för dess fortgång säkerligen icke skulle vara af nytta, om det skulle framgå med ett sådant åsido- sättande af en rättmätig bygde- och hembygds känsla, som i detta fall har varit förhållandet.

Det är af dessa skäl, som jag deltagit i utskottets anmärkning.

Herr Behm: Till hvad den föregående ärade talaren yttrat skall jag be att få säga några ord.

Jag vill då till en början anhålla att få redogöra för de föreskrifter, som i förevarande afseende lämnats kommittén för undersökning af svenska ortnamn, och tillåter jag mig föredraga

följande till kommittén från regeringen aflåtna skrifvelse af den 4 maj 1906. Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

»Sedan Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 20 oktober 1905 anbefallt Eder att låta med iakttagande af de grundsatser, som angäfvos i en af Eder omarbetad plan för Edert arbete, dock med visst undantag beträffande s. k. naturnamn, utarbета och utan särskild kostnad för statsverket till trycket befordra redogörelserna för ortnamnen i Älfsborgs län, enligt hvilken plan i fråga om stafningen af de i arbetet ifrågakomna namnen skulle följas grunderna i 7:de upplagan af den utaf svenska akademien utgifna ordlistan, har Kungl. Maj:t, som den 7 april 1906 utfärdat cirkulär angående gemensam norm för undervisning i svensk rättskrifning vid åtskilliga läroanstalter, af hvilket cirkulär ett exemplar härvid bifogas, funnit godt, i anledning af Eder den 2 maj 1906 i ämnet gjorda framställning, med ändring härutinnan af förut gällande bestämmelser, förordna, att vid stafningen af de ifrågavarande namnen I ägen iakttaga hvad i berörda cirkulär finnes föreskrifvet rörande vissa ljudbeteckningar. Hvilket jag, p. n. b. får Eder till svar och efterrättelse härigenom meddela.
Stockholm den 4 maj 1906.

BERG.

Bäcklin.»

Det kan ju med skäl sättas i fråga, huruvida det var så särdeles lämpligt af den dåvarande regeringen att vid denna tid påbjuda den för skolornas tre lägsta klasser föreskrifna stafningen till efterföljd vid kommitténs arbeten, då denna nystafning ännu icke tillämpades i offentligt tryck och offentliga publikationer eller i allmänhet i tidningspressen. Emellertid synas dessa föreskrifter angående nystafningens tillämpning hafva burit frukt, att döma efter huru det under förra året gått i en annan stackars kommun inom Älfsborgs län.

Det förhåller sig nämligen så, att äfven en socken vid namn Grofvared i Ås härad af Älfsborgs län under förra året fått sitt namn förändradt. Namnet har förut af socknemän och offentliga myndigheter skrifvits *Grofvared*, men under ortnamnskommitténs arbete i enlighet med dess framställning har Kungl. Maj:t ändrat detta namn, så att det nu skall skrifvas *Grovare*. Ortnamnskommittén anför såsom skäl för denna förändring, att den grundar sig på namnets härledning och på uttalet.

Hvad härledningen beträffar, meddelar kommittén, att ordets första led öfverensstämmer med namnet på en sjö, som heter *Gro* och hvilken ligger inom socknen, och detta låter ju ganska rimligt. Den andra delen af ordet skulle härledas af det fornsvenska ordet *vara*, hvilket enligt ortnamnskommitténs uppgift betyder »strandterräng»; och sålunda skulle väl namnet *Grovare* betyda strandterrängen vid sjön Gro. I fråga åter om uttalet är detta obestriddigen i vårdslöst språk *Grovare*. Af dessa skäl anser

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

således kommittén socknens namn numera böra skrivas *Grovare*. Angående skriftsättet i gamla tider upplyser kommittén, att under 1300-talet fanns — enligt *Diplomatarium* — namnet *Grovara*, och att under 1500-talet åtskilliga varianter däraf förekommit. Huruvida nu den uppgifna härledningen är den rätta, torde kanske icke vara så lätt att afgöra, men hvad som däremot är obestridligt, det är, att socknens namn redan i tiondelängden för år 1564 skrives *Groffvaredh*, och att detta skriftsätt sedan bibehållits i jordeböckerna ända från 1600-talets början och till nu. Den häfd, som med skäl åberopas beträffande namnet *Timmelhed*, finnes således i ännu större mån för namnet *Grofvared*.

Förslaget om namnförändringen underställdes socknemännens pröfning, och kommunalstämman yttrade sig däröfver i februari månad 1907 samt anförde därvid följande: »Namnet har för stor likhet med komparativen af adjektivet *grof*, därför bör *d* bibehållas i slutet. För det andra kunna vi ej gilla nystafningen i namn. *F* har visserligen tillkommit på senare tider, men då adjektivet *grof* stafvas med *v*, är det så mycket mera skäl, att det bibehålles, för att ej man må tro, att namnet har något med *grof* att göra».

Någon försköning af namnet blef det visserligen icke, det håller jag med socknemännen om. Emellertid har namnet på detta sätt blifvit mot deras bestridande ändradt, och detta på, som mig synes, svaga grunder. Då icke något annat skäl än den måhända icke så säkra härledningen samt uttalet finnes anfördt för utbyte af det häfdvunna skriftsättet *Grofvared* mot *Grovare*, så synes det mig, som om nystafningsregeln, att *v* skall träda i stället för *fv*, här fått spela in. För denna nystafnings tillämpning måste åtminstone *en* af kommitténs ledamöter anses vara synnerligen benägen. Men skulle det nu under fortgången af ortnamnskommitténs arbeten komma att förfaras efter nu gällande nymodiga stafningsprinciper och efter dem, som kanske framdeles komma att gälla och hvilka torde blifva ännu mera äfventyrliga, samt dessutom namnen skrivas med ledning af dialektuttalet, torde våra ortnamn mångenstädes blifva alldeles oigenkännliga.

Det förekommer mig, som om vid dessa ärendens handläggning alltför stor vikt fästats vid myndigheters och utomståendes mening, men däremot föga eller ingen hänsyn tagits till socknemännens uttryckta önskan. Trots hvad vi nyss hörde från statsrådsbänken måste jag anse, att åtminstone i dessa ifrågavarande fall tillräckligt afseende icke blifvit fästadt vid ortbefolkningens och jordägarnes obestridliga rätt att få behålla namnen på sina gårdar oförändrade, såvida icke några särskildt talande skäl till förändring föreligga. Man skulle ju nämligen kunna tänka sig, att det finnes flera orter med samma namn och att det kan vara skäl att ändra ett namn, på det att förväxling icke så lätt må

kunna uppkomma. Möjligen kunna ock andra giltiga anledningar till namnförändring föreligga. Något sådant har emellertid icke kunnat åberopas i någotdera af de af mig omnämnda fallen, och därför anser jag, att den förändring, som här skett, varit olämplig. Det är för att söka förekomma ett fortgående på denna väg, som jag för min del biträdt den ifrågavarande anmärkningen.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

Herr Heüman: Jag skall fatta mig helt kort, och jag kan göra det så mycket hellre, som hvad jag har att säga icke alls har sitt intresse omkring Timmele och som jag icke vill hafva ett spår af sken att önska stryka under konstitutionsutskottets anmärkning mot vår med rätta högt ansedde finansminister. Men det är själfva principen, som det för mig här gäller, och denna har blifvit något, om ock i korthet, vidrörd af den närmast föregående talaren. Jag menar, att det vemod, som jag föreställer mig att Timmeleborna kände, när de vaknade den 2 februari 1907 och funno, att man mot deras protester tagit från dem deras kära hemortsnamn, det vemodet kände hela svenska folket den 8 april 1906, när det fann, att genom en polisukas, underskrifven af Kungl. Maj:t, hade hela vårt svenska språk blifvit på en gång vandaliseradt. Och när nu Kungl. Maj:ts regering fortgått på denna väg genom att, såsom det upplysts af den siste ärade talaren, ändå fatta ett beslut, som utgör en konsekvens af den ursprungligen Bergska skolukasen i afseende å vårt språk, så intages fosterlandsvännen med rätta af den vemodiga tanken, att detta kan vara ett förebud till att Kungl. Maj:ts regering icke skall fästa afseende vid den trängtan, som går genom hela vårt svenska folk att få denna språkukas vänd tillbaka till hvad som ändå var dess ursprungliga och ganska oskyldiga syfte. Ty början till densamma var ju en petition från Svenska allmänna folkskolelärareföreningen om att svenska akademiens ordlista måtte utgifvas med det tillägget, att den icke skulle vara bindande i så måtto, att man skulle hafva rätt att slippa betrakta såsom fel i skolan, när vid t-ljudets teckning *dt* utbytes mot *t* och när vid v-ljudets teckning *fv* eller *hv* utbytes mot *v*. Denna petition kom till stånd redan år 1903, men föll då på svenska akademiens bestämda afstyrkande. Sedan förnyades den af fyra kollegier här i Stockholm och remitterades därpå år 1905 till öfverstyrelsen för rikets läroverk, som gaf sitt utlåtande i början af år 1906. Detta utlåtande var så affattadt, att öfverstyrelsen blott ur pedagogisk, men alls icke ur språklig synpunkt fann sig böra tillstyrka petitionen. Svenska akademien, som begärde att också få yttra sig, ställde sig i princip i många hänseenden på petitionärernas sida, men afsade sig bestämdt allt ansvar för vidtagande af en så våldsamt ortografisk förändring, när den icke var på något sätt förberedd bland allmänheten. Icke desto mindre

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

utfärdades så den Bergska ukasen, och på morgonen den 8 april 1906 vaknade vi således med samma vemodskänslor som de staccars Timmeleborna. För dem hade man fördärfvat deras namn, men vi tycka alla med rätta, att man för oss fördärfvat hela vårt språk, således en af nationens högsta klenodier.

Nu hade man hoppats, att, då till regeringen kom en ganska allvarlig påminnelse från våra förnämsta talare i Första Kammar-
ren i fjor i samband med konstitutionsutskottets utlåtande, regeringen skulle föra saken tillbaka till dess ursprungliga innebörd i så måtto, att man skulle få denna ukas ändtligen upphäfd och att det icke måtte betraktas såsom fel, då vår ungdom hädan-
efter stafvade på samma sätt, som vår klassiska litteratur stafvar, som den stora, hufvudsakliga delen af pressen stafvar och som allmänheten och våra offentliga handlingar stafva. Därigenom skulle dock vår ungdom hjälpas att få denna klyfta, som nu ställer sig mellan ungdomen och vår klassiska litteratur, möjlig att öfverkomma. Man hoppades gärna, att vår regering i detta fall skulle rätta hvad en ukas har fördärfvat af vårt lands nationalegendom. Det är denna önskan jag velat uttala i förevarande sammanhang.

Den åtgärd af regeringen, som afses i den nu föredragna punkten af konstitutionsutskottets betänkande, är ju grundad på en helt annan process än den Bergska skolukasen, ty i det föreliggande ärendet hafva ju myndigheterna och de personer, som det gäller, blifvit hörda. Men genom den Bergska ukasen har en ändring skett, utan att svenska folket fått på något sätt yttra sig, och detta fastän Riksdagen förut haft att göra med många liknande skolfrågor. Och här gäller det, huruvida Timmeleborna skola få skrifva sitt namn huru de vilja, huruvida det skall skrifvas Timmele eller Timmelhed, men våra barn få »bockar», om de vilja skrifva efter vår gamla klassiska litteratur. Om de skrifva ordet *blödt*, så att man ser, att det kommer af *blöda*, så blir det fel för dem.

Det är här detta vi önska, att vår regering icke måtte slå döförat till för vårt folk, utan trots detta prejudikat, som föreligger beträffande Timmele, snarast möjligt vidtaga anstalter, för att det svenska folket och de svenska barnen må få igen sitt skriftspråk.

Herr statsrådet Swartz: Jag kan omöjligen underlåta att uttrycka min högsta förvåning öfver den argumentation, som de två sista talarne använt till stöd för konstitutionsutskottets anmälan för Riksdagen, att det funnit mig såsom föredragande för Konungen i ett mål handlat på ett sätt, som strider mot rikets sannskyldiga bästa, nämligen herrarnes missnöje med ett cirkulär, som en för länge sedan afgången ecklesiastikminister kontrahierat. Här har diskussionen rört sig om nystafningsukasen

eller dess afläggare från maj 1906, hvilken utfärdats under dåvarande ecklesiastikministern Fridtjuv Berg, och den sättes nu i samband med denna fråga om Timmelhed. Jag kan för min del icke begripa, att det finnes det ringaste samband mellan det påbud, som då utfärdades, och fastställandet af ett ortnamn sådant som det nu ifrågavarande. Då var det fråga om att införa alldeles nya regler för svenska språkets stafning i allmänhet och tillämpa dessa stafningsregler äfven på ortnamn. Här är det icke fråga om stafningen af ett ord, utan om bestämmande af en namnform, om det skall vara Timmelhed eller Timmele. Det kan så mycket mindre hafva att göra med nystafningsukasen, som Timmele är det ursprungliga. Man vill återföra namnet till såsom det skrefs på 1500-talet. Och detta trodde jag verkligen, att de ärade talarne hade mera sympati för än för nystafningsukasen. Jag kan mycket väl förstå den missbelåtenhet, som gjort sig gällande öfver nystafningsukasen, men hvad jag omöjligt kan begripa är, att det därför skulle finnas något berättigadt i konstitutionsutskottets anmärkning mot mig i fråga om detta ärendes föredragning inför Kungl. Maj:t.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Friherre Palmstierna: Jag skall icke alls tala om konstitutionsutskottets anmärkning i denna smäsak och ännu mindre försöka lösa frågan om Timmelhed eller Timmele. Utan det är en annan sida af saken, som jag skall be att få som hastigast beröra.

När jag läser detta betänkande och hör denna diskussion, så tänker jag, att det är allt mycket väsen för ingenting. Om ortnamnskommittén, som tillsattes år 1902 och efter 4 år kommit fram med förslaget om Timmele i stället för Timmelhed, skall utsträcka sina undersökningar öfver hela riket, blefve kostnaderna så kolossala, att hela saken vore omöjlig. När man hör, hvilka undersökningar, hvilka skrifverier och hvilken diskussion det varit om *ett* namn, måste man likaledes tänka, att skall detta utsträckas öfver hela Sverige, blir det rent af omöjligt. Nu vill kommittén icke hafva detta Timmelhed, enär det namnet icke användts längre tillbaka än sedan 1629. Häröfver hafva hörts Timmelheds sockens kommunalstämma, Timmelheds byamän, vederbörande häradsskrifvare, domkapitlet i Skara och Kungl. Maj:ts beflningshafvande i Älfsborgs län, således sex stycken. Därefter yttrade sig kommittén ånyo, hvarefter kammarkollegium afgaf utlåtande och Kungl. Maj:t fattade beslut i saken. Alltså har frågan genomgått nio stadier. Då vi lefva i en tid, som skulle vara praktisk, så frågar jag, om icke den tid och de skrifverier, som kostats på detta Timmelhed eller Timmele och möjligen skola offras, om undersökningen skall fortgå hela riket igenom, kunde besparas och användas till annat. Jag tycker

Anmärknin- att byamännen hade rätt, när de sade, att man förr i tiden hade
gar mot stats- annat att tänka på.
råd.

(Forts.)

Herr Berg, Lars: Jag hade icke tänkt att yttra mig i denna sena och otacksamma timme, men då herr statsrådet och chefen för finansdepartementet anmärkte, att frågan om Timmele icke hade något att göra med den s. k. »rättstafningsukasen», ber jag att därom få yttra ett par ord. Det är mycket sant å ena sidan, men å andra sidan är det också lika sant, att den s. k. ortnamnskommittén i sammanhang med »ukasens» utfärdande utverkat sig rätt att använda det nya stafsättet, och därmed har den fortgått, såvidt man kan höra af herr statsrådets förklaring, utan någon kontroll, utan att underställa någon myndighets pröfning ortnamnsförändringar, som äro lika stora, ja, mycket större och mycket mera stötande än hvad som skett med Timmelhed. Dagligen hotas vi med, att våra ortnamn förvanskas på rikets kartverk, och att ortnamnskommittén på suveränt sätt förändrar våra egna egendomars, våra hems och våra bostäders namn. Detta kan och vill väl icke föredraganden eller regeringen låta ohejdadt fortgå. Jag, som alltid varit en varm vän af min fosterbygd och mitt fosterland, kan icke undgå att, när jag ser Helsingland och Gefle stafvas med ä, bli beklämd och upprörd samt undra, såsom en föregående talare sade, hvad det är för ett statsintresse, som här finnes för dylik despotism. Man måste, när man tar del af konstitutionsutskottets betänkande, liksom Timmelheds byamän fråga sig, om det finnes något intresse alls eller blott godtycke, och om rikets sannskyldiga nytta fordrar detta ingripande i enskildes förhållanden, trots man så bevekande ber att bli förskonad därifrån. Nej, tvärtom, det är nog i verkligheten något annat, som ligger under och som gör, att ortnamnskommittén icke allena bland befolkningen utan äfven bland topografiska kårens tjänstemän och rekognoscörer väckt förtviflan öfver sina godtyckliga tilltag att ändra ortnamn, våra nomina propria, utan att fråga invånarena och därigenom, som det synes och allmänt tros, uppträder som agent för spridande af nystafningens välsignelse öfver hela vårt land, stödd af regeringens auktoritet och Riksdagens anslag till våra kartverk.

Om nu våra namn, namnen på våra egendomar, våra egna hem och den jord, som fädrens aska gömmer, förändras, så att de bli oigenkännliga, så behandlas vi ju som ett eröfradt folk. Det har icke allt hittills mig veterligen funnits något exempel på, att regeringen under protest af egarne har ändrat något ortnamn, icke heller har det försports något missnöje med våra kartnamn, förrän ortnamnskommittén vidtagit dessa talrika namnförändringar dels genom nystafning, dels genom direkt förändring, och hvad som sker är en småsak mot hvad som antagligen hotar att ske. Jag är öfvertygad om, att Riksdagen nu blifvit väckt

af detta betänkande, och jag tackar utskottet för detta. Det gäller ingen liten och ringa sak, utan en stor principfråga, och den kommer mig att tänka på, att vårt eget fäderneslands namn af alla dessa ofonetiska och icke ljudenliga namn är det mest ofonetiskt stafvade. Ty skall det stafvas, som det uttalas »fonetiskt», hvilket tyckes vara ledstjärnan för ortnamnskommitténs handlingssätt, så kommer vårt fädernesland Sverige att stafvas »Svärre». En sådan konsekvens kommer säkerligen denna kammar och äfven den andra att inlägga alla krafter för att afstyra. Jag är förvissad om, att om det icke hjälper på annat vis, så torde bevilningsvägran böra tillgripas, att således icke bevilja medel till ortnamnskommittén och icke till kartverket, så länge vi på detta sätt behandlas. Det är den omständigheten, som gör, att de föregående talarne med rätta hafva nämnt stafningsukasen såsom sammanhörande med denna fråga.

*Anmärkning
mot stats-
råd.
(Forts.)*

Herr Heuman: Om herr statsrådet och chefen för finansdepartementet haft tillfälle att höra på mitt yttrande från början, så skulle det icke hafva undgått honom, att jag tog afstånd från konstitutionsutskottets anmärkning i denna del.

Herr statsrådet får icke undra på, att hvarje anledning man får att befara, att stafningsukasen af den 7 april 1906 skall stå kvar, väcker oro hos hvarje fosterlandsvän landet rundt, särdeles då man gifver akt på den likgiltighet för saken, som regeringen har visat trots den oro, som spridt sig öfver hela landet. Så innerligt jag hoppas, önskar och vet, att herr statsrådet och hela regeringen i öfrigt sitter i bästa ro trots de anmärkningar, som konstitutionsutskottet nu gjort, lika innerligt önskar jag, att regeringen icke måtte få ro hvarken för sina samveten eller för folket, så länge stafningsukasen af den 7 april 1906 står oförändrad kvar.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter nu föredragna punkt lades till handlingarne.

Punkten 6.

Beträffande nedan omförmälda, i protokoll öfver ecklesiastikärenden för den 27 mars 1907, punkten 24, och den 22 november 1907, punkten 23, behandlade ärende hade utskottet anfört, bland annat, följande:

Uti en till Kungl. Maj:t den 20 mars 1907 ingifven skrift anhöll kommittén för Sveriges deltagande i internationella idrotts- och turistutställningen i Berlin 1907 att för nämnda utställning få från lifrustkammaren till läns utbekomma ett antal föremål, hvilka af lifrustkammarens intendent skulle närmare utses. Då det vore kommitténs sträfvan att till heder för fosterlandet göra den svenska afdelningen af ifrågavarande utställning så mångsidig och representativ som möjligt och då ett urval af vapen

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*
(Forts.)

från lifrustkammaren skulle vara af största värde och betydelse för Sveriges representerande på vapenafdelningen, vågade kommittén hoppas på ett nådigt svar å sin framställning, detta så mycket mera som kommittén redan räknade H. M:t Konungens jaktklubb såsom utställare af en samling föremål, som skulle på det lyckligaste sätt kompletteras genom ett urval af t. ex. ett tjugutal jaktgevär och en del jaktrekvisita från äldre tider ur lifrustkammarens samling. Ifrågavarande föremål skulle uppsättas i en montre under glas. Såsom pendant till denna vore det i hög grad önskvärdt att erhålla äfven en montre med äldre värjor och andra vapen, att utgöra en retrospektiv utställning i samband med den samling af moderna, nu i bruk varande fäktvapen, som komme att ingå i den svenska utsällningsafdelningen. Då Tyskland äfvenledes anordnade en retrospektiv vapenutställning och då det syntes utgöra ett nationellt och för lifrustkammaren själf angeläget intresse att göra dess värdefulla samlingar bättre bekanta i utlandet, syntes det kommittén, som om detta tillfälle att öka värdet af den svenska afdelningen af utställningen icke borde försummas. Hvarje sådan åtgärd eller garanti, som lifrustkammarens intendent efter Kungl. Maj:ts beslut kunde anse nödig eller nyttig vid utlåning af de ifrågavarande föremålen, ville kommittén med största noggrannhet och beredvillighet efterkomma.

Genom nådig remiss den 21 mars 1907 anbefalldes Kungl. Maj:t nordiska museets nämnd att skyndsamt inkomma med underdånigt utlåtande i ärendet och därvid, efter samråd med föreståndaren för lifrustkammaren, lämna specificerad uppgift å de föremål, som, därest Kungl. Maj:t med anledning af den underdåniga framställningen skulle anse en utlåning böra medgifvas, kunde därvid ifrågakomma, med angifvande för hvarje föremål af det penningbelopp, för hvilket detsamma vid utlåning borde försäkras, samt de villkor i öfrigt, som vid utlåning borde föreskrifvas.

Till åtlydnad häraf afgaf Nordiska museets nämnd den 22 mars 1907 underdånigt utlåtande i ärendet samt anförde därvid, bland annat, följande:

Nämnden, som i hög grad beaktade de fosterländska sträfvanen, hvilka besjälade de kommitterade, hade redan tidigare under hand meddelat dem, att nämnden, som inför Kungl. Maj:t vore för samlingarne ansvarig, ej kunde tillstyrka utlåning från lifrustkammaren till sagda ändamål annat än i det fall kommitterade önskade en samling, visande vapentillverkningens tekniskt sedt höga ståndpunkt under 1600- och 1700 talen i Sverige, hvilket erbjudande likväl af kommitterade under hand afböjts. Sedan nämnden tagit kännedom om den förslagsvis upprättade förteckningen öfver de föremål, som skulle eventuellt i Berlin utställas, funne nämnden, emedan utställningen blifvit såväl kvalitativt som

kvantitativt omfångsrikare än hvad enligt nämndens uppfattning först varit meningen, än mindre anledning att tillstyrka nådigt bifall till den gjorda anhållan.

*Annärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Vid denna frågas slutliga bedömande vore det måhända nödvändigt att låta äfven andra synpunkter göra sig gällande än dem nämnden genom sin ställning till lifrustkammaren måste anse afgörande för sitt afstyrkande underdåniga yttrande; och skulle Kungl. Maj:t i följd af dessa skäl, oaktadt nämndens afstyrkande, finna utlåning böra äga rum, ville nämnden icke på grund af det mellan Kungl. Maj:t och nämnden träffade aftal däremot lägga hinder, under förutsättning att nämnden befriades från allt ansvar för föremålen under utlåningstiden, och finge nämnden, i enlighet med Kungl. Maj:ts uppdrag, i underdånighet föreslå vissa uppgifna säkerhetsåtgärder.

Vid nämndens utlåtande fanns fogad en förteckning å de föremål i lifrustkammaren, som eventuellt borde för ifrågavarande ändamål utlånas.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 27 mars 1907 af chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet *Hammar skjöld*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes medgifva, att de i berörda förteckning upptagna föremål, med undantag likväl af de med utflyttningsnumren 3259 och 3589 betecknade värjor, måtte under den af nämnden angifna förutsättning i fråga om ansvaret för föremålen från lifrustkammaren utlånas till den internationella idrotts- och turistutställningen i Berlin år 1907, dock under villkor att någon kostnad i anledning däraf ej förorsakades lifrustkammaren samt att i afseende å föremålen iakttoges de säkerhetsåtgärder nämnden föreslagit. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

På grund af Kungl. Maj:ts förenämnda beslut blefvo ifrågavarande föremål utlämnade till den svenska utställningskommittén och af denna exponerade å den beramade utställningen. Då föremålen den 31 maj 1907 återlämnades till nordiska museet, befunnos de flesta vara mer eller mindre skadade. Skadornas beskaffenhet angafs i ett den 31 maj 1907 af lifrustkammarens föreståndare och en amanuens vid nordiska museet upprättadt besiktningsinstrument.

Med underdånig skrifvelse den 29 juni 1907 öfverlämnade nordiska museets nämnd ofvannämnda besiktningsinstrument till Kungl. Maj:t under anhållan att, då Kungl. Maj:t befriat nämnden från allt ansvar med afseende på dessa föremål under utlåningstiden, i det inventeringsinstrument, som upprättades öfver lifrustkammarens samlingar, när de mottogos af nordiska museet, måtte göras anteckning om ifrågavarande föremåls förändrade skick eller ock att mer berörda besiktningsinstrument måtte biläggas sagda inventeringsinstrument.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Genom nådig remiss den 11 juli 1907 anbefallde Kungl. Maj:t kommittén för Sveriges deltagande i den internationella idrotts- och turistutställningen i Berlin år 1907 att till Kungl. Maj:t inkomma med underdånig förklaring i anledning af hvad nordiska museets nämnd i ofvannämnda skrivelse anført och i sammanhang därmed yttra sig, huruvida de i nådiga brevet den 27 mars 1907 föreskrifna säkerhetsåtgärder och försiktighetsmått blifvit vidtagna, samt om och i hvad mån kommittén åtog sig godtgöra kostnaden för afhjälpande, såvidt ske kunde, af de under utlåningstiden uppkomna skador, som enligt besiktningsinstrumentet förefunnits å flertalet af de utlånade föremålen vid deras återlämnande till lifrustkammaren, och lämna ersättning för den skada, som ej kunde afhjälpas.

Till åtlydnad häraf inkom kommittén den 25 september 1907 med underdånigt utlåtande i ärendet och anförde därvid, bland annat, att de i nådiga brevet den 27 mars 1907 föreskrifna säkerhetsåtgärder blifvit på det noggrannaste iakttagna. Då kommittén emellertid icke ville undandraga sig det ansvar, som med afseende å nämnda föremål ålåg kommittén, anhöll kommittén, att frågan därom måtte underkastas fullt opartiskt och rättvist bedömande genom särskildt utsedda sakkunniga personer.

Till följd af nådig remiss afgaf nordiska museets nämnd den 11 november 1907 utlåtande i ärendet i anledning af hvad kommittén i sitt afgifna yttrande anført, därvid nämnden afstyrkte af kommittén framställt förslag om skadornas afhjälpande och en besiktning af sakkunnige före och efter denna procedur.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 22 november 1907 af chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet *Hammar skjöld*, som därvid hemställde, det Kungl. Maj:t täcktes förklara hvad i ärendet förekommit ej föranleda annat yttrande, än att anteckning om det förändrade skick, hvori ifrågavarande föremål befunnit sig vid återställandet efter utlåningen till utställningen i Berlin, finge, sedan en af kommittén utsedd person fått tillfälle att å dess vägnar närvara och yttra sig, göras i ofvan berörda inventeringsinstrument, hvarvid uppkommen meningsskiljaktighet, som ej kunde häfvas, skulle anmärkas i ett protokoll, som skulle biläggas inventeringsinstrumentet och till hvilket däri skulle göras hänvisning. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

För egen del hade utskottet i ärendet anført följande:

»Af den ofvan lämnade redogörelsen torde till fullo framgå, att Kungl. Maj:ts ofvannämnda beslut att medgifva utlåning af ifrågavarande föremål från lifrustkammarens samlingar varit allt annat än välbetänt. Det synes utskottet vara uppenbart, att en utlåning af svenska historiska föremål utom landets gränser icke bör ifrågakomma utan att särskildt talande skäl därför blifvit

anförda. Detta var emellertid i förevarande fall ingalunda förhållandet. Tvärtom förelågo, enligt utskottets uppfattning, tungt vägande skäl mot ett bifall till ansökningen. Den ifrågavarande utställningen var, såsom dess namn också angifver, icke någon historisk utställning, där det från forskningssynpunkt kunde vara önskvärdt, att jämväl vårt land representerades, utan en exposition af nutida handelsvaror af modern tillverkning, tillkommen för att höja intresset för idrotts- och turistlif. Att till en dylik, utom landet anordnad utställning, utlåna oersättliga historiska och konstnärliga föremål, finner utskottet i hög grad olämpligt, och detta i så mycket mera, som nordiska museets nämnd bestämt afstyrkt en sådan utlåning under framhållande af den stora risk, som därmed vore förbunden. Att de flesta föremålen, under utlåningstiden åsamkades skador, rörande hvilkas omfattning och betydelse utskottet dock icke anser sig kunna afgifva något bestämt omdöme, visar också till fullo, att de af museinämnden uttalade betänkligheter mot utlåningen voro fullt befogade.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

På grund af hvad sålunda anförts och då föredragande departementschefen, enligt utskottets uppfattning, vid ifrågavarande ärendes behandling icke ådagalagt nödig omsorg om staten tillhöriga, historiskt värdefulla föremål, och då det är af vikt, att utlåning af dylika föremål från statens samlingar till utställningar af ofvannämnda eller därmed likartad natur icke vidare må ifrågakomma, har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen göra anmälan mot föredragande departementschefen enligt § 107 rege- ringsformen.»

Herr Sjöholm: Utskottets uttalande i denna punkt är så vidlyftigt, att man icke behöfver göra något tillägg, och hvar och en, som tagit del af betänkandet, kan fatta innebörden och betydelsen. Kommittén för Sveriges deltagande i en internationell turistutställning i Berlin gjorde ansökan hos Kungl. Maj:t att få låna vissa historiska minnen och konstskatter till denna utställning. Nordiska museets nämnd, hvars yttrande infordrades af Kungl. Maj:t, afstyrkte detta i sitt utlåtande, icke en utan två gånger, och framhöll, att det i allmänhet var olämpligt att utlåna sådana saker utom landets egna gränser. Därjämte yttrade nämnden något om att denna utställning var anordnad på ett mycket otillfredsställande sätt, och att det förelåg en mer än vanligt stor risk för att föremålen skulle bli förstörda. Nämnden bifogade en förteckning öfver de föremål som eventuellt borde utlånas, upptagande deras värden i kontanta penningar, men såsom intendenten för lifrustkammaren säger, funnos vissa föremål, som ägde sådan historisk karaktär, att en värdesättning vore ogörlig, då de voro oersättliga och för landet ägde ett värde, som icke kunde omsättas i penningar. Emellertid biföll Kungl. Maj:t kommitténs ansökning, och sakerna fraktades ut. När de

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

kommo hem, befanns att de, såsom betänkandet uppgifver, voro delvis skadade och delvis förstörda. Det upplystes, att anledningen till detta var, att vid inpackningen i Berlin rådt en sådan villervalla, att man fruktat, att sakerna skulle bortstjälas, och därför måst kasta dem handlost i lärarna.

Där ser man, huru det går till vid sådana utlåningar. Det lär vara ett faktum, att nästan aldrig föremålen bli oskadade. Nu säger man: ja, detta är en liten fråga, och det är icke konstitutionsutskottet värdigt att komma fram därmed. Det beror på, huru man ser saken. Ser man den från synpunkten, att anmärkningen skulle vara ett klander mot regeringssystemet, är det naturligtvis en obetydlig fråga. Men från den synpunkten får saken icke betraktas utan från den fosterländska synpunkten, och sedd därifrån är den en stor fråga, ty för hvarje fosterlandsvän måste väl de historiska minnena vara kära och konstföremålen mycket dyrbara. Få de fortfarande på detta sätt utlånas, kunna en annan gång, trots alla försiktighetsmått, skadorna blifva mycket större.

Det har sagts, att vi slagit in på en orätt väg, genom att göra anmärkning här, då olägenheten varit så ringa, men så inträffar en annan gång en stor olägenhet, och då skyller man på konstitutionsutskottet och säger, att det är ett fel, att utskottet icke förr anmärkt på detta, och att om man icke gjort anmärkning förut, får man icke göra det nu. Dylikt har händt flera gånger och kommer att upprepas. Därför synes det mig, att konstitutionsutskottet handlat mycket klokt genom att i tid göra anmärkning, innan någon större olägenhet inträffar, hvilket lätt kan hända. Syftet med anmärkningen är sålunda ingenting annat, än, såsom utskottet säger, att utlåning af föremål af ofvannämnda natur och med dem likartade icke vidare må ifrågakomma. Jag hoppas, ja, jag är förvissad om, att detta syftemål skall vinnas, och då har konstitutionsutskottets anmärkning icke varit förgäfvess.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Då säkerligen här råder en oriktig föreställning om beskaffenheten af de skador, som verkligen tillfogats de föremål, som utlånades till utställningen, skall jag be att få lämna några upplysningar. Innan jag börjar, vill jag dock betona, att jag icke på något vis vill förringa betydelsen af det besiktningsinstrument, som lifrustkammarens intendent uppgjort, ty det är efter hans ståndpunkt och synpunkt fullkomligt riktigt. Skillnaden ligger däri, att han vill icke, att en rostskada, som uppkommit på ett vapen, skall få tagas bort, äfven om det kan ske aldrig så lätt. Den skall sitta kvar, man får endast göra så mycket som att smörja stället med olja, så att icke rosten sprider sig. Han har för mig personligen medgifvit, att det vore ingen svårighet, men säger,

att ur museisynpunkt är det ett fel att taga bort en fläck, ty dessa vapen äro historiska dokument, och man får icke göra någon åverkan på dem. Det är från museisynpunkt detta framhållits, och jag respekterar det.

*Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Men jag föreställer mig, att, när herrarna läst dessa anmärkningar: svårt rostkadad etc., tänka herrarna, att det blifvit djupa hål i vapnen, som aldrig någonsin kunna tagas bort. Men det är misstag, ty det går att taga bort dem, på somliga synnerligen lätt och på andra med mera besvär. Detta har också intygats af en svärdfejare, som deltagit i sista besiktningen, då äfven ett ombud för kommittén var närvarande.

Hvad oljefläckarna beträffar, har intendenten sagt mig, att det möter icke någon svårighet att taga bort dem, om de sitta på metall eller trä, d. v. s. på pipor och kolfvar till gevär, men att det är svårt att taga bort dem från hundhalsbanden, och därför har han föredragit att låta dem sitta kvar. Jag har nu velat säga detta för att borttaga de öfverdrifna föreställningar, som möjligen uppkommit vid läsning af besiktningssinstrumentet.

Den sista ärade talaren yttrade, att en del af de nämnda föremålen blifvit alldeles förstörd, men detta är ett misstag. Icke något föremål har blifvit förstördt, men de äro mer eller mindre skadade. Den största skadan består däri, att en träbit på 5 à 6 centimeters längd och icke fullt så tjock som denna blyertspenna, med en skoning af sköldpadd, hvilken bit satt lös förut, alldeles lösbrutits från ett gevär och kommit bort. Likaså har en bit af en hornskoning, så stor som pekfinger nageln, på en gevärskolf kommit bort. Dessa äro egentligen de obotliga skadorna, de andra äro icke obotliga. Då jag tillstyrkte Konungen att medgifva utlånande af dessa föremål, skedde det därför att det framställdes för mig, att utställningen icke vore endast, såsom det sagts i betänkandet, en turist- och idrottsutställning af moderna handelsvaror utan äfven en retrospektiv utställning af finare vapen, hvarest tyskarna skulle uppträda med en mycket vacker samling, och det tycktes mig vara af intresse att låta allmänheten se äfven de rätt vackra saker vi ägde i den vägen. Det är mycket riktigt, att nordiska museets nämnd och intendenten för lifrustkammaren afstyrkte saken. Men när det förklarades, att det var möjligt, att sakerna skulle få utlånas, sade de: skola vi skicka något, skola vi skicka det finaste vi ha, så att vi slå alla medtäflare. Så föreskrefvos flera detaljerade försiktighetsmått, och kommittén ålades att på det noggrannaste iakttaga alla de ytterligare försiktighetsmått, nordiska museets nämnd funne godt föreskrifva. Nu måste jag beklaga, att icke dessa försiktighetsmått till alla delar iakttagits. Jag har ingen anledning att förneka, att jag anser mig hafva handlat oförsiktigt, och vill tillägga, att, hvad min ämbetsförvaltning vidkommer

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

jag icke vidare torde komma att gifva mitt tillstyrkande till något sådant. Detta är det enda jag i denna sak har att omförmåla.

Friherre Klingspor: Jag begärde ordet, då herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet erkände, att han möjligen handlat oförsiktigt. Det stötte mig därför, att jag tycker det vara hårdt, att ett statsråd, som har så allvarsamma saker att behandla, skall behöfva inför kammaren liksom göra ursäkt i en sak, som dock måste ur synpunkten af hans verksamhet i dess helhet anses vara af förhållandevis mindre betydelse. När man ser dessa sju anmärkningspunkter, kan man icke undgå att tänka på de sju magra nöten; de äro ju behandlade litet enligt alla kokkonstens regler, men om de blifvit smakligare, lämnar jag därhän.

Den förra punkten, i hvilken jag äfven tänkt yttra mig, var af den beskaffenhet, att den möjliggjorde att få gifva uttryck åt mitt missnöje med såväl stafningsukasen som ortsnamnskommittén, då man ansåg, att finansministern stod på så säkra fötter, att han icke kunde lida på minsta vis däraf, att en och annan begagnade denna lilla flagga såsom uttryck för sin misstämning och önskan att slippa denna kläfingrighet på namn, hvilka närmast intresserade önska få behålla,

Hvad denna fråga åter beträffar, kunde den hafva upptagits på annat sätt. Vi hafva ju statsrevisorerna, hvilka gå omkring och granska såväl i nordiska museet som på andra håll. De åstadkomma en ganska tjock lunta med förhållandevis rätt litet innehåll, och vidare finnes en s. k. sump i statsutskottet, där det mesta i anmärkningsväg slutligen hamnar. Sumpen är stor, där finnes plats. Det uttalande, som konstitutionsutskottet användt om denna lilla malheur, nämligen att det önskar ett förbud mot att vidare utlåna dessa föremål till utställningar, visar att man skjutit öfver målet. Meningen är väl, att man skall vara aktsam om de mycket dyrbara föremålen, och att det skulle gifvas uttryck för ett missnöje, att de utlånats till en utställning, som kanske var mindre lämplig, och att man icke tillbörligt skyddat dem. Men naturligtvis är det ett långt steg härifrån till att begagna detta som anledning att låta statsrådet inför kammaren förklara, huru fläckarna tillkommit och bedja om ursäkt.

Jag har velat uttala detta, ty jag finner denna sak icke vara någon värdig exponent på konstitutionsutskottets arbete, och anhåller, att punkten måtte läggas till handlingarna.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter förevarande punkt lades till handlingarna.

Punkten 7.

Angående nedan omförmälda, i protokoll öfver ecklesiastik-
ärenden för den 26 juli 1907, punkten 24, behandlade ärenden
hade utskottet yttrat följande:

*Annmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

Å kyrkostämma med Åkerby församling den 28 december 1906 valdes med slutna sedlar till skolrådsledamöter för fyra år J. E. Johansson i Sörby med 186 fyrk och E. Wahlström i Kroksta med 115 fyrk, den senare efter lottning med C. J. Hjelmstedt i Nyåker, hvilken jämväl erhållit 115 fyrk. Vid valet hade afgifvits 16 röstsedlar, hvaraf 13 förklarats ogiltiga, emedan å dem icke förefunnits anteckning om respektive röstandes fyrktal. Af de tre godkända röstsedlarna hade två, representerande tillhopa 186 fyrk, innehållit allenast ett namn, nämligen J. E. Johansson, och den tredje, med åtecknad röstvärde af 115 fyrk, innehållit namnen C. J. Hjelmstedt och E. Wahlström.

Öfver detta val besvårade sig folkskolläraren C. G. Forslund hos domkapitlet i Uppsala och anförde därvid följande: Enär, såsom ock af kyrkostämmans ordförande före valet tillkännagifvits, hvarje röstsedel skulle upptaga två namn, hade de två röstsedlar, som innehållit endast namnet J. E. Johansson, bort underkännas. I följd däraf och då blott en giltig röstsedel, upptagande namnen C. J. Hjelmstedt och E. Wahlström, afgifvits, hade dessa två personer bort förklaras valda till skolrådsledamöter. Då så emellertid icke skett, yrkade klaganden, att domkapitlet måtte, med ändring af kyrkostämmans berörda beslut, förklara de två valsedlarna med allenast Johanssons namn ogiltiga, samt Hjelmstedt och Wahlström, som hvardera erhållit 115 röster, lagligen valda till ledamöter af församlingens skolråd.

Genom utslag den 13 april 1907 utlät sig domkapitlet, att enär upplyst vore, att af de 16 vid ifrågavarande kyrkostämma aflämnade röstsedlar 13 icke blifvit godkända på den grund, att röstvärde icke åsatts desamma, men det lagligen tillkommit kyrkostämmans ordförande att hafva låtit verkställa sådan anteckning, och denne genom sin försummelse därutinnan alltså vållat, att större delen af de i kyrkostämman deltagande församlingsmedlemmarne ej fått utöfva sin rösträtt, ty och som vid sådant förhållande kyrkostämmobeslutet, i hvad det anginge J. E. Johanssons och E. Wahlströms val till skolrådsledamöter, måste anses ogiltigt, funne domkapitlet, som, då valet afsett tillsättning af två ledamöter i skolrådet, jämväl ansåge de tvenne valsedlar, å hvilka allenast ett namn upptagits, vara ogiltiga, de anförda besvären icke kunna föranleda till annan åtgärd, än att öfverklagade kyrkostämmobeslutet, såsom icke i laga ordning tillkommet, undanröjdes, hvarjämte domkapitlet föreskref, att, sedan domkapitlets utslag vunnit laga kraft eller, därest det blefve öfverklagadt, vederbörlig stadfästelse, nytt val skulle i behörig ordning anställas för utseende af två ledamöter i församlingens skolråd.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

Öfver domhaptlets utslag besvärade sig Forslund hos Kungl. Maj:t, som däröfver hörde vederbörande.

Besvären föredrogos den 26 juli 1907 inför tillförordnad regering, bestående af hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Trolle*, statsrådet *Hederstierna*, som vid tiden för beslutets fattande var tillförordnad chef för ecklesiastikdepartementet, samt dåvarande statsråden *Tingsten* och *Dyrssen*; och enär klagan om upphäfvande af berörda kyrkostämmobeslut på den af domkapitlet anförda grund icke blifvit inom laga tid förd, samt domkapitlet vid sådant förhållande icke ägt att ingå i pröfning af berörda skäl för valets upphäfvande, ty och som, på sätt jämväl domkapitlet ansett, de två valsedlar, som innehållit endast namnet J. E. Johansson, vore, vid det förhållande, att förrättningen afsett val af två ledamöter i skolrådet ogiltiga, alltså och då under sådana förhållanden giltiga röster afgifvits allenast å E. Wahlström och C. J. Hjelmstedt, fann kungl. regeringen på föredragandens hemställan skäligen att, med upphäfvande af domkapitlets utslag och ändring af ifrågavarande kyrkostämmobeslut, förklara, förutom Wahlström, Hjelmstedt vara i stället för J. E. Johansson vald till ledamot af församlingens skolråd.

Utskottet hade för egen del i ärendet yttrat följande:

»Såsom af den ofvan lämnade redogörelse torde framgå, hvilat Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut på den principen, att yrkande, som framställes först uti öfver anförda besvär afgifven förklaring, icke kan till pröfning upptagas. Riktigheten af denna princip kan utskottet emellertid icke godkänna. En sådan princip tillämpning i mål af förevarande slag leder nämligen till den efter utskottets uppfattning synnerligen betänkligen konsekvensen, att personer, som äro nöjda med ett vals utgång, detta oaktadt i många fall skulle blifva nödsakade att öfver valförrättningen anförä besvär.

Orimligheten af denna konsekvens torde klart framgå af följande exempel. Vid en valförrättning hafva afgifvits 10,000 röster å A och 9,000 å B. Ehuru 2,000 röster af hvardera gruppen varit kassabla, hafva samtliga dock blifvit godkända och A förklarats vald med 10,000 röster. Öfver valets utgång besvärade sig B:s anhängare under yrkande, att de å A afgifna 2,000 rösterna måtte kasseras och B förklaras vald med ett röstetal af 9,000 röster. Uti öfver besvären afgifven förklaring framställa då A:s anhängare det yrkandet, att, därest de å A afgifna 2,000 rösterna förklaras ogiltiga, jämväl de å B afgifna 2,000 med fel behäftade röster måtte kasseras och A trots de anförda besvären förklaras vald med ett röstetal af 8,000 röster. Med tillämpning af ofvan nämnda princip skulle utgången af besvären blifva, att, då det af A:s anhängare framställda yrkandet icke kan till pröfning upptagas, B förklaras vald med ett röstetal af 9,000 röster. För att trygga sig mot en sådan eventualitet skulle således de, som röstat

å A, vara nödsakade att, ehuru de äro nöjda med valets utgång, besvara sig under yrkande, att, därest besvär komme att anföras öfver A:s val på den grund att 2,000 å honom afgifna röster rätteligen bort kasseras, jämväl 2,000 å B afgifna med fel behäftade röster måtte förklaras ogiltiga. *Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)*

Att tillämpningen af en till dylika konsekvenser ledande princip måste betecknas såsom ett utslag af en alltför långt drifven formalism, torde icke kunna bestridas. Att densamma fått göra sig gällande i den administrativa rättsskipningen, finner utskottet så mycket mer anmärkningsvärdt, som en alldeles motsatt princip finnes stadgad med afseende å rättegångsmål. Ut i 25 kap. 7 § rättegångsbalken stadgas nämligen, att ändå att part ej fullföljt talan mot underrätts utslag, äger han att till bemötande af vederparts ändringssökande påkalla pröfning af beslut i fråga, som rättegången rör och ej må genom särskild klagan fullföljas.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört och då det är af vikt, att merberörda princip icke må vinna häfd i den administrativa rättsskipningen, har utskottet funnit förevarande ärende vara af beskaffenhet, att anmälan därom bör göras hos Riksdagen enligt § 107 regeringsformen.»

Herr statsrådet Hederstierna: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt, att jag så här sent på kvällen anhåller att få påkalla herrarnas uppmärksamhet med anledning af den anmärkning, som här gjorts emot mig i detta ärende. Jag ber emellertid att få yttra några ord, enär det förefaller mig, som om utskottets föreliggande memorial ger vid handen, att utskottet icke fått riktigt klart för sig de skäl, som egentligen ligga till grund för Kungl. Maj:ts beslut i detta ärende. Jag skall fatta mig så kort som möjligt.

Här var fråga om ett skolrådsval, som förrättats i en socken i ärkestiftet. Vid valet hade afgifvits 16 röstsedlar, men valförrättaren hade försummat att låta göra anteckning på 13 af dessa röstsedlar, hur många fyrk de representerade. Detta hade till följd, att när han sedermera skulle bestämma valresultatet, så ogillade han dessa 13 röstsedlar. Vidare hade 2 af de vid valförrättningen afgifna röstsedlarna, representerande tillhopa 186 fyrk, lydt endast å ett namn, J. E. Johansson, oaktadt antalet skolrådsledamöter, som skulle väljas, uppgick till 2; slutligen var det en röstsedel, som, enligt hvad sedermera upplysts, afgifvits af skolläraren i församlingen. Denna röstsedel representerade 115 fyrk och upptog 2 namn: C. J. Hjelmstedt och E. Wahlström.

Nu förklarade valförrättaren, att de sedlar, som innehöllo endast 1 namn, gillade han, hvadan J. E. Johansson förklarades vald. Sedan anställde han lottning mellan de 2 namn, som

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.

(Forts.)

varit upptagna å skollärarens valsedel, och då utgick namnet Wahlström såsom det vinnande. Således förklarades Johansson och Wahlström valda. Denne Johansson hade också stått på de 13 röstsedlarne, så han var tydligen majoritetens man. Nu brydde sig majoriteten icke om att klaga öfver detta valresultat; men den som klagade var skolläraren, och han sade att det var galet, att valförrättaren gillat de 2 röstsedlar, som upptogo endast ett namn. Han yrkade därför att Johanssons val skulle förklaras ogiltigt och det andra namnet på hans röstsedel tas för godt, d. v. s. att Wahlström och Hjelmstedt skulle förklaras hafva blifvit valda.

Först när förklaring skulle afgifvas öfver besvären, gjorde församlingens icke klagande medlemmar den invändningen, att det var galet från början och yrkade på valets upphäfvande. Detta blef också domkapitlets beslut; domkapitlet upphäfde valet, på grund af att valförrättaren oriktigt förfarit, och förordnade om nytt val. Häröfver klagade skolläraren hos Kungl. Maj:t och sade: Det var icke alls hvad jag ville! Jag ville att det skulle blifva Wahlström och Hjelmstedt; men att det hela skulle upphävas, det hade jag icke tänkt och har icke heller begärt det.

Så låg saken inför Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t förklarade, att som ingen anført besvär med yrkande om valets upphäfvande, utan detta yrkande framkommit först i förklaringen, kunde ingen hänsyn tagas därtill, utan valet skulle stå fast, och som förrättningen afsett val af 2 ledamöter i skolrådet, förklarades de röstsedlar, hvilka upptagit endast namnet Johansson, ogiltiga, till följd hvaraf Johanssons val upphäfdes och Wahlström och Hjelmstedt förklarades valda.

Nu säger konstitutionsutskottet, att konsekvensen af denna Kungl. Maj:ts åsikt skulle blifva betänkelig; och utskottet anför ett exempel, hvaraf orimligheten af denna konsekvens skulle framgå. Det förrättas ett val, där A blir vald med 10,000 röster och B med 9,000 röster; såväl A som B hafva 2,000 kassabla röster. Nu klaga blott de, som röstat på B, och säga: det här är oriktigt därför att det afgifvits 2,000 kassabla röster på A. Däremot klaga icke A:s anhängare. Då skulle, säger konstitutionsutskottet, konsekvensen af Kungl. Maj:ts åsikt i detta fall vara den, att man bara skulle taga hänsyn till, att det var oriktigt att man gillat de 2,000 röster, som afgifvits på A, och att man skulle bibehålla de 2,000 rösterna för B, som sålunda finge 9,000 röster, och så skulle B framgå af valresultatet på den grund att A:s anhängare först i förklaringen gjort anmärkning mot det oriktiga att B:s 2,000 kassabla röster gillats. Detta, säger konstitutionsutskottet, står bestämdt i strid med 25 kap. 7 § rättegångsbalkens stadgande, som säger att »ändå att part ej fullföljt talan mot underrätts utslag, äger han att till bemötande af veder-

parts ändringssökande påkalla pröfning af beslut i fråga, som rättegången rörer och ej må genom särskild klagan fullföljas». *Anmärknin-
gar mot stats-
råd.*

Jag vill säga, att, om Kungl. Maj:ts beslut varit så som konstitutionsutskottet här antagit, så hade dessa anmärkningar från konstitutionsutskottets sida varit fullkomligt riktiga. Men det är icke alls förhållandet. Jag ber att få klargöra saken med ännu ett exempel. Jag antar, att i en rättegång A stämmer B och yrkar att få ut 10 kronor. B gör en massa jäfsanmärkningar mot de vittnen som A åberopar. Dessa anmärkningar ogillas, och rättegången slutar med att B dömes att betala 5 kronor. Häröfver klagar icke B, B nöjer sig med detta, men A däremot klagar och yrkar att få ut sina 10 kronor. Då får, enligt detta stadgande af rättegångsbalken, B åberopa alla sina jäfsanmärkningar, som han fått ogillade af häradsrätten, han får göra allt hvad han kan för att få saken pröfvad, men endast för det resultat att han skall slippa betala de återstående 5 kronorna. Däremot kan han omöjligen i förklaringen yrka, att när A fullföljer här och begär att få ytterligare 5 kronor, så skall jag be att få blifva befriad från de 5 kronor, som jag redan är dömd till. Det är det som är omöjligt.

På samma sätt är det i det fall, som föreligger. Hvad hade resultatet blifvit, om valet upphäfts? Hvad hade resultatet blifvit, om dessa 13 röstsedlar, som upptogo namnen Johansson och Carlsson, hvilka från början afgifvits, hade gillats? Jo, då hade Johansson och Carlsson blifvit valda, under det att skollärarens 2 namn, Hjelmstedt och Wahlström, hade fallit igenom. Men Wahlström var en gång redan förklarad vald. Resultatet skulle således blifva, att skolläraren på sin egen klagan skulle få det sämre än han redan hade det från början enligt det kungjorda valresultatet. Det är alldeles i strid med all rättegångsordning.

Nu säger konstitutionsutskottet, att det må vara sant, att det juridiskt är riktigt, men det kan icke vara lämpligt, att en enda person — här skolläraren i församlingen — får tillsätta sina kandidater till skolrådsledamöter.

Jag vill för visso medgifva, att i administrativ lagskipning får man ofta bortse från att icke alla processuella villkor äro uppfyllda, och det går icke, vågar jag säga, en konselj utan att man får blunda för att icke dessa iakttagas, men här förelåg en särskild anledning att iakttaga den processuella formen, den nämligen att administrativa myndigheter och Kungl. Maj:t böra akta sig för att tumma på en valförrättning, som vunnit laga kraft. Börjar man en gång slå in på den bogen, att en administrativ myndighet eller hvilken myndighet som helst skall inlåta sig i pröfning af huruvida ett val blifvit lämpligt och väl skött, ehuru klagan däröfver icke förts, kan man komma in på farliga konsekvenser. Det är detta, som är anledningen till att Kungl. Maj:ts beslut blifvit sådant som det är.

Anmärknin-
gar mot stats-
råd.
(Forts.)

Jag skulle vilja tillägga ännu ett par ord med anledning af ett yttrande, som i början af debatten i dag fälldes af herr Nyström. Jag tror visserligen, att det är öfverensstämmande med gammal praxis inom konstitutionsutskottet, att man, oaktadt man icke anser, att statsrådet i visst fall visat oskicklighet, bristande nit etc. i tjänstens utöfvande, ändå gör anmärkning för att visa, att man icke gillar den princip, som kommit till synes i det beslut man klandrar. Men jag undrar, om icke just i detta betänkande konstitutionsutskottet mer än i de föregående gjort anmärkning på Kungl. Maj:ts beslut i administrativa lagskipningsmål, och det är detta jag finner innebära en särskild fara. Det skedde ju så i frihetstiden! Då gick ju så liberalt till, att sedan man förlorat hos Kungl. Maj:t klagade man hos ständerna, och dessa upphäfde Kungl. Maj:ts beslut, om de så funne för godt. Så långt har man icke kommit nu och lär nog icke heller komma. Men det är dock detta att, sedan Kungl. Maj:t fattat beslut i administrativa lagskipningsmål, konstitutionsutskottet sätter sig och säger: Vi skulle nog hafva dömt på annat sätt, detta tycka vi icke om; och så anmäler man detta för Riksdagen med den pretention, att Kungl. Maj:t skall låta bli att döma på detta sätt nästa gång. Det är detta, att konstitutionsutskottet sätter sig som en öfverdomstol öfver Kungl. Maj:t i rena administrativa lagskipningsmål, som jag anser innebära en fara för vårt samhällsskick.

Jag tror visserligen, att så länge herrar statsråd, hvilket parti de än må tillhöra, hafva mod att själfva stå för sin åsikt och icke känna sig öfvertygade af hvad konstitutionsutskottet sagt, upprepa de naturligtvis de råd de förut gifvit, konstitutionsutskottets anmälan må gå i hvilken riktning som helst. Men tendensen att konstitutionsutskottet lägger sig i Kungl. Maj:ts administrativa lagskipning, när det icke vill påstå, att statsrådet genom sitt råd gjort sig skyldigt till oskicklighet eller fel i utöfningen af sitt ämbete, tror jag innebär en fara.

Herr Berger: Herr statsrådet har nu utvecklat de formella skäl, som föranledt att Kungl. Maj:t ansett sig böra stanna vid det resultat, hvartill Kungl. Maj:t i förevarande ärende kommit. Jag vågar icke påstå, att den doktrin, som herr statsrådet utvecklat, saknar skäl för sig, men jag må väl ändå hafva rätt att säga åtminstone det, att det vore högeligen att beklaga, om man icke finge något jämka på samma doktrin. Konsekvenserna blifva eljest i många fall mycket ledsamma.

Förhållandet var det, att Johansson förklarades vald till skolrådsledamot vid kyrkostämman. Johanssons anhängare klagade naturligtvis icke häröfver. De voro nöjda med valet. Johanssons anhängare visste visserligen, att Johanssons 186 röster voro ogiltiga, men de visste på samma gång, att 1,650 röster på

Johansson blifvit kasserade obehörigen. De kände sig därför säkra på att Johansson icke skulle kunna undanträngas, och så snart de kunde, nämligen i förklaringen hos domkapitlet, upplyste Johanssons anhängare, att de 1,650 rösterna blifvit obehörigen kasserade, och begärde de därför nytt val. Men Kungl. Maj:t förklarade slutligen Hjelmstedt vald i stället för Johansson.

*Anmärkning
gar mot stats-
råd.*

(Forts.)

Huru skulle nu Johanssons anhängare enligt Kungl. Maj:ts mening burit sig åt för att få rätt? Jo, såvidt jag förstår, skulle Johanssons anhängare för att få sin rätt varit tvungna att öfverklaga valet, ehuru Johansson därvid blifvit vald. Johanssons anhängare skulle, för att bevara sin rätt, hafva öfverklagat valet och yrkat att, om Johanssons 186 röster frånginge honom, skulle å andra sidan fästas afseende vid de 1,650 kasserade, på Johansson afgifna rösterna, eller, med andra ord, Johanssons anhängare skulle, fastän Johansson var vald, hafva öfverklagat valet och yrkat, att om Johanssons 186 röster frånginge honom, borde nytt val anställas, emedan genom felaktighet vid valet 1,650 röster frångått Johansson.

Det är detta, att man skulle vara tvungen att klaga, fastän man vunnit, som det allmänna rättsmedvetandet har svårt att förlika sig med. En jurist kan måhända lära sig att detta är högsta rätt, men menige man kommer helt visst alltid att anse sådant som högsta orätt.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, lades förevarande punkt till handlingarna.

Justerades två protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr vice talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 11,17 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
